

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
VĒSTURES UN ARHEOLOĢIJAS NODAĻA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3. kursa studente

Marija Krivošaina

Stud. apl. nr. mk15044

**LATVIEŠU UZŅĒMĒJDARBĪBA ASV UN KANĀDĀ:
ATSPOGUĻOJUMS TRIMDAS PRESE (1949. –1959.G.)**

BAKALaura DARBS

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. hist., docents Jānis Ķeruss

RĪGA 2019

SATURS

ANOTĀCIJA	3
ANNOTATION	3
IEVADS	4
AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS	8
1. LATVIEŠU BĒGĻU SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS PĒC 2. PASAULES KARA....	15
1.1. Latviešu bēgļu nonākšana Rietumvācijā – skaits un kontingents	15
1.2. Latviešu bēgļu dzīve Rietumvācijā	16
1.3. Latviešu bēgļu izceļošana uz tālākām zemēm	18
2. DZĪVES UZSĀKŠANA JAUNAJĀS MĪTNES VIETĀS	22
2.1. Dzīves uzsākšana ASV	22
2.2. Dzīves uzsākšana Kanādā	25
3. LATVIEŠU UZŅĒMĒJDARBĪBA ASV	30
4. LATVIEŠU UZŅĒMĒJDARBĪBA KANĀDĀ.....	51
4.1. Primārais sektors	52
4.2. Sekundārais sektors	54
4.3. Terciārais sektors	63
SECINĀJUMI	72
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS	76
PIELIKUMI	88

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba mērķis bija izpētīt latviešu uzņēmējdarbības atspoguļojumu latviešu trimdas presē laikā no 1949. gada līdz 1959. gadam, veicot izmantotā materiāla klasificēšanu pēc reģionālajiem (ASV gadījuma) un darbības sektoru principiem (Kanādas gadījumā). Darba izstrādes procesā periodiskajos izdevumos kopumā tika konstatēti 142 latviešu saimnieciskie pasākumi, no tiem 76 bijuši ASV un 66 – Kanādā. Tika noskaidrots, ka gan ASV, gan Kanādā latviešu uzņēmumi līdzīgās proporcijās pārstāvējuši terciāro (pakalpojumi) un sekundāro (rūpniecība un amatniecība) sektoru. Latviešu uzņēmējdarbības intensitāte svešumā norāda uz to, ka latviešu iecelotāji bijuši svarīgi abu apskatīto valstu saimniecībā un ekonomikā ne tikai kā patērētāji, bet arī kā ražotāji, kas nodarbinājuši ne vien citus iecelotājus, bet arī vietējos kanādiešus un amerikāņus.

ANNOTATION

The aim of the bachelor's thesis was to investigate the reflection of Latvian entrepreneurship in the Latvian exile press between 1949 and 1959 by classifying the material used according to regional (US case) and operational sector principles (in the case of Canada). Overall, 142 Latvian companies were found, of which 76 were in the United States and 66 in Canada. It was found that Latvian companies represented the tertiary (services) and secondary (industry and crafts) sectors in similar proportions in both the United States and Canada. The intensity of Latvian business in countries of exile indicates that Latvian immigrants have been important in both countries' economies not only as consumers, but also as producers who have employed not only other immigrants but also local Canadians and Americans.

IEVADS

Latvijas otrreizējā Padomju okupācija sagrāva valsts ekonomisko potenciālu un katra atsevišķā indivīda iniciatīvas iespējamību. Šī ekonomiskā iniciatīva bija reāla vien tiem latviešiem, kas nonāca “brīvajā pasaulē” jeb otrpus “dzelzs priekšskaram” – trimdas latviešiem.

Trimdai Latvijas vēsturē ir īpaša nozīme – tās kultūras un sociālās aktivitātes radīja stipru un noturīgu latviešu kopienu, kas bija pamats vienotai politiskajai kustībai brīvajā pasaulē, neatlaidīgai cīņai par Latvijas neatkarību. Šīs politiskās cīņas problemātika, savukārt, neizbēgami tika iegrozīta abpusēja svešuma apstākļos – tās dalībnieki un iniciatori (trimdas latvieši) atradās svešumā un arī viņu paustais politiskais vēstījums bija svešs to mērķauditorijai – mītnes zemju sabiedrībai un politiskajām aprindām. Kā norāda pētnieks Eduards Bruno Deksnis: “*Latvijas un pārējo Baltijas valstu neatkarības atgūšana neieklāvēs nevienas Rietumvalsts diplomātiskajos būtiskajos centienos.*”¹ Tikai pateicoties ilgstošajiem un neatlaidīgajiem publiskajiem protestiem un demonstrācijām, Rietumvalstu sabiedrībām nemitīgi tika atgādināts par neatkarību zaudējušajām Baltijas valstīm un to pretlikumīgo pievienošanu PSRS, tādējādi aktualizējot Baltijas valstu jautājumu starptautiskā mērogā.²

Tādēļ šķiet likumsakarīgi, ka Latvijas vēstures literatūrā trimda bieži vien tiek saistīta ar Latvijas neatkarības idejas uzturēšanas centieniem, politiskajām aktivitātēm. Latviešu trimdas politiskās vēstures pētniecībai pievērsušies daudzi pētnieki t.sk. Eduards Bruno Deksnis³, Kristīne Beķere⁴, Kārlis Kangeris⁵ un citi.

Trimdas latviešu dzīvē būtiska nozīme bijusi arī kultūrai un mākslai, kas faktiski veidoja latviešu identitāti svešumā. Arī šajā sakarā pētījumu netrūkst – konferences “*Trimda, kultūra, nacionālā identitāte*” ietvaros iznācis vesels referātu krājums⁶, kurā ietverti 56 starpdisciplināri pētījumi par trimdas latviešu radošās pašizpaušmes tēmām, apskatot tās no visdažādākajiem aspektiem.

¹ Deksnis, E.B., Arhīvos atrodamās liecības par trimdas politiskajām aktivitātēm (1945- 1991). Grām.: Rapa, S. (lit.red.) *Latviešu trimdas loma neatkarības idejas uzturēšanā*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2011. – 30. lpp.

² Vairāk par trimdas latviešu politiskajām aktivitātēm sk.: Tērauda, A. Amerikas latviešu devums Latvijas brīvības centieniem (1951 - 1991). Grām.: Rapa, S. (red.) *Latviešu trimdas loma neatkarības idejas uzturēšanā*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2011. 90. – 122. lpp.

³ Turpat, 9. – 30. lpp.

⁴ Deksnis, E.B., Beķere, K. Latviešu Trimdas loma Latvijas neatkarības idejas uzturēšanā (1945- 1991). Grām.: Jundzis, T., Zemītis, G. (red.) *Latvija un latvieši*. III sējums. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013. 67. – 103. lpp.

⁵ Kangeris, K. Pirmā Vispasaules latviešu jaunatnes kongresa aizliegšana Berlīnē 1968. gadā: latviešu trimdas organizāciju protesti. Grām.: Rapa, S. (red.) *Latviešu trimdas loma neatkarības idejas uzturēšanā*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2011. 177. – 187. lpp.

⁶ Kļaviņa, D., Brancis, M. (sast.) *Konferences “Trimda, kultūra nacionālā identitāte” referātu krājums*. Rīga: Preses nams, 2004. 624. lpp.

Visi šie pētījumi ne vien izceļ trimdas latviešu sasniegumus atsevišķās nozarēs, bet norāda arī uz latviešu kopienas vispārējo aktivitāti, gribasspēku un mērķtiecību svešumā. Šajā sakarā ne mazāk svarīga bijusi latviešu uzņēmība saimnieciskajā laukā, taču tai līdz šim Latvijas vēstures literatūrā uzmanība faktiski nav bijusi pievērsta.

Labvēlīgi saimnieciskie apstākļi svešumā nodrošina ne vien materiālo labklājību, bet arī individuālo patstāvību, kas ir būtisks faktors jebkāda veida politiskās, sabiedriskās un kulturālās aktivitātes uzsākšanai. Citiem vārdiem, ekonomiskajai patstāvībai un labklājībai piemīt spēks, kas var veicināt arī kolektīvo pašizpausmi. Šo it kā nesavienojamo parādību savstarpējo saistību pauž arī kāds laikraksta "Laiks" 1950. gada raksts: "*jo cietāks būs mūsu saimnieciskais pamats svešumā, jo spēcīgāki mēs būsim arī cīņā par savas tautas tiesībām*".⁷

Latviešu organizācijas svešumā pārtika faktiski tikai no kopienas locekļu ziedojumiem⁸, kas, saprotams, bija iespējams tikai tad, kad kopiena vai atsevišķie tās locekļi bija sasnieguši zināmu materiālo patstāvību un stabilitāti. Tātad, latviešu trimdas panākumi saimnieciskajā laukā nebūt nav mazāk svarīgi par panākumiem mākslā, kultūrā, literatūrā vai politikā, jo visi šie aspekti bija savstarpēji saistīti. Šeit kā piemēru varētu minēt 1973. gadā latviešu dibināto būvsabiedrību "*Inmobiliaria Riga*", kuras statūtos pat bija paredzēts 10% no uzņēmuma peļņas pa tiešo ieguldīt latviešu organizācijās,⁹ tādējādi finansiāli atbalstot ne tikai to darbību, bet arī pastāvēšanu.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt latviešu uzņēmējdarbības atspoguļojumu latviešu trimdas presē laikā no 1949. gada līdz 1959. gadam, veicot izmantotā materiāla klasificēšanu pēc reģionālajiem (ASV gadījumā) un darbības sektoru principiem (Kanādas gadījumā).

Darba mērķa sasniegšanai izvirzīti sekojoši **uzdevumi**:

1. sniegt vispārēju priekšstatu par latviešu bēgļu situāciju pēc Otrā pasaules kara;
2. noteikt, kādi bija apstākļi un iespējamie šķēršļi, ar kādiem saskārušies latvieši, uzsākot dzīvi jaunajās mītnes zemēs;
3. iepazīstoties ar trimdas laikrakstos pausto informāciju par latviešu uzņēmējdarbību, atlasīt un aprakstīt latviešu uzņēmumus ASV un Kanādā;
4. veikt atlasīto uzņēmumu klasifikāciju pēc reģionālajiem un darbības sektoru principiem.

Darba aktualitāti un novitāti nosaka četri aspekti. Pirmkārt, trimdas uzņēmējdarbības izziņāšana paver svarīgu izpētes lauku un jaunas perspektīvas tālākai pētniecībai. Otrkārt, šādas tēmas izpēte paplašina un papildina priekšstatus par trimdas latviešu dzīves procesiem.

⁷ Uzņēmība. *Laiks*, 1950, 6. maijs, 2. lpp.

⁸ Beķere, K. Latvieši pasaulē (1945 – 1991). Grām.: Stradiņš, J. (galv. red). *Latvija un latvieši*. II sējums. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013. – 700. lpp.

⁹ Turpat, 699. lpp.

Treškārt, izceļot veiksmīgus latviešu uzņēmumus, kas darbību uzsākuši svešumā, iespējams lauzt sabiedrībā pastāvošos aizspriedumus par bēgļiem kā no valdības iestāžu atbalsta atkarīgiem sabiedrības locekļiem. Ceturkārt, apkopojums par latviešu uzņēmējdarbību trimdā līdz šim sniegts vien kartotēkas veidā, atspoguļojot vispārējās tendences 1970. gados. Tādējādi šis darbs aplūko līdz šim maz pētītu tēmu, turklāt – laika periodā, par kuru pētījumu nav nemaz.

Ar uzņēmējdarbību šajā bakalaura darbā tiek saprasta jebkāda veida saimnieciskās iniciatīvas izpausme, kas paredz un realizē peļņas iegūšanu. Tie var būt gan individuālie, gan vairāku partneru saimnieciskie pasākumi. Šeit būtiski piebilst, ka nav svarīgs uzņēmumu apmērs vai darbības areāls, proti – apskatīti tiks jebkāda veida uzņēmumi, neatkarīgi no to apgrozījuma vai klientūras apjoma.

Ar jēdzienu “trimdas latvieši” šajā bakalaura darbā tiek saprasts Latvijas valstij piederīgās personas, kas pēc Otrā pasaules kara emigrēja galvenokārt uz Amerikas Savienotajām Valstīm, Austrāliju, Kanādu un Rietumeiropu (Vācija, Anglija, Austrija, Francija u.c.). Šo jēdzienu ir ļoti svarīgi konkretizēt hronoloģiskajās robežās, jo prāvākas latviešu kolonijas rietumu zemēs bija sākušas veidoties jau 19. gs. nogalē. Turpmākajos gados latviešu skaits pieauga, sevišķi pēc 1905. gada revolūcijas, kad ieceļoja politiskie bēgļi.¹⁰ Tā rezultātā, Otrā pasaules kara priekšvakarā rietumos (galvenokārt ASV un Brazīlijā) jau bija dzīvojuši ~ 50 000 latviešu.¹¹ Arī šie latvieši, uz kuriem trimdas presē bieži vien atsaucās kā uz “veclatviešiem”¹², bijuši saimnieciski aktīvi un dibinājuši savus uzņēmumus, taču tie šajā darbā, bez atsevišķiem izņēmumiem, apskatīti netiks.

Darba ģeogrāfiskās robežas nosaka tematiski atbilstošo preses rakstu daudzums. Proti, lai gan no Vācijas bēgļu nometnēm Austrālijā nonāca lielāks latviešu skaits nekā, piemēram, Kanādā, ziņas par latviešu uzņēmējdarbību šajā reģionā trimdas presē parādās salīdzinoši retāk nekā tas ir ASV un Kanādas gadījumā.

Darba hronoloģiskā ietvara sākumpunktu pamato trīs apstākļi. Pirmkārt, 1948. gadā ASV tika izdots jauns imigrācijas likums, kas paredzēja papildus 200 000 cilvēku pārvietošanu un izvietošanu ASV pastāvīgai dzīvesvietai, tādējādi jau nākamajā – 1949. gadā ASV ieradās tūkstošiem imigrantu no Eiropas, t.sk. arī latvieši¹³. Otrkārt, 1949. gadā periodiskajos izdevumos parādās pirmās ziņas par trimdas latviešu uzņēmējdarbību un tās visas saistāmas ar vienu konkrētu personu – būvuzņēmēju Jāni Rīsbergu, kas Longailendā cēlis vienkārtu ģimenes

¹⁰ Veigners, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2009. – 63. lpp.

¹¹ Turpat, 56. lpp.

¹² Sk., piem.: Latvieši rosīgi būvniecībā arī Kanādā. *Laiks*, 1954, 20. janvāris, 2. lpp.; Akmentiņš, O. Veclatviešu vidū. *Laiks*, 1957, 3. augusts, 5. lpp. u.c.

¹³ *Displaced Persons Act of 1948*. (Public law 80 - 774). Pieejams:

<http://library.uwb.edu/Static/USImmigration/62%20stat%201009.pdf> [aplūkots 07.05.2019.]

mājas.¹⁴ Treškārt, 1949. gadā sāk iznākt laikraksts “Laiks”, kas uzskatāms par galveno informācijas avotu bakalaura darba izstrādē. Laika posms līdz 1959. gadam izvēlēts ar mērķi sniegt vispārīgu priekšstatu par trimdas latviešu uzņēmējdarbības pirmsākumiem desmit gadu griezumā.

Bakalaura darba struktūra veidota atbilstoši izvirzītajam mērķim un uzdevumiem. Pirmajā nodaļā “*Latviešu bēgļu situācijas raksturojums pēc Otrā pasaules kara*” tiek aplūkots laika periods no 1944. gada līdz 1940. gadu nogalei, sniedzot ieskatu par to, kādos apmēros un apstākļos notikusi latviešu emigrācija no Latvijas uz citām Eiropas zemēm, un eventuāli – citiem kontinentiem.

Otrajā nodaļā “*Dzīves uzsākšana jaunajās mītnes zemēs*” tiek sniegts priekšstats par to, ar kādām grūtībām un šķēršļiem pirmajos gados saskārušies ASV un Kanādā nonākušie latvieši.

Trešajā nodaļā tiek veikta trimdas laikrakstos konstatēto latviešu uzņēmumu ASV aprakstīšana. Ņemot vērā apskatīto uzņēmumu piesaisti dažādām pilsētām ASV, šajā nodaļā tie tiks kategorizēti pēc to darbības reģioniem – pilsētām. Šajā nodaļā ietvertās un apskatītās pilsētas atlasītas, vadoties pēc tematiski atbilstošo rakstu daudzuma trimdas presē. Proti, pilsētas, kurās konstatēts mazāk par diviem latviešu uzņēmumiem, šajā nodaļā iekļautas netiks.

Attiecīgi ceturtajā nodaļā tiek aprakstīti latviešu uzņēmumi Kanādā. Kanādas gadījumā absolūtais vairākums presē sastopamo latviešu uzņēmumu koncentrējušies Ontārio provincē – Toronto, turklāt, bieži vien uzņēmumi, kas darbojušies vienā nozarē, tika skatīti vienkopus. Tā iemesla dēļ Kanādā konstatēto latviešu uzņēmumu kategorizēšana tiks veikta pēc to darbības sektoriem.

¹⁴ Kā 100 vīri 12 mēnešos uzceļ 50 mājas un nopelna 500 000 dolārus. *Laiks*, 1950, 2. decembris, 6. lpp.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Periodiskie izdevumi

Trimdā iznākošie periodiskie izdevumi veido bakalaura darba galveno avotu bāzi. Trimdas periodiskajos izdevumos skatītai problemātikai nav piesaistes konkrētai mītnes zemei. Plašāk pazīstamie trimdas laikraksti, piemēram, “*Laiks*”, “*Latvija Amerikā*”, “*Latvijas vēstnesis*”, “*Austrālijas Latvietis*”, latviešu kopienų dzīvi iespēju robežās apskata globālā mērogā. Par to laikrakstos liecina ne vien regulārā citu zemju aktuālo ziņu atspoguļojuma klātbūtne, bet arī tajos samērā bieži sastopamās, no citās zemēs dzīvojošo latviešu iesūtīto vēstulų publikācijas.

Šajās vēstulēs bagātīgi aprakstītas dažādu mītnes zemju klimatiskās, ekonomiskās, agrārās, politiskās u.c. īpatnības, kā arī tas, kā tajās integrējušies tur dzīvojošie latvieši¹⁵. 1940. gadu nogalē un 1950. gadu sākumā, kad notika intensīva latviešu izceļošana no Eiropas uz tālākām rietumu zemēm, šādu iesūtīto vēstulų publicēšana Eiropas zemju latviešu laikrakstos bijusi īpaši izplatīta. Tādā veidā Eiropā mītošie latvieši tika informēti par potenciālajām iespējām un/vai šķēršļiem dažādos kontinentos un valstīs, uz kurām eventuāli notikusi izceļošana.

No šādām laikrakstos publicētām vēstulēm iegūstama būtiska informācija tieši par pirmajiem latviešu dzīves gadiem dažādās mītnes zemēs. Šeit gan svarīgi atzīmēt, ka par latviešu dzīvi Kanādā 1940. gadu nogalē ziņas galvenokārt iegūstamas tikai no šādiem uz vēstulēm bāzētiem rakstiem, kas publicēti citu zemju trimdas latviešu laikrakstos – “*Latvju Vārds*” (Zviedrija), “*Latvju Ziņas*” (Zviedrija), “*Latvija*” (Rietumvācija), “*Laiks*” (ASV) u.c. Tas izskaidrojams ar to, ka Kanādas latviešiem savi laikraksti parādījušies vien sākot ar 1951. gadu – “*Latvija Amerikā*”, “*Latvija – Brīvā Balss*”¹⁶.

Pavisam pretēja situācija novērojama ASV, kur latviešiem pašiem savs laikraksts bijis jau kopš 1949. gada – “*Laiks*”, kas bijis tiešs pēctecis Rietumvācijā izdotajam mēnešrakstam ar tādu pašu nosaukumu.¹⁷ Tas ir lielākais latviešu izdevums ārpus Latvijas, kas darbību turpina arī mūsdienās. Laikraksts divreiz nedēļā iznācis Ņujorkā, taču tā lasītāji bijuši ne vien ASV, bet arī Kanādā. Pirmie “*Laiks*” redaktori bija Helmārs Rudzītis un Kārlis Rabācs.¹⁸

¹⁵ sk., piem.: Šmits, A. Ieceļotāju uzvara. *Laiks*, 1955, 20. augusts, 6. lpp.; Zirnītis, A. Amerika ikdienā. *Austrālijas Latvietis*, 1952, 4. februāris, 5. lpp.;

¹⁶ Jēgers, B. *Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfija 1940 – 1960*. (2). Sundbyberg: Daugava, 1972. – 103. lpp.

¹⁷ Mūsu lasītājiem. *Laiks*, 1949, 8. novembris, 1. lpp.

¹⁸ Jēgers, B. *Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfija 1940 – 1960*. (2). Sundbyberg: Daugava, 1972. – 87. lpp.

Laikraksts nosedz ārkārtīgi plašu satura spektru, atspoguļojot visdažādākā rakstura jautājumus – globāli aktuālos politiskos un militāros jautājumus, internos kultūras, ekonomiskās un sabiedriskās dzīves tematus, kā arī apskatus un komentārus par notikumiem okupētajā Latvijā.

Laikraksts “Laiks” ļoti veiksmīgi dokumentējis latviešu kopienu dzīvi dažādos ASV reģionos, pirmajos gados galvenokārt gan koncentrējoties uz Ņujorkai tuvāko apkārtni (ASV ziemeļaustrumos) un Kanādas pierobežas štatiem. Sākot ar 1950. gadu latviešu dzīves aktualitāšu aprakstīšana dažādās ASV pilsētās un štatos bagātīgi atspoguļota tam speciāli paredzētajā periodiskajā slejā “*No krasta līdz krastam*”.¹⁹ Savukārt 1951. gadā, kad latviešu ieceļošana ASV bija jau daudz maz norimusi un izveidojušās palielākas latviešu apmetnes, laikrakstā “Laiks” kā atsevišķas periodiskās slejas sāk parādīties t.s. “pilsētu hronikas”, piemēram – “*Ņujorkas Chronika*”, “*Čikāgas Chronika*”, “*Detroitas Chronika*”²⁰ u.c. Tajās tika apkopotas plaša satura ziņas par notikumiem un jaunumiem latviešu kopienas un atsevišķo indivīdu dzīvē. Līdzīga satura informācija figurē arī sadaļā “*Dienu atspīdumi. Dzirdēts, redzēts, lasīts*” un fragmentāri parādās arī redakcijai iesūtītajās vēstulēs, kas parasti nākušas no attālākajiem reģioniem ASV vidienē vai rietumos.

Būtiski piebilst, ka laikraksts “Laiks” sākot ar 1949. gada nogali līdzīgus aprakstus sniedzis arī par Kanādā dzīvojošajiem latviešiem. Arī šim nolūkam laikrakstā tika atvēlēta atsevišķa sleja – “*Latviešu dzīve Kanādā*”. Sākotnēji tās biežums bija visai neregulārs (1950. gadā vidēji reizi mēnesī), taču ar katru gadu tā sāka parādīties aizvien regulārāk, 1950. gadu nogalē kļūstot par neatņemamu laikraksta sastāvdaļu. Līdzīgi kā slejā “*No krasta līdz krastam*” arī šeit ziņas sīkāk nodalītas pa pilsētām, galvenokārt Toronto, Monreāla, Vankūvera un Hamiltona. Laikraksta pastiprinātā un nepārtrauktā interese par latviešu dzīvi Kanādā nepārprotami vērtējama kā mēģinājums radīt latviešu kopienu nepārtrauktību un vienotību. Tādējādi “Laiks” aptvēris ne vien plašu tematisko spektru, bet arī ģeogrāfisko areālu.

Kas attiecas konkrēti uz uzņēmējdarbību – šī tematika laikrakstā parādās ļoti fragmentāri. Retos gadījumos tai veltīta atsevišķa uzmanība, atvērums vai sleja. Lielākoties gadījumu tās ir bijušas pastarpinātas ziņas, kas iekļāvušās kādā no augstākminētajām periodiskajām slejām kā viens no daudziem ziņojumiem par atsevišķās pilsētas aktualitātēm. Šādos gadījumos sniegtās ziņas parasti bijušas īsas un kodolīgas, aprobežojušās ar īpašnieka vārdu, uzņēmuma nodarbošanās veidu, retāk nosaukumu, taču praktiski vienmēr bijusi norādīta uzņēmuma adrese. Tā ir ārkārtīgi būtiska detaļa, kas norāda uz iespējamo periodiskā izdevuma

¹⁹ sk., piem.: *No krasta līdz krastam. Laiks*, 1950, 13. maijs.

²⁰ sk., piem.: *Laiks*, 1954, 27. novembris, 7. lpp. un *Laiks*, 1958, 27. septembris, 6. lpp.

motivāciju - popularizēt latviešu uzņēmumus un sekmēt (paplašināt) to latviešu klientūru no lasītāju vidus.

Par lielākajiem un veiksmīgākajiem latviešu uzņēmumiem ASV un Kanādā laikrakstā "Laiks" konstatēti arī speciāli raksti un intervijas. Ar tur pausto informāciju strādāt ir krietni vienkāršāk, jo tā sniedz padziļinātāku ieskatu uzņēmumu darbībā, to izaugsmes apstākļos, retos gadījumos arī kapitālā un/vai tā apgrozījuma apmēros. Nereti detalizētāka informācija atklājas arī vēlāku gadu izdevumos, kur par godu uzņēmēju vai uzņēmumu jubilejai sniegts to darbības apskats vairāku gadu griezumā.²¹ Saturiski līdzvērtīgi bieži vien ir arī uzņēmēju nekrologi.²²

Nemot vērā laikraksta visaptverošo saturu, salīdzinot ar citiem bakalaura darbā apskatītajiem trimdas preses izdevumiem, "Laiks" apjoma ziņā sniedz vislielāko saturisko pienesumu bakalaura darba izstrādāšanā.

Vērtīgu informāciju sniedz arī Kanādā izdots laikraksts "Latvija Amerikā". Salīdzinot ar laikrakstu "Laiks", kura tirāžas apjomi sasniedza 10 000 eksemplāru, Kanādas latviešu izdevums orientējies uz krietni šaurāku lasītāju mērķauditoriju, kas, domājams, pamatā bijusi Kanādā dzīvojošie latvieši.

Laikraksts "Latvija Amerikā" ir saturiski līdzīgs "Laiks" izdevumiem – tas nosedz plašu tematisko spektru, ietverot ziņas par aktualitātēm pasaulē un latviešu kopienu mītnes zemēs. Arī "Latvija Amerikā" savus lasītājus regulāri informē par notikumiem ASV, kas galvenokārt publicēti atsevišķā slejā "Savienotās valstis". Par latviešu uzņēmējdarbību Kanādā vērtīgas ziņas gūstamas sadaļā "Latvieši Kanādā", kā arī atsevišķos rakstos un intervijās, kas veltīti kādam latviešu uzņēmējam un/vai viņa saimnieciskajam pasākumam.

Galvenā problemātika, kas atklājas darbā ar periodiskajiem izdevumiem, ir tajos pausto datu uzticamības pakāpes vispārējs izvērtējums. Proti, grūti spriest par to, vai dati, īpaši skaitliskie un statistiskie, atbilst patiesībai, jo līdz šim darba autoram nav izdevies atrast citus avotus, kas varētu apstiprināt vai apstrīdēt to precizitāti. Šķiet, ka vienīgie papildus avoti varētu būt atsevišķo uzņēmēju personu fondi, uzņēmumu finanšu vai grāmatvedības atskaites, taču šāda dokumentācija Latvijā nav pieejama un tāpēc darba izstrādē izmantota netika.

Papildus jāatzīmē, ka periodiskie izdevumi nesniedz un nespēj sniegt pilnīgu priekšstatu par apskatītajās valstīs mītošo latviešu uzņēmējdarbību. Laikrakstos publicētie latviešu uzņēmumi ir īpaša izlase – to īpašnieki bijuši aktīvi latviešu sabiedriskajā dzīvē vai cerējuši uz latviešu klientūru.

²¹ sk., piem.: Agnis, A. Pa mūža gadu kāpnēm. Grāmatniekam Alfrēdam Kalnājam 70 gadu. *Laiks*, 1974, 23. marts, 3. lpp.

²² Zaube, A. Rotkalis A. Telle mūžībā. *Laiks*, 1984, 29. septembris, 7. lpp.

Literatūra

Apskatot ar trimdu saistītās publikācijas un zinātniskos rakstus, jāatzīst, ka trimdas latviešu tematika ir pētīta ļoti daudzpusīgi. Ir daudzi pētījumi, kas veltīti latviešu sabiedriskajām un politiskajām aktivitātēm, tāpat arī kultūras un mākslas dzīvei bēgļu nometnēs Vācijā un mītnes zemēs rietumu pasaulē.²³ Lai gan lielākoties gadījumu šāda veida darbi nav saistāmi ar izvirzīto pamatjautājumu – latviešu uzņēmējdarbību, tie ir vērtīgi vēsturiskā konteksta izpratnei. Šeit gan jāatzīmē, ka bakalaura darbā vēsture literatūra ir tikai sekundārs informācijas avots, kas faktiski noder tikai pirmās nodaļas izstrādei, proti – latviešu bēgļu situācijas vispārējam raksturojumam pēc Otrā pasaules kara.

Šajā sakarā noderīgs ir 2014. gadā iznākušais XXII Daugavpils Universitātes Humanitārās fakultātes Zinātnisko lasījumu rakstu krājums²⁴, kuram patiesībā nevar izdalīt nekādu konkrētu, vienojošo tēmu – tajā apvienoti dažādu nacionālo historiogrāfijas skolu pārstāvji, kas iedziļinājušies dažādos laikmetos un pagātnes problēmās. Šajā rakstu krājumā tematiski saistošs ir mag. hist. Maijas Krūmiņas raksts “*Otrā pasaules kara un bēgšanas naratīvi diasporas latviešu dzīvesstāstos*”²⁵. Lai gan raksts pamatā orientējas uz trimdas latviešu kara un bēgšanas naratīvu aplūkošanu, tas sniedz arī kvalitatīvu ieskatu par latviešu bēgļu situāciju pēc Otrā pasaules kara un vispārējos bēgšanas apstākļus.

2011. gadā Apvienotā Pasaules latviešu zinātnieku III un Letonikas IV kongresa ietvaros iznākušais rakstu krājums “*Latviešu trimdas loma Latvijas neatkarības idejas uzturēšanā*”²⁶ iztirzā dažādus trimdas politisko organizāciju un aktivitāšu jautājumus, dodot priekšstatu arī par trimdas izveidošanos un trimdas jēdzienu kā tādu.

Tematiski saistošs ir 1954. gadā Dr. phil Heronima Tihovska redakcijā izdots rakstu krājums “*Latviešu trimdas desmit gadi*”²⁷. Tas ir bijis kā sava veida mēģinājums apkopot visu uz to brīdi zināmo informāciju par svešumā pavadītajiem pirmajiem desmit gadiem, sniedzot priekšstatu par atsevišķo latviešu kopienu panākumiem zinātnē, mākslā, literatūrā, baznīcu dzīvē, tāpat arī politiskajiem centieniem neatkarīgas Latvijas idejas uzturēšanā. Rakstu autori

²³ Sk., piem.: Kļaviņa, D., Brancis, M. (sast.) *Konferences “Trimda, kultūra nacionālā identitāte” referātu krājums*. Rīga: Preses nams, 2004. 624. lpp.; Lambergā, D. (sast.) *Latviešu māksla trimdā*. Rīga: Neputns, 2013. 278. lpp. u.c.

²⁴ Saleniece, I. (atb. red.) *Vēsture: avoti un cilvēki. XXII zinātniskie lasījumi. Vēsture XVII*. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014. 504. lpp.

²⁵ Krūmiņa, M. *Otrā pasaules kara un bēgšanas naratīvi diasporas latviešu dzīvesstāstos*. Grām.: Saleniece, I. (atb. red.) *Vēsture: avoti un cilvēki. XXII zinātniskie lasījumi. Vēsture XVII*. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014. 188. – 195. lpp.

²⁶ Deksnis, E.B., Arhīvos atrodamās liecības par trimdas politiskajām aktivitātēm (1945- 1991). Grām.: Rapa, S. (lit. red.) *Latviešu trimdas loma neatkarības idejas uzturēšanā*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2011. 9. – 30. lpp.

²⁷ Tichovskis, H. *Latviešu trimdas desmit gadi*. Toronto: Astras apgāds, 1954. 368 lpp.

bijuši dažādu nozaru profesori, zinātnu doktori, rakstnieki, žurnālisti, diplomāti. Šis rakstu krājums ir īpaši noderīgs darba izstrādē, jo sniedz informāciju ne vien par latviešu dzīvi bēgļu nometnēs, bet arī skaitliskos datus par latviešu bēgļu daudzumu un to kontingentu pēc konfesionālās piederības, aroda un izglītības līmeņa. Jāatzīst gan, ka tur iekļautie dati par bēgļu skaitu Vācijā jāuztver ar zināmu kritiku.

Par latviešu evakuācijas un bēgšanas datiem jaunu izvērtējumu sniedzis vēsturnieks Kārlis Kangeris, kas vērš uzmanību uz vēstures literatūrā pastāvošajiem dažādajiem un pretrunīgajiem evakuēto latviešu/bēgļu demogrāfiskajiem kopskaitļiem. Savā rakstā “*Evakuācija/bēgšana no Latvijas 1944. gadā: jauns novērtējums un jaunas datu bāzes*”²⁸ viņš pārskata iepriekšējās aplēses, salīdzinot tās ar Vācijas Federālā arhīva Militārā arhīva (*Bundesarchiv-Militärarchiv*) fondu datiem. Ar viņa pieeju atklājās, ka trimdas laikā apzinātais kara laikā Vācijā nonākušo Latvijas iedzīvotāju kopskaits (240 000) ir bijis ļoti neprecīzs, patiesībā šis skaits bijis ievērojami mazāks – 171 000.²⁹ Šāda datu nesakritība, saprotams, liek apšaubīt arī H. Tihovska rakstu krājumā ietvertu datu precizitāti. Tā iemesla dēļ no šī darba tiks izmantoti dati tikai par pēckara laiku – 1946. gadu, kad bēgļu kustība bija daudz maz norimusi un latvieši jau bija izvietoti bēgļu nometnēs. Šī perioda demogrāfiskie dati ir krietni ticamāki, turklāt, līdz šim arī nav bijuši nekādi tos apstrīdoši pētījumi, tādēļ uz tiem atsaucas arī pēdējo gadu publikācijās (*Eduards Bruno Deksnis*³⁰, *Kristīne Beķere*³¹ u.c.).

Rakstu krājumam “*Latviešu trimdas desmit gadi*” saturiski līdzīgs ir arī Kristīnes Beķeres raksts “*Latvieši pasaulē (1945 - 1991)*”³², taču tajā trimdas kopienas dzīves apskatu papildina īsa sadaļa par latviešu saimniecisko stāvokli svešumā. Tajā autore sniedz vispārīgu priekšstatu par latviešu uzņēmumiem pasaulē un, balstoties uz rakstu krājuma “*Archīvs*” redakcijas 1975. gadā sastādīto kartotēku, norāda arī uz izplatītākajām to darbības nozarēm. Šis pēdējo 40 gadu griezumā ir bijis vienīgais mēģinājums aktualizēt trimdas latviešu uzņēmējdarbības tematiku.

Minētā kartotēka, savukārt, bija “*Archīvs*” redakcijas iniciēts projekts. “*Archīvs: raksti par latviskām problēmām*” bija kultūrvēsturisku un zinātnisku rakstu krājums, kas Edgara

²⁸ Kangeris, K. *Evakuācija/bēgšana no Latvijas 1944. gadā: jauns novērtējums un jaunas datu bāzes. Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2016, Nr. 1 (98), 111. – 135. lpp.

²⁹ Turpat, 126. lpp.

³⁰ Deksnis, E.B., *Arhīvos atrodamās liecības par trimdas politiskajām aktivitātēm (1945- 1991)*. – 11. lpp.

³¹ Deksnis, E.B., Beķere, K. *Latviešu Trimdas loma Latvijas neatkarības idejas uzturēšanā (1945- 1991)*. Grām.: Jundzis, T., Zemītis, G. (red). *Latvija un latvieši*. III sējums. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013. – 72. lpp.

³² Beķere, K. *Latvieši pasaulē (1945 – 1991)*. Grām.: Stradiņš, J. (galv. red.). *Latvija un latvieši*. II sējums. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013. 667. – 700. lpp.

Dunsdorfa redakcijā Austrālijā izdots kopš 1960. gada.³³ Līdz 1993. gadam kopumā iznācis 31 sējums, kas katrs veltīts kādai konkrētai, latviešiem aktuālai tēmai, tādējādi apcerot visdažādākā rakstura jautājumus un problēmas - gan akadēmiska, gan praktiska rakstura. Bakalaura darbam saistošs ir šī rakstu krājuma 16. sējums, kas veltīts latviešu tautsaimniecībai, ietverot arī latviešu uzņēmējdarbības kopējo apskatu.³⁴ Apzināti tika visi latviešu uzņēmumi, par kuriem uz to brīdi bija iespējams ievākt kādas ziņas, savukārt datus apstrādājis Jānis Grīnvalds. “Archīvs” redakcijas apzinātie latviešu uzņēmumi un izveidotā kartotēka bijis pirmais un līdz šim vienīgais mēģinājums ieviest skaidrību par latviešu uzņēmējdarbības tendencēm pasaulē, tāpēc īpaši izceļama šī darba vērtība un nozīmīgums latviešu uzņēmējdarbības pētniecībā.

Ziņas tika vāktas laika periodā no 1972.g. līdz 1975.g., tādējādi arī pētījumā iegūtie dati attiecināmi vien uz 1970. gadu sākumu. Datus ievāca pa tiešo no uzņēmējiem, ievietojot aicinājumus avīzēs un izplatot tos pa latviešu sabiedriskajiem namiem, tāpat arī izskatot latviešu uzņēmumu sludinājumus periodiskajos izdevumos.³⁵ Rezultātā, redakcijas rīcībā nonāca dati par latviešu uzņēmumiem četros kontinentos – Ziemeļamerika, Dienvidamerika, Austrālija un Eiropa, taču, uzņēmēju lielās neatsaucības dēļ, ievāktie dati aprobežojās ar ļoti vispārīgām ziņām – uzņēmuma nosaukums, adrese, tā raksturs un īpašnieka vārds. Rīcībā esošos datus statistiski apstrādāja un sastādīja kartotēku.

Kartotēkā uzņēmumi kategorizēti pēc to darbības tipa – **primārais sektors** (lauksaimniecība/zvejniecība); **sekundārais sektors** (rūpniecība/amatniecība); **terciārais sektors** (komerciālie pakalpojumi– veikali, bankas, biroji) (*1. tabula*). No 1441 apskatītajiem uzņēmumiem lielākais skaits (580) konstatēts Austrālijā un Ziemeļamerikā (563). No visiem Ziemeļamerikā apzinātajiem uzņēmumiem vien 5% bijuši saistīti ar primāro sektoru (lauksaimniecība/zvejniecība). 42% savukārt darbojušies ar rūpniecību un amatniecību saistītajās nozarēs, bet visizplatītākā nodarbošanās ar 53% bijusi pakalpojumu jomā (skat. 1. tabulu).³⁶

Ņemot vērā to, ka kartotēkā apkopotā informācija attiecināma uz 1970. gadiem un nesakrīt ar bakalaura darba noteiktajām hronoloģiskajām robežām, tā sīkāk apskatīta netiks. Taču tā ir tematiski saistoša un ļoti lietderīga, jo ievirza tēmas pētniecībā un ļauj spriest par trimdas latviešu uzņēmējdarbības tendencēm, raksturu un intensitāti visur pasaulē. Turklāt, tā ir īpaši noderīga metodoloģiskajā ziņā, proti, bakalaura darba autors iespaidojies no kartotēkā

³³ Priekšvārds. Grām.: Dunsdorfs, E. (red) *Archīvs. Raksti par latviskām problēmām*. Satura sēj. Melburna: Bridge Printing Pty. Ltd., 1992. – 8. lpp.

³⁴ Grīnvalds, J. Latviešu uzņēmumi. Grām.: Dunsdorfs, E. (red) *Archīvs. Raksti par latviskām problēmām*. 16. sēj. Melbourne: Impress Printing Pty. Ltd., 1976. 7. – 18. lpp.

³⁵ Turpat, 7. lpp.

³⁶ Turpat, 10. lpp.

izmantotā kategorizēšanas principa, dalot uzņēmumus pēc to darbības tipa. Pēc šī piemēra tiks izstrādāta nodaļa par latviešu uzņēmējdarbību Kanādā.

Ļoti vērtīgs ir Ilgvara Veignera darbs “*Latvieši rietumzemēs*”. Tas ir vērienīgs liela apjoma darbs, kas tapis vairāk kā 40 gadu garumā un pirmo reizi iespiests 1993. gadā ar nosaukumu “*Latvieši ārzemēs*”.³⁷ Starplaikā vairākkārt pārveidots, atjaunināts un papildināts 1993. gada izdevums 2009. gadā ieguva jaunu formu, kļūstot par līdz šim apjomīgāko pētījumu Latvijas grāmatniecībā, kas apskata emigrējušo latviešu un viņu pēcteču svarīgākajās dzīves norises un dzīvesvietas.

Šajā monogrāfijā bakalaura darbam iegūta informācija no divām nodaļām – “Rietumzemju latviešu etnoģeogrāfija”³⁸ un “Latviešu apmetnes Rietumzemēs”³⁹. Pirmā kalpo kā vērtīgs pārskats par to, kā atsevišķajās valstīs veidojušās latviešu kolonijas, sniedzot arī skaitliskos datus par to apmēriem. Savukārt nodaļa “Latviešu apmetnes Rietumzemēs” jau ir reģionāli sašaurinātāks un padziļinātāks apskats par latviešu apdzīvotajām pilsētām un arī šeit iegūstamas ziņas par latviešu skaitu. Jāatzīmē, ka Ilgvars Veigners latviešu kopienu apmēra noteikšanai izmanto aplēses par konkrētajā reģionā dzīvojošajiem nacionāli aktīvajiem latviešiem, jeb tiem, kas kaut kādā mērā iesaistījušies latviešu kopienu sabiedriskajā dzīvē, neiekļaujot amerikanizētos veclatviešus un viņu pēctečus.

Šeit gan ļoti būtiski ir apzināties laiku un apstākļus, kādos grāmata tās pirmatnējā veidā tapusi – autors informatīvo krājumu sastādījis, dzīvojot Padomju Latvijā. No 1968. gadā rokrakstā rakstītā teksta 2009. gada izdevumā iekļauti vien ievadvārdi, savukārt no 1980. gadiem – autora zīmētās demogrāfiskos procesus attēlojošās diagrammas.⁴⁰ 1990. gados I. Veigners, veicot padziļinātu faktu pārbaudi un papildināšanu, paļāvies uz daudziem Rietumzemēs dzīvojošajiem informācijas sniedzējiem. Lai gan pats autors grāmatas priekšvārdā apgalvo, ka ir centies iespēju robežās ievērot izklāsta objektivitāti, Valteram Nollendorfam ir izdevies grāmatā konstatēt daudzas neprecizitātes un nepilnības, it īpaši attiecībā uz viņam zināmajām vietām, organizācijām, norisēm un konkrētajiem cilvēkiem.⁴¹ Tādēļ visa no izdevuma iegūtā informācija iespēju robežās tiks pārbaudīta citos nesaistītos avotos, piemēram, periodiskajos izdevumos. Par spīti autoram izrādītajai kritikai, valda zināma vienprātība par darba vērtību, jo tas līdz šim ir vienīgais pētījums, kurā tik skrupulozi un detalizēti izklāstīta latviešu kopienu dzīve četros kontinentos.

³⁷ Veigners, I. *Latvieši ārzemēs*. Rīga: Latvijas Enciklopēdija, 1993. 380. lpp.

³⁸ Veigners, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2009. 54. – 105. lpp.

³⁹ Turpat, 235. – 520. lpp.

⁴⁰ Veigners, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2009. – 6. lpp.

⁴¹ Nollendorfs, V. *Nebeidzamais mūža darbs*. Pieejams:

https://jaunagaita.net/jg260/JG260_gramatas_Nollendorfs.htm [aplūkots 01.05.2019.]

1. LATVIEŠU BĒGLU SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS PĒC 2. PASAULES KARA

1944. gadā nacistiskā Vācija, reaģējot uz Sarkanās armijas sekmēm kara frontē, pieņem lēmumu par lielākās daļas Latvijas un Igaunijas iedzīvotāju evakuāciju.⁴² Evakuācijas organizēšanas formālie iemesli bijuši glābt karavīru ģimenes locekļus un tautiešus no komunistiem, lai tādējādi stiprinātu latviešu karavīru kaujas gribu un spēku. Tomēr, šķiet, ka apsvērumiem bijis tīri praktisks raksturs – ar evakuētajiem papildināt Vācijā tik ļoti trūkstošo darbaspēku.⁴³

Kā norāda Maija Krūmiņa, bēgļi paši daudzos gadījumos pieņēmuši lēmumu par māju atstāšanu, tāpēc nav iespējams viennozīmīgi vērtēt vācu evakuācijas politiku kā vienīgo un izšķirošo bēgšanas faktoru.⁴⁴ Šis lēmums visbiežāk tika pieņemts baidoties no militārām sadursmēm, atkārtotas Latvijas okupācijas un padomju terora.⁴⁵

Kā par apstiprinājumu šādam argumentam var ņemt arī Latvijas Centrālās Padomes (LCP) izdarītos centienus Latvijas iedzīvotājus paglābt no abām totalitārajām varām – LCP evakuācijas pasākumu rezultātā no Kurzemes piekrastes uz 160km attālumā esošo Gotlandes salu Zviedrijā izdevās izvest 2541 bēgļi.⁴⁶

1945. gadā, beidzoties karadarbībai, Vācija tika sadalīta četrās Sabiedroto okupētajās zonās – Rietumu sektoru kontrolēja Francija, Apvienotā Karaliste un ASV, savukārt Austrumvācija nonāca Padomju Savienības kontrolē.

1.1. Latviešu bēgļu nonākšana Rietumvācijā – skaits un kontingents

Rietumu sabiedroto bruņoto spēku pārvaldītajā teritorijā no Latvijas nonāca vairāk kā simts tūkstošu bēgļu. Skaitliski mazāks latviešu bēgļu pieplūdums bija arī Austrijā, Beļģijā,

⁴² Krūmiņa, M. Otrā pasaules kara bēgšanas naratīvi diasporas latviešu dzīvesstāstos. – 188. lpp.

⁴³ Nollendorfs, V. (red.) *Latvija zem Padomju Savienības un nacionālsociālistiskās Vācijas varas*. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2012. – 81. lpp.

⁴⁴ Krūmiņa, M. Otrā pasaules kara bēgšanas naratīvi diasporas latviešu dzīvesstāstos. – 188. lpp.

⁴⁵ Beķere, K. *Latvieši pasaulē (1945 – 1991)*. – 672. lpp.

⁴⁶ Ērglis, Dz. *Latvijas Centrālās Padomes vēstures nezināmās lappuses*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2003. – 94. lpp.

Dānijā un Zviedrijā. Pēc Kārļa Kangeras aprēķiniem, līdz 1945. gada sākumam no Latvijas Vācijā kopumā bija nonācis 171 000 personu.⁴⁷

Tomēr, par cik nav pieejami precīzi dati par karadarbības un aviācijas uzlidojumos bojā gājušo cilvēku skaitu, ne arī to, cik cilvēku nonāca padomju okupācijas zonā un tika sūtīti atpakaļ Latvijas virzienā, nav precīzi nosakāms, kāds bija latviešu bēgļu skaits Vācijā karam noslēdzoties.⁴⁸ Pēc kara, kad Vācija tika sadalīta okupācijas zonās un bija daudz maz norimusi bēgļu kustība, Rietumvācijā nonākušo latviešu bēgļu skaits 1946. gadā bija aptuveni 120 000.⁴⁹

No tiem 4% (5022) bija ar pabeigto augstāko akadēmisko izglītību, ar nepabeigtu - 3,5% (4264). Ar pabeigtu arodskolu izglītību bija 2,6% (3170), ar nepabeigtu – 0,3% (370).⁵⁰ Ja latviešu bēgļus dala pēc aroda, tad iespējams novērot, ka starp tiem visvairāk bijuši tieši kultūras jomas pārstāvju (13%), nedaudz mazāk lauksaimnieku (12,9%), mājsaimniecībās nodarbināto (11,3%) un kvalificēto aroda strādnieku (*I.I. tabula*).

Tātad, starp latviešu bēgļiem bijuši daudzi inteliģenta un radoša darba strādnieki - mākslinieki, rakstnieki, baletdejojotāji, mūziķi, aktieri u.c.⁵¹ Starp tiem bijis arī daudz mediķu – ja Latvijā pirms kara profesionāli darbojās ~ 2000 mediķu (ārstu) un farmaceitu, tad no tiem 60% bija devušies bēgļu gaitās.⁵² Šāda nozaru attiecība, saprotams, neatbilst reālo nozaru proporciju Latvijā, kur dominēja lauksaimniecība. Šāda jomu pārstāvniecība izskaidrojama, pirmkārt, ar to, ka vācu okupācijas iestādes galvenokārt centās evakuēt pilsētu (Rīgas, Liepājas u.c.) iedzīvotājus, otrkārt – inteliģence, baidoties no atkārtotām komunistu represijām, uz Vāciju devās brīvprātīgi.

1.2. Latviešu bēgļu dzīve Rietumvācijā

Par bēgļu organizētu atbalstīšanu gādāja 1943. gada 9. novembrī dibinātā UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration), līdz 1947. gadā tās funkcijas pārņēma IRO (International Refugee Organization). Tās mērķis bija plānot, koordinēt, pārvaldīt un organizēt kara upuru atbalsta pasākumus ANO kontrolētajā reģionā, apgādājot tos ar pārtiku, apģērbu, pajumti un citām pamatvajadzībām.⁵³

⁴⁷ Kangeris, K. Evakuācija/bēgšana no Latvijas 1944. gadā: jauns novērtējums un jaunas datu bāzes. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2016, Nr. 1 (98). – 115. lpp.

⁴⁸ Deksnis, E.B., Arhīvos atrodamās liecības par trimdas politikajām aktivitātēm (1945- 1991). – 11.lpp.

⁴⁹ Tichovskis, H. *Latviešu trimdas desmit gadi*. Toronto: Astras apgāds, 1954. – 295.lpp.

⁵⁰ Turpat, 298.lpp.

⁵¹ Lamberga, D. (sast.) *Latviešu māksla trimdā*. Rīga: Neputns, 2013. – 23. lpp.

⁵² Veigners, I. *Latvieši Rietumzemēs*. Rīga: 2009. – 181. lpp.

⁵³ *Agreement for United Nations Relief and Rehabilitation Administration, November 9, 1943*. Pieejams: <http://www.ibiblio.org/pha/policy/1943/431109a.html> [aplūkots 24.04.2019.]

Rietumu iestādes Vācijā, Austrijā un Itālijā nonākušos bēgļus sāka dēvēt par “pārvietotajām personām” (“Displaced Persons” - DP), kas tika izmitināti UNRRA izveidotajās DP nometnēs. Pamatā bēgļus izvietoja barakās, bijušajās kazarmās vai jaunizveidotos ciemos.⁵⁴ Šajās nometnēs algota darba iespēju nebija.⁵⁵

Būtiski atzīmēt, ka dzīvei nometnēs bija arī savas priekšrocības – latviešiem dzīvojot vienkopus, nevis izklaidus, pastāvēja iespēja savstarpēji organizēties, radīt un uzturēt savu latvisko vidi un pašapziņu.⁵⁶ Ņemot vērā to, ka starp bēgļiem bijuši daudzi izglītoti un radoši cilvēki, bezdarba māktajās nometnēs plauka arī daudzveidīgi intensīva kultūras dzīve.⁵⁷ Dzīvojot DP nometnēs, latviešiem raksturīga aktīva pulcēšanās dažāda formāta un satura organizācijās, kopās, biedrībās, mākslinieciskās pašdarbības kolektīvos. Tas ne vien piesātināja DP sabiedrisko dzīvi un deva ieguldījumu latviskās izglītības turpināšanā un pilnveidošanā, bet arī savstarpēji vienoja un morāli uzmundrināja nometnēs dzīvojošos latviešus.

Par latviešu sabiedriskās, garīgās un kultūras dzīves organizēšanu gādāja 1945. gada 18. augustā dibinātā Latviešu Centrālā Komiteja (LCK).⁵⁸ LCK kļuva par galveno bēgļu etniskās pārstāvniecības izpildorgānu, kam bija arī savs organizatoriskais kodols. Bez trimdas latviešu centrālajām organizācijām pastāvēja arī dažādas specializētas apvienības – Latviešu Juristu apvienība (LJA), Latviešu Arhitektu biedrība (LAB), Latviešu preses biedrība (LPB), skauti un gaidas, kopš 1948. gada darbu atjaunoja mazpulku vienības, studentu korporācijas u.c.⁵⁹

Aktīvi tika domāts par izglītības veicināšanu – pēckara gados Rietumvācijā bija reģistrējušies vairāk nekā 3000 latviešu skolotāju, kuri jau 1945. gada vasarā sāka pievērsties bēgļu bērnu izglītošanas jautājumiem jaunajos apstākļos.⁶⁰ 1945. gada otrajā pusē Rietumu sabiedroto zonās sāka veidot latviešu skolas un jau 1946. gada 1. maijā strādāja 122 skolas ar 7000 skolēniem un 57 ģimnāzijas ar 2500 audzēkņiem.⁶¹

Latviešu savstarpējā organizēšanās gādāja ne vien par latvisko kultūras un tradīciju uzturēšanu, bet arī par jaunradi – Mērbekā un Eslingenā nodibināja profesionālu latviešu teātri, daudzviet nometnēs izveidojās arī amatieru teātri, dibināja korus.⁶² Dažādās Vācijas pilsētās tika rīkotas izstādes, atvērtas speciālas mākslas izglītībai paredzētas skolas – Eslingenes

⁵⁴ Walker, C. *UNRRA and Aid: DP and Medical Relief in Post-War Europe*. University of Limerick. P.170.

⁵⁵ Silkalns, E. *Latvieši trimdā*. Apgāds “Izglītība”. – 11.lpp.

⁵⁶ Lapacinska, V. *Latviešu tautskolas Vācijas trimdā 1945. – 1950*. Drukātava, 2008. – 11.lpp.

⁵⁷ Nollendorfs, V. Trimdas literatūras periodizācija II. 220. lpp. Grām.: Kļaviņa, D., Brancis, M. (sast.) *Konferences “Trimda, kultūra, nacionālā identitāte” referātu krājums*. Rīga: Preses nams, 2004. – 220. lpp.

⁵⁸ Lapacinska, V. *Latviešu tautskolas Vācijas trimdā 1945. – 1950*. Drukātava, 2008. – 12.lpp.

⁵⁹ Turpat, 15.lpp.

⁶⁰ Beķere, K. *Latvieši pasaulē (1945 – 1991)*. – 693. lpp.

⁶¹ Žigare, A. V., *Viņi. Svešos pagalmos*. Jumava, 2012. – 226. lpp.

⁶² Silkalns, E. *Latvieši trimdā*. Apgāds “Izglītība”. – 12.lpp.

nometnē darbojās latviešu mākslas skola, kur jauno radošo paaudzi izglītoja tādi zināmi latviešu mākslinieki kā Augusts Annus, Ludolfs Liberts un Jānis Kuga.⁶³

Rietumvācijā bēgļu vajadzībām tika publicēts arī daudz periodisko izdevumu, piemēram – laikraksti “Tēvzeme”; “Lībekas Vēstnesis”; “Latviešu Vēstnesis” u.c.⁶⁴ Šie izdevumi ir unikāls informācijas avots, kas ne vien dokumentē starptautiski nozīmīgus notikumus, bet, reflektējot par tiem, arī atspoguļo to ietekmi uz latviešu bēgļu likteņiem.

Latviešiem izdevās vienmuļo nometņu dzīvi daudzpusīgi piebīdīt un izraibināt. Pieticīgie nometņu apstākļi nebija šķērslis ne izglītībai, ne radošajai izpaušmei. Latvieši spēja saliedēties un savstarpēji uzturēt ciešus sakarus, tādējādi stiprinot latvisko kopienu svešumā. Ne velti Rietumvācijā pavadītie gadi ir iemantojuši apzīmējumu “Mazā Latvija”.⁶⁵

1.3. Latviešu bēgļu izceļošana uz tālākām zemēm

Noslēdzoties Otrajam pasaules karam, miljoni DP vēlējās atgriezties viņu pamestajās dzimtenēs, tādēļ sākotnējie rietumu sabiedroto centieni tika vērsti galvenokārt uz bēgļu repatriēšanu. Austrumeiropieši, kas bija palikuši Rietumu sabiedroto teritorijās, atklāti protestēja pret repatriēšanos uz padomju kontrolētajām teritorijām.⁶⁶ Pēc neveiksmīgajiem repatriēšanas mēģinājumiem, bēgļu pārceļšana uz citām mītnes zemēm kļuva par vienīgo ilgtermiņā efektīvo opciju bēgļu problēmas risināšanā.

Nepieciešamību pēc jauna risinājuma bēgļu izmitināšanai pastiprināja arī Rietumvācijas pakāpeniska atlabšana no kara brūcēm – pēc veiksmīgās 1948. gada valūtas reformas tā pakāpeniski sāka orientēties uz iekšējās ekonomikas stabilizēšanu un nostiprināšanu.⁶⁷ Rietumvācijā dzīvojošās bēgļu masas nevarēja apgādāt ar algotu darbu, savukārt Rietumu zemēs pēc kara bija novērojama pilnīgi pretēja tendence – aizvien vairāk sāka izjust darbaspēka trūkumu. Šajā sakarā ļoti iederas kāds 1948. gada raksts laikrakstā “Latviešu ziņas”: *“Vairākas Bavārijas darba pārvaldes ziņo, ka neparasti daudz ārzemnieku sāk interesēties par darba iespējām. Pa lielākai daļai tās esot personas, kas kopš 1945. gada neesot strādājušas. Bet vācu firmas tikai retos gadījumos pieņem ārzemniekus. Darba pārvaldes tāpēc domā, ka vienīgā izeja tiem esot iespējami drīz izceļot.”*⁶⁸

⁶³ Lamberga, D. (sast.) *Latviešu māksla trimdā*. Rīga: Neputns, 2013. – 23. lpp.

⁶⁴ Veigners, I. *Latvieši Rietumzemēs*. Rīga: 2009. – 527. lpp.

⁶⁵ Turpat.

⁶⁶ Eastes, V. M. H. *The Illusion of Peace: The Fate of the Baltic Displaced Persons, 1945-1952*: Master's thesis. College Station: Texas A&M University, Department of History, 2007. P. 3

⁶⁷ Silkalns, E. *Latvieši trimdā*. Apgāds “Izglītība”. – 15.lpp.

⁶⁸ Grib strādāt, bet darbā neņem. *Latviešu ziņas*, 1948, 4. augusts, 2. lpp.

Pirmā, kas 1946. gadā izteica gatavību uzņemt Vācijā nonākušos bēgļus, bija Lielbritānija. Šādai rīcībai gan bijuši praktiski, pat savtīgi apsvērumi – lētā darbaspēka iegūšana tautsaimniecības nozarēm, kurās pastāvēja strādnieku deficīts.⁶⁹ Jau 1947. gadā tika aizsākti darbaspēka vervēšanas pasākumi, kas paredzēja bēgļu izvešanu uz citām Eiropas valstīm un to nodarbināšanu. Šajā sakarā kā piemēru iespējams minēt Eiropas brīvprātīgo strādnieku programmu (European Voluntary Workers - EVW), kas “pārvietotajām personām” deva iespēju pārcelties uz Angliju un savu DP statusu aizstāt ar ārzemju strādnieka statusu, solot pabalstu ģimenes uzturēšanai un tādas pašas tiesības kā jebkuram citam ārzemniekam.⁷⁰

Taču baltiešu bēgļi no Rietumvācijas un Austrijas individuāli sāka aizceļot pilnīgi neatkarīgi no šādām akcijām. 1946. gadā bēgļu laikrakstos sāk parādīties pirmās ziņas par latviešu izredzēm izceļot uz attālām rietumu zemēm – tā, piemēram, laikrakstā “Latviešu ziņas” 22. maija numurā parādās latviešu sūtņa ASV Alfrēda Bīlmaņa izteikumi par ASV valdības izstrādātajiem projektiem attiecībā uz amerikāņu zonās esošo latviešu DP izvietošanu Meinas štatā.⁷¹

Presē atrodamas ziņas, brīdinājumi par ierobežotajām iespējām un pastāvošajām grūtībām uzsākot dzīvi svešumā. Savai izglītībai un arodam atbilstošu darbu atrast bija neiespējami, tāpēc ASV gadījumā A. Bīmanis “brīdina no ilūzijām par augstu standarta dzīvi, ko mūsu ieceļotāji iedomājušies te sagaidīt – tas nav iespējams”.⁷²

Visobjektīvāko un precīzāko informāciju sniedz konkrētu latviešu pieredzes stāsti, kas trimdas presē figurē ļoti bieži. Tā, piemēram, ikmēneša laikraksta “Trīs Zvaigznes” 1946. gada izdevumā kāds latvietis dalās saviem pirmajiem iespaidiem ASV un apskaidro vispārējo vietējā darba tirgus situāciju: “Kaut arī no dienesta armijā ik dienas atgriežas tūkstošiem demobilizētu karavīru, Amerikā joprojām valda liels darba roku trūkums. Visvairāk tas jūtams t.s. “nekvalificētajās” nozarēs.”⁷³ Šajā pašā rakstā tiek norādīts, ka garīgā darba nozarēs valda darbinieku pār-produkcija, savukārt īpašs deficīts ir kvalificētu amatnieku darbos, tāpēc amatnieku algas bieži pārsniedzot “inteligento” profesiju atalgojuma līmeni.

Apstiprinājums šīm ziņām atrodams arī citos laikrakstos, piemēram, “Latvju ziņas” 1946. gada 21. augusta izdevumā kāds no nesenajiem latviešu ieceļotājiem dalās savā pieredzē par Amerikas dzīves un darba apstākļiem: “Vismaz vēl dažus gadus pastāvēs laba saimnieciskā konjunktūra un tādēļ izredzes dabūt darbu ir visiem ieceļotājiem, ja vien viņi ir veseli un

⁶⁹ Veigners I. *Latvieši Rietumzemēs*. Rīga: 2009. – 76. lpp.

⁷⁰ “Westward Ho”. *Latvija*, 1947, 23. maijs, 1. lpp.

⁷¹ Projektē latviešu izvietošanu ASV. *Latviešu ziņas: Latvian News*, 1946, 22. maijs, 2. lpp.

⁷² Tikai fizisks darbs. *Latviešu vēstnesis*, 1946, 13. jūlijs, 1. lpp.

⁷³ Dzīve Amerikā. *Trīs zvaigznes*, 1946, 1. decembris, 30. lpp.

neбайдās strādāt fizisku darbu.”⁷⁴ Tāpat viņš norāda, ka bez valodas zināšanām sevišķi labi apmaksāts darbs bija atrodamams amatniekiem-lietpratējiem.

Konkrētākas ziņas par DP uzņemšanas iespējām ārpus Eiropas sāk parādīties 1946. gada nogalē, kad paziņojumu par bēgļu uzņemšanu bija izteikusi Brazīlija, Venecuēla, Dominikāņu republika un arī Kolumbija, kas bija *”ar mieru atvērt vārtus ieceļotāju straumei”*.⁷⁵ Turpat tiek norādīts, ka Dienvidamerikas valstu gatavība uzņemt ieceļotājus nav bijusi pietiekama, lai atrisinātu pastāvošo DP problēmu, tāpēc īpaši nepieciešams bijis lielvalstu atbalsts (Anglija un ASV), kuru politika vēl joprojām tika orientēta uz DP repatriēšanu *”dodot īpašas pārtikas devas un radot citus iemeslus, kas var ietekmēt vēlmi atgriezties”*.⁷⁶

1947. gadā par bēgļu jautājuma eventuālu risinājumu sāka domāt arī Kanādas valdība. Laikraksta *”Latviešu Ziņas”* 1947. gada izdevumā lasāma Kanādas laikrakstos paustā informācija par jaunu emigrācijas projektu izstrādi. Kanādas parlaments bija iecēlis īpašu komisiju, kas veiktu grozījumus imigrācijas likumos, lai tādējādi atvieglotu Eiropas bēgļu ieceļošanas procesu.⁷⁷ Jau šī paša gada marta laikrakstos lasāmas ziņas par imigrācijas likumu grozījumu progresu – atvieglināti ieceļošanas noteikumi laukstrādniekiem, kalnračiem un kokrūpniecības strādniekiem.⁷⁸ Šāda uz fiziskā darba strādniekiem orientēta politika jau norādīja uz potenciālajām darba iespējām Kanādā.

Kā lasāms laikrakstā *”Latvija”*: *”Kanāda stingri raugās uz ieceļotāju izvēli. Tāpēc vispirms mēģina ielaist lauksaimniekus.”*⁷⁹ Citā šī paša laikraksta izdevumā, savukārt, lasāmas ziņas par Kanādas darba piedāvājumiem medicīnas un tehnisko nozaru speciālistiem.⁸⁰ Tādējādi, sākotnēji Kanādas piedāvājums attiecies tikai uz ierobežotu skaitu attiecīgu profesiju un nozaru speciālistiem.

Nemot vērā to, ka starp DP nometnēs dzīvojošiem baltiešiem bijis liels skaits dažādu jomu profesionāļu un akadēmisku izglītību ieguvušu cilvēku⁸¹, šāds Kanādas piedāvājums radījis latviešos lielu saviļņojumu – Vircburgā uz to bija atsaukušies visi ārsti un inženieri.⁸² Atsevišķas ieceļošanas privilēģijas bijušas tiem, kam Kanādā dzīvojuši radi, kas bija gatavi tuviniekus uzņemt.⁸³

⁷⁴ ASV dzīves apstākļi. *Latvju Ziņas*, 1946, 21. augusts, 3. lpp.

⁷⁵ DP problēma. *Nedēļas apskats*. 1946, 23. novembris, 1. lpp.

⁷⁶ Turpat.

⁷⁷ Jauni emigrācijas projekti. *Nedēļas apskats. Latvian weekly news*. 1947, 13. janvāris, 1. lpp.

⁷⁸ Apspriež uzņemšanu Kanādā. *Nedēļas apskats. Latvian weekly news.* 1947, 7. marts, 2. lpp.

⁷⁹ Kanāda – topoša lielvalsts. *Latvija*, 1947, 4. marts, 5. lpp.

⁸⁰ Kanādas darba piedāvājums medicīnas un tehniskām profesijām. *Latvija*, 1947, 7. marts, 2. lpp.

⁸¹ Eastes, V. M. H. *The Illusion of Peace: The Fate of the Baltic Displaced Persons, 1945-1952*: Master's thesis. College Station: Texas A&M University, Department of History, 2007. p.53

⁸² Rudzis, A. Kanādas piedāvājuma vērtējums. *Latvija*, 1947, 11. marts, 1. lpp.

⁸³ Emigrācijas iespējamības. *Latvija*, 1947, 18. marts, 4. lpp.

Dažu juridisku iemeslu dēļ baltiešu ieceļošanu vispirms pieļāva Kanāda, tad Austrālija un tikai pēc tam ASV⁸⁴, tādēļ bēgļu organizētā pārvietošanā ASV sāka iesaistīties pēdējā. 1947. gadā, kad pirmie kuģi jau bija devušies uz Brazīliju un Argentīnu⁸⁵, ASV Kongresā sākās asas debates DP jautājumā. 7. jūlijā ASV prezidents H. Trumens savā ziņojumā Kongresam uzsvēra ASV atbildību palīdzības sniegšanā pēckara Eiropas atjaunošanai, norādot arī uz DP pārvietošanas nepieciešamību.⁸⁶ Par spīti spēcīgai opozīcijai no natīvistu politiķu puses, 1948. gadā prezidents Trumens izdeva jaunu imigrācijas likumu (*Displaced Persons Act of 1948*), kas paredzēja papildus 200 000 DP pārvietošanu un izvietošanu ASV pastāvīgai dzīvesvietai.⁸⁷ Šis likums bija īpaši labvēlīgs baltiešu DP⁸⁸, jo deva priekšroku kvalificētiem lauksaimniekiem.⁸⁹ Likuma aktīva realizācija sākās 1950. gadā, kad ne vien skaitliski, bet arī procentuāli sāka pieaugt ieceļojušo skaits, starp kuriem bijuši arī 18 000 latviešu.⁹⁰

Tādējādi, jau 50. gadu sākumā izveidojās galvenās latviešu trimdas kopienas ārzemēs: ASV, Austrālijā, Kanādā, Lielbritānijā un Zviedrijā.⁹¹ Kā norāda E. Dunsdorfs, izceļošanu uz tālākām Rietumu zemēm veicināja, pirmkārt, bailes par iespējamo Padomju Savienības ietekmes sfēras izplešanos Eiropā, kā arī grūtie saimnieciskie apstākļi kara izpostītajā Vācijā.⁹²

Latviešu bēgļu emigrēšana uz Rietumu zemēm turpinājās līdz pat 1951. gadam, kā rezultātā apmēram 45 000 latviešu nonāca ASV, 20 000 Austrālijā, 19 000 Kanādā, 17 000 Anglijā un ap 15 000 palika Vācijā.⁹³

⁸⁴ Deksnis, E.B., Arhīvos atrodamās liecības par trimdas politiskajām aktivitātēm (1945- 1991). – 15.lpp.

⁸⁵ Sākas DP izceļošana. *Latviešu balss Austrijā*, 1947, 5. aprīlis, 7. lpp.

⁸⁶ Eastes, V. M. H. *The Illusion of Peace: The Fate of the Baltic Displaced Persons, 1945-1952*. p.66

⁸⁷ *Displaced Persons Act of 1948*. (Public law 80 - 774). Pieejams:

<http://library.uwb.edu/Static/USimmigration/62%20stat%201009.pdf> [aplūkots 07.05.2019.]

⁸⁸ Bockley, M.K. A Historical Overview of Refugee Legislation: The Deception of Foreign Policy in the Land of Promise. *North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation*, Fall 1995, Vol 21 (1), P. 263.

⁸⁹ *Displaced Persons Act of 1948*. (Public law 80 - 774). Sec. 6 (2). Pieejams:

<http://library.uwb.edu/Static/USimmigration/62%20stat%201009.pdf> [aplūkots 07.05.2019.]

⁹⁰ Ieceļojuši jau 18.000 latviešu. *Latvija*, 1950, 1. jūnijs, 1. lpp.

⁹¹ Beķere, K. *Latvieši pasaulē (1945 – 1991)*. – 673. lpp.

⁹² Lācis, V. *Latviešu zemes un tautas vēsture*. Rīga: Vieda, 2006. – 554. lpp.

⁹³ Plakans, A. *Historical Dictionary of Latvia*. European Historical Dictionaries, No. 19. Lanham, Md.& London: The Scarecrow Press, 1997. p. 55.

2. DZĪVES UZSĀKŠANA JAUNAJĀS MĪTNES VIETĀS

Pēc globālās emigrācijas noslēgšanās, trimdas prese kļuva par galveno trimdas latviešu politiskās, saimnieciskās, ekonomiskās un sociālās dzīves dokumentētāju. Tā ne vien attēlo izdošanas laikā aktuālo informāciju, bet vēlākos gados arī reflektē par notikumiem pagātnē – grūtībām, ar kādām nācies saskarties latviešiem, uzsākot dzīvi svešumā.

No tās iespējams spriest, ka pirmie gadi trimdā bijušajiem DP izrādījās ārkārtīgi smagi gan finansiāli, gan mentāli – iekļaušanos jaunajā vietā, “jaunajā pasaulē” apgrūtināja apkārtne un vide, kas radikāli atšķīrās no pēckara Eiropas. Tā bija kara neskarta, sveša zeme ar svešu valodu, paražām, svešām tiesiskām, sociālām, politiskām un ekonomiskām sistēmām.⁹⁴ Dažviet pavisam citāda bijusi arī dabas ainava: “(..) novembris ir Eiropas maijs, siltie vēji nāk no ziemeļiem, jauns mēness pie debesīm apgriezis ragus uz nepareizo pusi un Orions stāv ar galvu uz leju.”⁹⁵

Iedomas un sapņi par dzīvi jaunajās mītnes zemēs neattaisnojās. Bieži vien “*tas bija smaga, daudzkārt neierasta darba, atsacīšanās un vientulības laiks; laiks, kad cīnoties par tiešo eksistenci (..) bija jāaizmirst savs “es”, savas garīgās prasības, sava jaunrade.*”⁹⁶ Ieceļotājus no Eiropas uztvēra kā lēto darbaspēku un piedāvātās darba nozares neatbilda darbinieku izglītībai un kvalifikācijai – viņi bija spiesti strādāt sev neierastu, parastu fizisku darbu vai arī bezdarba vai nepietiekama atalgojuma rezultātā nokļuva sociāli aizsargājamo grupā.⁹⁷ Ļoti retos gadījumos latviešiem izdevās saglabāt iepriekšējo sociālo stāvokli un atrast savai izglītībai un pieredzei atbilstošu darbavietu. Ā. Šilde šo sociālā stāvokļa krasu pārmaiņu raksturo ar vārdu “deklasācija”.⁹⁸

2.1. Dzīves uzsākšana ASV

Absolūtais vairākums latviešu Amerikā ieceļoja caur Ellisa salu Ņujorkā, kas bijis galvenais imigrācijas centrs. Otrs izplatītākais ceļš nonākšanai ASV bija caur dienvidu ostām, taču, kā norāda Ilgvars Veigners, neierastā dienvidu klimata dēļ tikpat kā visi dienvidu štatos

⁹⁴ Rozītis, J. *Displaced Literature. Images of Time and Space in Latvian Novels Depicting the first Years of the Latvian Postwar Exile: Dissertation*. Stockholm: Stockholm University, Studies in Baltic Languages, 2005. P. 143.

⁹⁵ Kraulis, R. *Jaunaustrālieši*. Rīga: Junda, 1998. – 28. lpp.

⁹⁶ Kūla, N. Pirmie trimdas gadi piektajā kontinentā. *Treji vārti*, 1981, 1. maijs, 37. lpp.

⁹⁷ Beķere, K. Latvieši pasaulē (1945 – 1991). – 698. lpp.

⁹⁸ Šilde. Ā. Sociālas dzīves pārvērtības. *Tēvzeme: Latvian Newspaper*. 1947, 23. jūlijs, 1. lpp.

nonākušie latvieši īsā laikā pārcēlušies uz ziemeļiem.⁹⁹ Tādējādi lielākās, savstarpēji organizētākās un noturīgākās latviešu kolonijas izveidojās galvenokārt ziemeļu un ziemeļaustrumu štatos, kur veclatvieši jau sastādīja etnisko bāzi.¹⁰⁰ Laika gaitā nozīmīgākie latviešu centri bez Ņujorkas izveidojās arī Čikāgā, Bostonā, Grandrapidsā, Kalamazū, Milvokos, Mineapolisā un Sietlā.¹⁰¹

ASV Eiropas iecelotāju darba un dzīves liktenis pirmajos gados bija atkarīgs no iecelotāju galvotāju dzīvesvietas. Starp galvotājiem liela daļa bija lauksaimnieku, kas dzīvoja ASV vidienes štatos. Šajā reģionā lauku darbos nonāca ~30% latviešu¹⁰², taču pēc darba līguma termiņa beigām novērojama tendence pārvākties uz dzīvi pilsētās. Pamatojums tam parasti bijis neproporcionāli mazais atalgojums smagam fiziskajam darbam. Piemēram, Saginavā vidējais strādnieku atalgojums rūpnīcās bijis 1,25\$ stundā (tātad, līdz 200\$ mēnesī), uz laukiem atalgojums svārstījies no 80 – 100 \$ mēnesī (ar brīvu dzīvokli un uzturu).¹⁰³ Bieži vien lauku darbos palika strādāt tie, kas nepārvaldīja angļu valodu.¹⁰⁴

Ziņas par ASV darba tirgu 1950. gadu sākumā un to, kādas izredzes tajā bijušas latviešiem dažādos štatos, atrodamas laikrakstā “Laiks” – sākot ar 1950. gada augustu tajā periodiski sāk parādīties atsevišķa tam paredzēta sleja ar nosaukumu “*Darba dzīve*”. No tās iespējams spriest, ka par spīti darba roku trūkumam, arī parasta fiziska darba atrašana un uzturēšana jauniebraucējiem – latviešiem nebūt nav bijusi vienkārša, to ierobežojusi dažādi faktori.

Tā, piemēram, kā viens no šķēršļiem norādīts vecums – ASV darba devēji, baidoties no iespējamā pensiju likuma, mērķtiecīgi izvairījās uzņemt strādniekus, kas bijuši vecāki par 40 gadiem. Pat augsti kvalificēti speciālisti bieži vien nonāca bezdarbnieku rindās.¹⁰⁵ Konkrēts piemērs šādam ierobežojumam minēts Saginavā (Mičigana), Chevrolet rūpnīcā, kur esot bijis salīdzinoši labs atalgojums (1,25\$ stundā), taču “*darbā pieņem ne vecākus par 40 gadiem*”. Vēlāk gan strādnieku trūkuma dēļ vecuma ierobežojumus pamazām sāka mīkstināt un iepriekš atlaistie vīrieši varējuši atgriezties vecajās darba vietās.¹⁰⁶

Darba atrašanu iebraucējiem 1950. gadu sākumā sarežģījusi arī arodbiedrību darbība. IRO darbības laikā iecelšanai bija pilnīgi liegti daži ASV rajoni, kuros pēc arodbiedrību

⁹⁹ Veigners, I. Latvieši Rietumzemēs. Rīga: 2009. – 65. lpp.

¹⁰⁰ Turpat.

¹⁰¹ Turpat.

¹⁰² Turpat.

¹⁰³ Darba dzīve. *Laiks*, 1950, 6. septembris, 2. lpp.

¹⁰⁴ No krasta līdz krastam. *Laiks*, 1950, 27. maijs, 2. lpp.

¹⁰⁵ Kāpēc cilvēkiem, kas vecāki par 40 gadiem grūti atrast darbu. *Laiks*, 1950, 17. jūnijs, 2. lpp.

¹⁰⁶ Darba dzīve. *Laiks*, 1950, 30. septembris, 2. lpp.

ieskata bijis darbaspēka pārpalikums.¹⁰⁷ Arodbiedrības kontrolējušas daudzu uzņēmumu administrāciju un, tātad, darbā pieņēma tikai attiecīgās arodbiedrības biedrus.¹⁰⁸ Ja strādnieku arodbiedrības biedru bijis pietiekoši, tad arodbiedrība jaunus biedrus neuzņēma un šādos uzņēmumos jauniebraucējiem nebija izredžu iegūt darbu.¹⁰⁹ Savukārt uzņemšana arodbiedrībā bijis problemātisks process – arodbiedrības bieži vien vilcinājušās par biedriem uzņemt ieceļotājus, kas nav zināmu laiku (vismaz gadu) nodzīvojuši un nostrādājuši ASV.¹¹⁰ Turklāt, arodbiedrību noteiktā iestāšanās nauda un mēnešmaksa bieži vien izrādījies pārāk augsta.¹¹¹

Darba vietu un atalgojumu ieobraucējiem noteica viņu dzīves vieta – lielākās, industrializētajās pilsētās (Ņujorkā¹¹², Čikāgā¹¹³, Vašingtonā¹¹⁴, Našvilā¹¹⁵) dzīvojošie pamatā strādājuši dažāda veida rūpnīcās, būvniecībā vai mājsaimniecībās (apkalpotājs, sētnieks, dārznieks). Darba piedāvājumu noteica arī angļu valodas zināšanas – tā, piemēram, Vašingtonā ar labām angļu valodas prasmēm bija iespējams iegūt darbu kādā birojā vai kongresa bibliotēkā.¹¹⁶

Šķiet, ka īpaši privilēģētā stāvoklī atradušies t.s. “vieninieki”¹¹⁷ vai bezbērnu pāri. Tiem biežāk izdevies atrast darbu savā arodā un tātad – saņemt augstāku atalgojumu.¹¹⁸ Sievietes – “vieninieces”, savukārt, atrodot mājkalpotājas darbu un dzīvojot turpat uz vietas, varēja krietni ietaupīt uz dzīvokļa izmaksām.¹¹⁹ Precēti pāri ar angļu valodas zināšanām nereti strādāja arī par t.s. “pārnikiem” (*couple*), kas kalpoja kādā mājsaimniecībā pie viena saimnieka. Tādā gadījumā sieva strādāja par ēdiena gatavotāju, mājas apkalpotāju un vīrs – par sētnieku, dārznieku u.tml. Atalgojums šādā darba vietā vidēji bijis ap 200 dolāru mēnesī (atkarīgs no pilsētas), ieskaitot uzturu un dzīvokli.^{120,121}

¹⁰⁷ Veigners, I. *Latvieši Rietumzemēs*. Rīga: 2009. – 65. lpp.

¹⁰⁸ Darba dzīve. *Laiks*, 1950, 11. oktobris, 2. lpp.

¹⁰⁹ Skroderis, J. Uzņēmumi un arodbiedrības. *Laiks*, 1950, 11. oktobris, 2. lpp.

¹¹⁰ Darba dzīve. *Laiks*, 1950, 6. septembris, 2. lpp.

¹¹¹ Darba dzīve: Darba iespējas un atalgojumi Vašingtonas pilsētā un Virdžīnijā. *Laiks*, 1950, 23. septembris, 2. lpp.

¹¹² Darba dzīve: Ņujorka (N.Y.). *Laiks*, 1950, 9. septembris, 2. lpp.

¹¹³ Krolls, O. Darba apstākļi Čikāgā. *Laiks*, 1950, 11. oktobris, 2. lpp.

¹¹⁴ Darba dzīve: Darba iespējas un atalgojumi Vašingtonas pilsētā un Virdžīnijā. *Laiks*, 1950, 23. septembris, 2. lpp.

¹¹⁵ Krolls, O. Darba apstākļi Čikāgā. *Laiks*, 1950, 11. oktobris, 2. lpp.

¹¹⁶ Darba dzīve: Darba iespējas un atalgojumi Vašingtonas pilsētā un Virdžīnijā. *Laiks*, 1950, 23. septembris, 2. lpp.

¹¹⁷ Cilvēks, kam nav ģimenes, tuvinieku vai kas dzīvo bez ģimenes, tuviniekiem.

¹¹⁸ Dreimanis, P. Turības problēma trimdā. *Latvija – Brīvā Balss*, 1951, 8. augusts, 5. lpp.

¹¹⁹ Darba dzīve: Darba iespējas un atalgojumi Vašingtonas pilsētā un Virdžīnijā. *Laiks*, 1950, 23. septembris, 2. lpp.

¹²⁰ Turpat.

¹²¹ Darba dzīve: Ņujorka (N.Y.). *Laiks*, 1950, 9. septembris, 2. lpp.

Tādējādi, “vieniniekiem” un “divniekiem” bijušas arī lielākas iespējas veikt uzkrājumus.¹²² Turpretī, lielākās ģimenēm bija jākoncentrējas uz fiziskās eksistences sagādāšanu. Tādos gadījumos bieži vien jāstrādā bija visiem ģimenes piederīgajiem, arī skolas vecuma bērniem.¹²³

“Vieniniekiem” vieglāk klājies arī dzīves platības meklējumos. Spriežot pēc laikrakstiem, “dzīvokļu jautājums” par aktuālu problēmu ASV un Kanādā¹²⁴ kļuvis pēc lielā imigrantu pieplūduma 1940. gadu beigās un 1950. gadu sākumā. Dzīvokļu atrašana ASV īpaši grūta bijusi lielajos rūpniecības centros Ņujorkā, Čikāgā, Detroitā u.c.¹²⁵ Kā lēš “Laiks”, Čikāgā lielākām ģimenēm dzīvokļus atrast bijis krietni grūtāk nekā vieniniekiem, jo daudzi izīrētāji bieži vien atteikušies izīrēt dzīvokļus ģimenēm ar bērniem.¹²⁶ Bieži vien vietējos dzīvokļu sludinājumos konkrēti norādīts, ka tie domāti bezbērnu pāriem (Indianapolisa).¹²⁷

Taču ar šīm grūtībām vairums latviešu ļoti veiksmīgi tika galā. Kā jau tika minēts iepriekš, latviešiem pasaulē raksturīga aktīva pulcēšanās dažādās organizācijās un biedrībās. Šāda tendence latviešiem organizēties nebija izņēmums arī sociālās aprūpes jautājumos – efektīvs risinājums jauniebraucēju atbalstīšanā bija dažādu palīdzības organizāciju dibināšana.

Tā, piemēram, 1950. gadā Linkolnā nodibināta “Latviešu pašpalīdzības biedrība”, kas iebraucējiem palīdzējusi gan dzīvokļu, gan darba sagādāšanā.¹²⁸ Viskonsīnā dibinātā “Viskonsīnas latviešu biedrība” dzīvokļu problēmu risinājusi, noīrējot mājas ar lielāku istabu skaitu, kurās tad varēja izvietot vairākas ģimenes.¹²⁹ Kanādā kā piemēru varētu minēt 1948. gadā dibinātās “Toronto Latviešu biedrība”¹³⁰ un “Kanādas Latviešu palīdzības biedrība”.¹³¹

2.2 Dzīves uzsākšana Kanādā

Kā jau tika minēts iepriekš, Kanādas valdība no Vācijas bēgļu nometnēm darbaspēka vervēšanu uzsāka jau 1947. gadā. Lai gan Kanāda potenciālos ieceļotājus izvēlējās stingras atlases kārtībā (no ieceļotājiem prasīja nevainojamu veselību), noteikumi bēgļiem bija izdevīgi

¹²² Eglīts, A. Lepnību vai amerikānisku domāšanu. *Laiks*, 1950, 9. septembris, 2. lpp.

¹²³ Dreimanis, P. Turības problēma trimdā. *Latvija – Brīvā Balss*, 1951, 8. augusts, 5. lpp.

¹²⁴ Par tautu, tēvuzemi un kultūru. *Laiks*, 1951, 21. jūlijs, 1. lpp.

¹²⁵ Ritums, H. No krasta līdz krastam: Grand – Rapids (Mich). *Laiks*, 1951, 25. aprīlis, 2. lpp.

¹²⁶ Krolls, O. Darba apstākļi Čikāgā. *Laiks*, 1950, 11. oktobris, 2. lpp.

¹²⁷ No krasta līdz krastam: Indianapole (Ind.). *Laiks*, 1951, 8. septembris, 2. lpp.

¹²⁸ Vanders, J. No krasta līdz krastam: Linkolna (Nebr.). *Laiks*, 1950, 27. septembris, 2. lpp.

¹²⁹ Kā latvieši Viskonsīnā tiek pie dzīvokļiem. *Laiks*, 1950, 11. februāris, 2. lpp.

¹³⁰ Toronto latviešu biedrība. Pieejams: <http://rlb.lv/latviesu-organizacijas-un-skolas-arzemes/toronto-latviesu-biedriba> [aplūkots 02.03.2019.]

¹³¹ Veigners, I. *Latvieši Rietumzemēs*. Rīga: 2009. – 169.lpp.

– obligāto darba līgumu slēdza uz vienu gadu, bet brīvo profesiju speciālistiem bija atļauts slēgt individuālus darba līgumus.¹³²

Arī iebraucējiem Kanādā sākumā bija jāsamierinās ar neierastu darbu, kuru vietējie iedzīvotāji strādāja nelabprāt. Darbs galvenokārt tika piedāvāts tajās jomās, kur pastāvēja vislielākais darba roku trūkums – Kanādai vispirms bija vajadzīgi raktuvju strādnieki, mežu cirtēji, laukstrādnieki, dzelzceļu un spēkstaciju būvētāji, kā arī kvalificēti rūpniecības strādnieki.¹³³ Ņemot vērā darba specifiku, jauniecelotāji bieži vien nonāca no pilsētām attālākos reģionos.

Algu jautājumā presē novērojams, ka sevišķi labi pelnījuši kalnraktuvju un zelta raktuvju strādnieki. Jauniecelotāji jau pirmajos gados pierādījuši sevi kā apzinīgus un izturīgus fiziskā darba darītājus – Kanādas raktuvju vadību atsauksmes par jaunajiem strādniekiem bijušas ļoti labas. Lai motivētu savus strādniekus palikt darbā arī pēc līguma laika izbeigšanas, dažas raktuvju vadības pat esot palīdzējušas ar dzīvojamo māju celtniecību savu strādnieku ģimenēm.¹³⁴

Spriežot pēc 1949. g. ziņām, visvairāk jauniecelotāji bijuši nodarbināti meža darbos, taču krietni lielāka izpeļņa bijusi kokrūpniecības uzņēmumos nodarbinātajiem.¹³⁵

Kanādā pielāgošanos jaunajiem apstākļiem atvieglāja ziemeļnieciskais klimats, kam bija zināma līdzība ar Latviju. Darbu atvieglāja arī tas, ka lauksaimniecības darbi bija mehanizēti.¹³⁶ Turklāt, pēc līgumā paredzētā laika nostrādāšanas jauniecelotāji varējuši ierīkot arī paši savas saimniecības.¹³⁷ Negatīvā puse lauksaimniecības darbam gan bijis niecīgais atalgojums – jauniecelotāji bieži vien strādājuši par zemāko mēnešalgu – 45\$.

Tomēr izdevīgie nosacījumi jauniecelotājiem attaisnoja neierastā darba sūrumu – jau pēc gada, pieaugot valodas prasmei un veiklībai, pieauga arī darba izvēles iespējas.¹³⁸ Kanādā darba roku trūkums pastāvēja visdažādākajās nozarēs: “*Avīzes ir pilnas ar darba piedāvājumiem, plaukstošajai zemei trūkst cilvēku*”¹³⁹, taču darba atrašanās garants bijis tikai jauniem cilvēkiem.¹⁴⁰ Arī Kanādas gadījumā novērojama tendence pēc darba līguma saistību izpildīšanas apmesties uz dzīvi pilsētā, kur tad pavērās pavisam citas darba iespējas. Pilsētās latvieši strādājuši fabrikās, veikalos, viesnīcu darbā u.c. Gados jaunākas sievietes bez grūtībām

¹³² Veigners, I. *Latvieši Rietumzemēs*. Rīga: 2009. – 70. lpp.

¹³³ Zoldners, N. Izceļošana darbā uz Kanādu. *Archīvs*, 15. sēj., 1975, - 15.lpp.

¹³⁴ Dreimanis, P. Darbs un alga Kanādā. *Nedēļas Apskats. Latvian weekly news*, 1949, 3. maijs, 4. lpp.

¹³⁵ Turpat.

¹³⁶ Ancāns, S. Laukstrādnieka darbs un dzīve Kanādā. *Meža vēstis*, 1948, 1. augusts, 12. lpp.

¹³⁷ Dreimanis P. Darbs un alga Kanādā. *Nedēļas Apskats. Latvian weekly news*, 1949, 3. maijs, 4. lpp.

¹³⁸ Trimdas kaites. Red. Kundars, A. *Latvieši Kanādā*. Toronto: Valters Ziedīņš, 1952. – 25. lpp.

¹³⁹ Ancāns, S. Laukstrādnieka darbs un dzīve Kanādā. *Meža vēstis*, 1948, 1. augusts, 12. lpp.

¹⁴⁰ Viņus grūti ieinteresēt. *Nedēļas Apskats. Latvian weekly news*, 1949, 24. maijs, 3. lpp.

atrada darbus lielajos preču namos, arī bankās un slimnīcās.¹⁴¹ Tā, piemēram, Kanādas lielākajā bankā (the Royal Bank of Canada) dažādās nodaļās pēc darba līguma nokalpošanas darbu bija atradušas 25 latvietes.¹⁴²

Kanādā jauniebraucējiem nācies saskarties ar līdzīgām problēmām, kādas aktuālas bijušas arī ASV – dzīvokļu deficīts, to dārdzība un vieninieku izdevīgais stāvoklis darba un dzīvokļa atrašanās. “Pilsētās ir ārkārtīgs dzīvokļu trūkums, un tie ir ļoti dārgi. Par 3 istabu dzīvokli ar apkuri un elektrību jāmaksā \$90-120 mēnesī, pie kam ja ir mazi bērni, īpašnieks vispār dzīvokli negrib dot.”¹⁴³; “Mēbelētu istabu daudz, un to cena \$35 – 65 mēnesī”.¹⁴⁴

Lai gan presē bieži novērojams pesimisms attiecībā uz iespējām atrast darbu savā arodā un specialitātē, samērā daudz ziņu norāda uz pretējo. Jo īpaši tas attiecināms uz akadēmiski izglītotajiem tehnisko nozaru darbiniekiem (būvzinieņeri, elektroinženieri, mehāniķi)¹⁴⁵, kas īsā laikā tikuši pie augstākiem un atbildīgākiem posteņiem.¹⁴⁶ Kanāda atzina Latvijas Universitātē iegūtus diplomus¹⁴⁷, tāpēc Latvijas Universitāti beigušajiem inženieriem nebija nekādu grūtību iegūt arī profesionāla inženiera tiesības.¹⁴⁸ Latviešu inženieru skaitam pakāpeniski pieaugot, 1950. gadu sākumā tiek dibinātas dažādas profesionālās kopas Monreālā un Toronto. Tās sekmēja informētību par darba iespējām tehniskajās nozarēs, tiesisko stāvokli, pārskološanas iespējām, kā arī izglītoja savus biedrus par ražošanas procesu un tehnoloģiju jauninājumiem.¹⁴⁹

Daži akadēmiski izglītotie latviešu jauniebraucēji veiksmīgi tikuši pie darba vietējās universitātēs – Makmastera universitātē Hamiltonā 1949.g. par profesoriem strādājuši divi latviešu akadēmiķi – fiziķis Fricis Gulbis (dibinājis Baltijas Universitāti) un grekologs Pēteris Ķiķauka; Makgila universitātē 1949.g. darbu uzsācis prof. Alfreds Tauriņš.¹⁵⁰ Prof. E. Leimanis, savukārt, saņēmis vairākus universitāšu aicinājumus, izšķīries par darbu Britu Kolumbijas universitātē.¹⁵¹ Rietumu Ontārio universitātē par docētāju strādājis ģeologs Aleksis Dreimanis un vēsturnieks Pēteris Dreimanis.¹⁵²

¹⁴¹ Darba izredzes. Red. Kundars, A. *Latvieši Kanādā*. Toronto: Valters Ziedīņš, 1952. – 40. lpp.

¹⁴² Latvieši pasaules plašumā. *Laiks*, 1950, 29. jūlijs, 2. lpp.

¹⁴³ Kanādas laukos un pilsētās. *Latvju Vārds*, 1949, 22. jūlijs, 7. lpp.

¹⁴⁴ Turpat.

¹⁴⁵ Ceļā uz kvalificētu darbu. Red. Kundars, A. *Latvieši Kanādā*. Toronto: Valters Ziedīņš, 1952. – 34. lpp.

¹⁴⁶ Pakalns, V. Latvieši Ontario provinces darbā. *Archīvs*, 15. sēj., 1975, - 22.lpp.

¹⁴⁷ Latvieši sēņu farmās: pirmie latviešu ārsti iegūst aroda tiesības Kanādā. *Laiks*, 1950, 6. decembris, 2. lpp.

¹⁴⁸ Romans, H. Latvieši rūpniecībā un projektēšanas birojos Kvebekā. *Archīvs*, 15. sēj., 1975, - 32.lpp.

¹⁴⁹ Švanks, J. Latviešu inženieru organizācijas, Toronto. *Archīvs*, 15. sēj., 1975, - 100. lpp.

¹⁵⁰ Latviešu dzīve Kanādā. *Latvju Ziņas*, 1949, 22. septembris, 4. lpp.

¹⁵¹ Turpat.

¹⁵² Turpat.

Lai medicīnas nozarē izglītotie jauniebraucēji iegūtu prakses tiesības, tiem nācies izmācīties minimālu studiju laiku kādā no vietējām universitātēm: mediķiem 2 gadus, zobārstiem un veterinārārstiem 1-4 gadus.¹⁵³ Jau 1950. gadā Kanādas medicīnas padome Otavā pēc sekmīgi izturētajiem pārbaudījumiem ārsta aroda praktizēšanas tiesības piešķīrusi diviem latviešiem (Dr. Gundars Drillis un Dr. Jēkabs Bišmanis).¹⁵⁴ 1952. gadā prakses tiesības Kanādā ieguvuši bija jau 10 latviešu ārsti.¹⁵⁵

Ārkārtīgi raiba bijusi arī latviešu mākslas dzīve – notikuši vairāki latviešu mākslas reprezentācijas mēģinājumi, kas nereti guva arī izcilu atzinību kanādiešu sabiedrībā un presē.¹⁵⁶ Kanādā savu izcilību pierādījuši un panākumus guvuši arī baletdejojotāji – Vera Keiša angažēta Kanādas nacionālajā baletā; Erna Pīlupe, izturējusi pārbaudījumus Angļu karaliskajā baletskolā, ieguvusi oficiālas pedagoģijas tiesības.¹⁵⁷

Neizsīkstoši bija latviešu jauniešu centieni izglītoties, kas bija iespējams, pateicoties vietējo universitāšu labvēlībai. Uzsākot akadēmiskās dzīves gaitas latviešiem gan nācies saskarties ar zināmām grūtībām – piemēram, īsā laikā pietiekami augstā līmenī bija nepieciešams apgūt angļu valodu. Īpaši apgrūtinoša bija studiju materiālā puse – parasti nauda studijām bija jāsapelna jau priekšlaicīgi, vasarā iekārtojoties fiziskā darbā.¹⁵⁸

Tomēr latviešu studējošo skaits turpināja pieaugt – to sekmēja 1949. gadā dibinātā Kanādas Latviešu Studentu Apvienība. Tai bija savs akadēmisko stipendiju fonds, kas sniedza atbalstu trūcumā nonākušajiem latviešu studentiem.¹⁵⁹

Kopumā varētu spriest, ka latviešu jauniebraucēju dzīve Kanādā bijusi daudz maz līdzīga latviešiem, kas par savām jaunajām mītnes zemēm izvēlējušies ASV. Tomēr iespējams izdalīt arī atšķirības – piemēram, Kanādā, salīdzinot ar ASV, mājokļu trūkuma problēma presē parādās krietni retāk. Dažviet atrodama pat pilnīgi pretēja informācija: “*Ka Kanādā vispār trūkst dzīvokļu – tā ir pasaciņa*”¹⁶⁰; “*Dzīvokli dabūt Monreālā nav nekāda problēma. Nezinu vai kādā citā pilsētā ir tāda dzīvokļu bagātība kā šeit.*”¹⁶¹

Kā vēl vienu būtisku atšķirību iespējams izdalīt darba līguma nosacījumus –ASV līguma nosacījumi bija atkarīgi no galvotāja, savukārt Kanādā, šķiet, šie darba nosacījumi bijuši

¹⁵³ Studiju iespējas Kanādā. *Latvju Vārds*, 1949, 22. jūlijs, 6. lpp.

¹⁵⁴ Latvieši sēnu farmās: pirmie latviešu ārsti iegūst aroda tiesības Kanādā. *Laiks*, 1950, 6. decembris, 2. lpp.

¹⁵⁵ Ceļā uz kvalificētu darbu. Red. Kundars, A. *Latvieši Kanādā*. Toronto: Valters Ziediņš, 1952. – 34. lpp.

¹⁵⁶ Mūsu mākslinieki. Red. Kundars, A. *Latvieši Kanādā*. Toronto: Valters Ziediņš, 1952. – 29. lpp.

¹⁵⁷ Latviešu balets. Red. Kundars, A. *Latvieši Kanādā*. Toronto: Valters Ziediņš, 1952. – 31. lpp.

¹⁵⁸ Gārnis, I. Studējošā jaunatne cīnas. *Latvieši Kanādā*. Toronto: Valters Ziediņš, 1952. – 35.lpp.

¹⁵⁹ Dibinās stipendiju fondu Kanādas latviešu studentiem. *Latvija*, 1949, 16. novembris, 9. lpp.

¹⁶⁰ Kalniņš, A. Kanādas trūkumi. *Latvju Ziņas*, 1948, 23. oktobris, 4. lpp.

¹⁶¹ Ozola, M. Darba un dzīvokļu iespējas Kanādā. *Latvju Vārds*, 1949, 22. decembris, 3. lpp.

izdevīgāki – jau pēc gada jauniebraucējiem bijusi iespēja brīvi pārvietoties un izvēlēties darbu atbilstoši savām spējām, interesēm, atsevišķos gadījumos arī specialitātei un izglītībai.

Tas, domājams, sekmēja jauniebraucēju drīzu iejušanos jaunajos apstākļos – Kanādas latvieši varēja koncentrēties uz sabiedriskās, garīgās, akadēmiskās un kultūras dzīves aktualitātēm. Apstiprinājums šādai tēzei atrodams laikrakstā “Laiks” – tajā jau sākot ar 1950. gadu parādās atsevišķa sleja “Latviešu dzīve Kanādā”, kur liela uzmanība pievērsta jaunumiem latviešu draudžu un biedrību darbībā.

3. LATVIEŠU UZŅĒMĒJDARBĪBA ASV

Trimdas laikrakstos atspoguļojas zināma vienprātība par to, ka ASV lielākā izpeļņa bijusi tieši amata pratējiem. Kā norādīts kādā 1951. gada “Laiks” izdevumā – galdnieki, namdari, automehāniķi, elektrotehniķi u.c. caurmērā pelnījuši 2-3 reizes vairāk par ierēdņiem, fabriku strādniekiem un laukstrādniekiem.¹⁶² Šī iemesla dēļ lielākā daļa latviešu, vismaz sākotnēji, galvenokārt pievērsušies amatniecībai.

Visizplatītākā amatniecības joma starp latviešu iebrucējiem ASV bez šaubām bijusi būvniecība, īpaši masu būvniecība. Būvniecībai kā tādai bijusi nozīmīga loma Amerikas ekonomikā un apstiprinājums tam atrodams kādā laikraksta “Laiks” 1953. gada rakstā: “šodien tā [būvniecība] jau ir trešā vietā, tūlīt aiz naftas un auto rūpniecības, un taisās pārņemt pat otro vietu lieluma ziņā. Strauji augot ASV iedzīvotāju skaitam un labklājībai, nepārtraukti aug arī pieprasījums pēc savrupmājiņām. Patlaban katru gadu ASV būvē un pārdod vairāk nekā 1 milj. ģimenes māju – jaunceltņu.”¹⁶³

Tik tiešām, ASV pēc Otrā pasaules kara piedzīvoja strauju ekonomiskā stāvokļa augšupeju, kas turpinājās līdz pat 1970. gadiem. Šajā laika nogrieznī ASV iekšzemes kopprodukts pieauga no 228 miljardiem dolāru 1945. gadā līdz gandrīz 1,7 triljoniem dolāru 1975. gadā, sastādot arī 35% no visas pasaules rūpniecības produkcijas.¹⁶⁴ Tik pat strauja progresija novērojama arī demogrāfiskajā situācijā - saskaņā ar oficiālajiem ASV tautas skaitīšanas datiem (3.1. tabula), iedzīvotāju skaits no 131,669,275 1940. gadā bija pieaudzis līdz 150,697,361 1950. gadā, jeb, citiem vārdiem, iedzīvotāju skaits 10 gadu griezumā bija pieaudzis par 19 miljoniem jeb 14,5%.¹⁶⁵ Likumsakarīgi, ka ekonomiskā stāvokļa straujā augšupeja stimulēja demogrāfisko situāciju. Savukārt demogrāfiskie apstākļi radīja mājokļu deficīta krīzi, kas arī noteica būvniecības dominējošo pozīciju ASV tautsaimniecībā.

Pieprasījums pēc dzīvojamām mājām nodrošinājis tūkstošiem cilvēku (kā vietējos iedzīvotājus, tā arī ieceļotājus) ar darba vietām, turklāt, tā brīža apstākļos devis arī labāko atalgojumu fiziskā darba laukā.¹⁶⁶ Samaksa bijusi pietiekoši laba motivācija apgūt jaunus, daudzus gadījumos arī neierastus amatus. Šajā sakarā viens latviešu iebrucējs, izbijis

¹⁶² Eglītis, A. Tilts uz praktisko dzīvi. *Laiks*, 1951, 21. marts, 2. lpp.

¹⁶³ “Manam mūžam pietiks”. *Laiks*, 1953, 11. novembris, 6. lpp.

¹⁶⁴ United States (USA) GDP – Gross Domestic Product. Pieejams: <https://countryeconomy.com/gdp/usa?year=1975> [aplūkots 15.03.2019.]

¹⁶⁵ Population and Area (Historical Censuses). Pieejams: <https://www2.census.gov/prod2/statcomp/documents/1991-02.pdf> [aplūkots 26.04.2019.]

¹⁶⁶ Latviešu uzņēmums ar 1,5 milj. dolāru apgrozījumu gadā. *Laiks*, 1951, 28. aprīlis, 3. lpp.

tautsaimnieks, izteicies sekojošiem vārdiem: “*Kā lai es nezāgēju, nevīlēju vai nenagloju, ja man par to maksā 2 dolārus stundā?*”¹⁶⁷

Pēc Otrā pasaules kara būvniecība bija kļuvusi par industriju, kurā materiāli tika standartizēti un darbs lielā mērā mehanizēts. Tādējādi būvniecības nozare kļuva ar vien sazarotāka savā darbībā un būvuzņēmumi būvdarbus tikai vadījuši, atsevišķos darbus uzticot t.s. apakšuzņēmējiem (subcontractor) – mūrnieki, iekšējo un ārējo sienu un jumtu apšuvju meistari, cementa lējēji, koku apstrādātāji, elektriķi u.tml. Būvniecības plašais darbības spektrs daudzus latviešus nodrošinājis ar darbu, turklāt veicinājis arī latviešu uzņēmējdarbības plaukšanu, sevišķi ASV austrumu piekrastē¹⁶⁸, kur šāda nodarbe izpaudusies īpaši intensīvi.

Ņujorka (Ņujorkas štats)

Ņujorka bija pilsēta, kur vienkopus dzīvoja lielākā daļa latviešu ieceļotāju. 1954. gadā Ņujorkā bijis ~ 8000 – 10 000 nacionāli aktīvo latviešu.¹⁶⁹ Līdzīgas aplēses sastopamas arī trimdas presē: “*Mēreni vērtējot, to [latviešu] skaits varētu būt ap 8.000*”.¹⁷⁰

Daudz maz droši var spriest par Ņujorkā dzīvojošo latviešu izplatītāko pelnīšanas veidu – šajā pilsētā būvniecība ieņēmusi pirmo vietu. Apstiprinājums šādam apgalvojumam atrodams kādā 1956. gada laikrakstā: “*Ja Ņujorkā rēķina kopā ap 8000 latviešu un ja pieņem, ka 65 % ir nodarbināto, tad tas nozīmē, ka katrs piektais Ņujorkas nodarbinātais latvietis strādā būvniecībā.*”¹⁷¹

Taču būvniecība ne vien apgādāja daudzus latviešus ar fizisku darbu, bet pavēra plašas iespējas arī uzņēmējdarbības uzsākšanai. Jau sākot ar 1950. gadu presē lasāmas ziņas par veiksmīgiem latviešu saimniecības pasākumiem. Šeit īpaši jāizceļ Jānis Rīsbergs, kas bijis pirmais latviešu būvuzņēmējs ASV. Jāņa Rīsberga vārds trimdas presē figurē ļoti bieži, tāpēc iespējams izsekot viņa uzņēmējdarbības gaitām.

Jānis Rīsbergs Ņujorkā ieradies 1947. gadā, kad, paša vārdiem runājot, viņam nebija itin nekā, kā tik “*sīksta griba cīnīties*”¹⁷² un 3 dolāri.¹⁷³ Pirmos trīs mēnešus Rīsbergs strādājis pie kāda veikala pārbūves un par iekrāto naudu apceļojis ASV, lai iepazītos ar darba apstākļiem

¹⁶⁷ Dzīve pēc meiniešu gudrības. *Laiks*, 1951, 15. decembris, 2. lpp.

¹⁶⁸ Vilnis, A. Latviešu būvnieki austrumu piekrastē. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 2. lpp.

¹⁶⁹ Veigners, I. *Latvieši Rietumzemēs*. Rīga: 2009. – 229. lpp.

¹⁷⁰ Cik latviešu Ņujorkā? *Latvija Amerikā*, 1961, 19. aprīlis, 5. lpp.

¹⁷¹ 1000 latviešu būvamatnieki pārveido Longailendu. *Laiks*, 1956, 7. janvāris, 6. lpp.

¹⁷² Kā 100 vīri 12 mēnešos uzceļ 50 mājas un nopelna 500 000 dolarus. *Laiks*, 1950, 2. decembris, 6. lpp.

¹⁷³ Zvērins, A. Darbs ceļ vīru. *Latvija – Brīvā Balss*, 1951, 25. augusts, 8. lpp.

arī citos Amerikas apgabalos.¹⁷⁴ Sapratīs, ka austrumu krastā ir visaugstākais dzīves standarts un ārzemniekam drošākais ceļš uz panākumiem, Rīsbergs atgriezies Ņujorkā.

Tālāko kapitālu J. Rīsbergs iekrājis, strādājot pie Levita uz akorda, ar smagu darbu arī naktsmaiņās, izpelnot līdz pat 360\$ nedēļā.¹⁷⁵ Kādā citā laikrakstā ar Levitu saista arī J. Rīsberga uzņēmējdarbības sākumu – tur ļoti nekonkrēti norādīts, ka Rīsbergs būvdarbu uzņēmumu ieguvis no “*lielās Levita un citām mazākām firmām*”.¹⁷⁶ Kas bijusi šī firma, kādā veidā un kādos apstākļos notikusi šī uzņēmuma pārņemšana, laikraksts neatklāj. Taču nav šaubu, ka ar to bija domāta Viljama Levita būvfirma “*Levitt & Sons*”, kurā 1940. gadu nogalē tika nodarbināti arī daudzi Ņujorkas latvieši.

Šī firma ASV būvniecībā iedibināja pilnīgi jaunus, utilitārus konceptus un paņēmienus – tā koncentrējās uz mazu, lētu sērijveida ģimenes māju celšanu, procesā piesaistot apakšuzņēmējus (*subcontractor*). 1947. gadā uzņēmums uzsāka vērienīgu, 50 miljonu dolāru vērtu būvprojektu, uzceļot 17 000 māju uz 19ha zemes platības Longailendā. Šī sērijveidā apbūvētā pilsētas daļa vēlāk ieguva nosaukumu “*Levittown*”.¹⁷⁷ “*Levitt & Sons*” uzcelto māju platība bija vien 70m² un tajā iekļāvās divas guļamistabas, viesistaba un virtuve ar modernām elektroierīcēm. Māju lētais izcenojums, kas bijis vien 8000\$ (jeb ~ 90 000\$ mūsdienās),¹⁷⁸ atrisināja dzīvojamās platības jautājumu tūkstošiem vidusmēra ģimeņu.

“*Levita pasākumos “izauga” viens otrs latviešu būvuzņēmējs*”¹⁷⁹, no tiem arī Jānis Rīsbergs, kas bija saistījies būvdarbos Levittāunā. Acīmredzot jau 1949. g. J. Rīsbergs nodibinājis patstāvīgu apakšuzņēmumu “*Risbergs Contracting Corp.*”, kas veicis darbus dažādām amerikāņu būvfirmām¹⁸⁰ un, domājams, saistījies arī ar “*Levitt & Sons*”.

1951. gadā Rīsbergs laikrakstam “*Laiks*” atklāja, ka 1940. gadu nogalē ikviens, kam bija izdevies iekrāt pāris simtus dolāru, varēja pats sākt celt mājas. Tas bija iespējams izdevīgās valsts kredītu politikas dēļ.¹⁸¹ Nozīme bijusi arī lielajam pieprasījumam pēc dzīvojamām mājām. Šādu labvēlīgu apstākļu iespaidā Rīsbergs jau kopš 1949. gada Longailendā cēlis vienstāvu ģimenes mājas un savos būvdarbos nodarbinājis vairāk kā simts latviešus Ņujorkas apkārtnē.¹⁸²

¹⁷⁴ Zvērinš, A. Darbs ceļ vīru. *Latvija – Brīvā Balss*, 1951, 25. augusts, 8. lpp.

¹⁷⁵ Turpat.

¹⁷⁶ Kā 100 vīri 12 mēnešos uzceļ 50 mājas un nopelna 500 000 dolarus. *Laiks*, 1950, 2. decembris, 6. lpp.

¹⁷⁷ Glaeser, E. *Triumph of the City: How Our Best Invention Makes Us Richer, Smarter, Greener, Healthier and Happier*. New York: Penguin Press, 2011. pp. 173 – 177

¹⁷⁸ Turpat.

¹⁷⁹ Arī tāpēc dzīve dārga. *Laiks*, 1954, 21. jūlijs, 8. lpp.

¹⁸⁰ Jānis Rīsbergs – 1987. g. saimnieciskās uzņēmības laureāts. *Laiks*, 1988, 23. aprīlis, 1. lpp.

¹⁸¹ Latviešu uzņēmums ar 1,5 milj. dolāru apgrozījumu gadā. *Laiks*, 1951, 28. aprīlis, 3. lpp.

¹⁸² Kā 100 vīri 12 mēnešos uzceļ 50 mājas un nopelna 500 000 dolarus. *Laiks*, 1950, 2. decembris, 6. lpp.

Rīsberga uzņēmums audzis pamazām, taču ļoti veiksmīgi. Latvieši Rīsberga būvuzņēmumā pelnījuši ne mazāk par 100 dolāriem nedēļā, kas ļoti strauji cēlis viņu labklājības līmeni – jau 1950. gadā viņa strādnieki braukājuši ar jaunākajiem automobiļiem.¹⁸³ Taču, kā norāda pats Rīsbers – panākumi gūti ilga un nopietna darba rezultātā. Lielākais izaicinājums šāda uzņēmuma vadīšanā, ņemot vērā tā ārzemniecisko statusu, bijusi sīvā konkurence vietējā tirgū, kas noteikusi arī darba intensitāti, augsto kvalitāti un ātrumu.¹⁸⁴

Starp Rīsberga būvuzņēmuma darbiniekiem bijuši daudzi akadēmiski izglītoti inženieri, ķīmiķi un tautsaimnieki, arī ārsti un mācītāji. Starp strādniekiem reti bija sastopami tādi, kam bijusi kāda pieredze ar celtniecību saistītu darbu veikšanā vai kas Latvijas laikos bijuši attiecīgajā jomā nodarbināti. Par šādu situāciju samērā ironiskā veidā izsakās apskatītā raksta autors: “*Amerikā nebūs daudz tādu uzņēmumu, kur strādā namdari – speciālisti ar doktora un docenta grādiem*”.¹⁸⁵

Kopumā 1950. gads Rīsberga uzņēmumam bijis ļoti ražīgs un pelnošs – kopējais apgrozījums sastādījis 1,5 milj. dolāru. Tādēļ nākamajā gadā tika īstenota vērienīga būvfirmas modernizēšana un pilnveidošana – iepirkta jaunas iekārtas, piesaistīti dažādi speciālisti jaunu darba paņēmieni pētniecībai.¹⁸⁶ Rezultātā uzņēmuma darbība tika lielā mērā mehanizēta, tādējādi paātrinot un vienkāršojot būvstrādnieku darbu.

Paralēli darbiem apakšuzņēmumā, Rīsbergs nodibinājis vēl vienu patstāvīgu uzņēmumu “*J. Rīsbergs Millwork and Supply Co*”, kas 1951. gadā nodarbinājis 137 latviešus, dienā apgrozot ap 5000\$.¹⁸⁷ Spriežot pēc laikrakstā sniegtās informācijas, tas bijis interjera priekšmetu kokapstrādes uzņēmums, kas nodarbojies ar logu, rāmju, durvju, kāpņu un citu mājas priekšmetu izgatavošanu, tādējādi algojot arī vietējos latviešu galdniekus. Saražotā produkcija izmantota ne vien paša būvuzņēmuma vajadzībām, bet pārdota arī citām amerikāņu būvsabiedrībām.¹⁸⁸ Šāda uzņēmējdarbības paplašināšana bija īpaši lietderīga konkurencē ar vietējiem uzņēmumiem - atšķirībā no amerikāņu būvfirmām, kas specializējušās šaurākās nozarēs, Rīsberga uzņēmums aptvēris tās visas – gan būvdarbu veikšanu (sākot ar pamatu likšanu, beidzot ar jumtu izbūvi), gan būvmateriālu izgatavošanu.¹⁸⁹ Apvienojot vairākas specializācijas tika panākta sava veida patstāvība.

¹⁸³ Kā 100 vīri 12 mēnešos uzceļ 50 mājas un nopelna 500 000 dolarus. *Laiks*, 1950, 2. decembris, 6. lpp.

¹⁸⁴ Turpat.

¹⁸⁵ Turpat.

¹⁸⁶ Latviešu uzņēmums ar 1,5 milj. dolāru apgrozījumu gadā. *Laiks*, 1951, 28. aprīlis, 3. lpp.

¹⁸⁷ Zvēriņš, A. Darbs ceļ vīru. *Latvija – Brīvā Balss*, 1951, 25. augusts, 8. lpp.

¹⁸⁸ Turpat.

¹⁸⁹ Turpat.

Līdz ar uzņēmuma darbības paplašināšanu paplašinājās arī darba iespējas – nodarbināti tika ne vien fiziskā darba darītāji, bet arī inteliģences pārstāvji, kuru kvalifikācija atbilda uzņēmuma darbības jomai. Tādējādi Rīsberga saimnieciskais pasākums deva iespēju vietējiem latviešiem, arhitektiem un mērniekiem strādāt savā profesijā/specialitātē.¹⁹⁰

Ar katru gadu Rīsberga uzņēmums zēla un plauka, un paplašinājās jaunās nozarēs. 1952. gada presē lasāmas ziņas, ka uzņēmums izveidojis savu nekustamo īpašumu pirkšanas un pārdošanas aģentūru, tādējādi dodot vietējiem latviešiem iespēju saistīties arī pārdošanas aģentu darbos.¹⁹¹

Attiecīgi pats Rīsbergs savu pirmo 4 darbības gadu laikā bija kļuvis par lielāko latviešu būvuzņēmēju, ceļot mājas vairs ne desmitiem, bet simtiem. 1953. gadā viņa uzņēmumu kapitāls jau bijis pietiekošs, lai gruntsgabalos varētu ieguldīt simtiem tūkstošu dolāru, tādējādi paplašinot apbūves areālu. Tajā pašā gadā Longailendā tika uzceltas 320 sērijveida mājas Aislipē (Islip) (3. l. att.), uzsākta 100ha lielas platības apbūve starp Brentvudu (Brentwood) un Bejšoru (Bayshore) un uzsākti būvdarbi vairāku simtu māju būvniecībai Hiksvilē (Hicksville).¹⁹²

Šķiet, ka 1953. gadā būvuzņēmējdarbība Longailendā bija kļuvusi par ļoti izplatītu saimnieciskās darbības nozari. Izsakoties Jāņa Rīsberga vārdiem: “*būvuzņēmēju Longailendā savairojies tik daudz kā Austrālijā trušu*”.¹⁹³ Ar regulāru konkurences pieaugumu pieprasījums pēc būvdarbiem krasi samazinājās, kas attiecīgi ietekmēja arī peļņu. Taču tā kā Rīsberga uzņēmējdarbība apņēma tik daudzas un dažādas jomas, tam bija iespēja izbēgt konjunktūras šūpošanos, mainot darbības kursu – pārorientēties uz viņam jau piederošajiem būvmateriālu ražošanas uzņēmumiem, kuru produkcija jau tajā brīdī apgādāja daudzus citus būvuzņēmējus Longailendas vidienē.¹⁹⁴

Būvuzņēmēju Longailendā 1953. gadā bijis tik tiešām daudz. Kamēr Rīsberga uzņēmumi zēla un plauka, plauka arī to kādreizējie strādnieki – pāris gadus daudzi no tiem paši bija kļuvuši par veiksmīgiem būvuzņēmējiem.¹⁹⁵ Jau 1952. gadā laikrakstā “Laiks” parādās vairāki jauni latviešu būvuzņēmēju vārdi - J. Vinters, R. Zebra, N. Grava, inž. K. Majors, R. Turķis, arch. R. Veide u.c.¹⁹⁶ – visi J. Rīsberga “atvases”. No minētajiem pirmie, kas uzsākuši patstāvīgu darbību bija K. Majors, R. Turķis un R. Veide. Viņu kopdarbība nesusi lielas sekmes

¹⁹⁰ Latviešu uzņēmums ar 1,5 milj. dolaru apgrozījumu gadā. *Laiks*, 1951, 28. aprīlis, 3. lpp.

¹⁹¹ Gaidāma sekmīga būvsezona. *Laiks*, 1952, 5. aprīlis, 2. lpp.

¹⁹² Lielā Jāņa cilts Longailendā. *Laiks*, 1953, 7. novembris, 6. lpp.

¹⁹³ Turpat.

¹⁹⁴ Turpat.

¹⁹⁵ Turpat.

¹⁹⁶ Gaidāma sekmīga būvsezona. *Laiks*, 1952, 5. aprīlis, 2. lpp.

un jau 1953. gadā tie nodarbinājuši 70 strādniekus, kas cēlušies simtiem māju, lielāko daļu Valejestrīmā (Valley Stream).

Pirmajos darbības gados, paralēli būvuzņēmumam, K. Majors nodarbojies arī ar patstāvīgu uzņēmējdarbību, ceļot mājas Longailendas ziemeļu krastā – Hantingtonā (Huntington). Tas toreiz bija un arī mūsdienās ir Longailendas turīgo cilvēku rajons, tādēļ tur celtās mājas krietni atšķirušās no J. Rīsberga ģimenes mājām – tās bijušas lielākas un dārgākas (maksājušas ap 20 000 dolāru).¹⁹⁷ Pats K. Majors bija sācis par būvgaldnieku Rīsberga uzņēmumā, tāpēc kādā laikraksta “Laiks” 1959. gada numurā arī īpaši izceļ viņa nopelnus latviešu iecelotāju iesaistīšanā būvdarbos, jo “*tā viņi iemācījušies amatu, iepazinušies ar šejienes apstākļiem, lai pēc tam ar uzņēmību radītu paši uzņēmumus, kam labs vārds*”.¹⁹⁸

Pie veiksmīgajām J. Rīsberga “atvasēm” minams arī Arvīds Līdacis, kas pie Rīsberga vairākus gadus bija strādājis kā darbu vadītājs.¹⁹⁹ Arī viņš cēlis mājas Longailendā – Īstmedovā (East Meadow), Portvašingtonā (Port Washington), Grīnlaunā (Green Lawn) un citur. Līdacis īpaši izceļams ar to, ka viņa uzņēmums bijis ļoti latvisks – gandrīz visi nodarbinātie bijuši latvieši. To skaits sezonas laikā svārstījies no 30 līdz 120.²⁰⁰

1950. gadu otrajā pusē, kad Rīsbergam aizvien grūtāk bija ar būvmateriālu sagādi, viņš 1955. gadā²⁰¹ iegādājās ģipša rūpnīcu “*Connecticut Adamant Plaster Co*”, kas uz to brīdi bijusi jau diezgan sena (pastāvējusi apm. 100 gadu) un pazīstama.²⁰² Izpētīdams ģipša rūpniecības specifiku, Rīsbergs iepirka jaunas ierīces un izejvielas (iepirka augstvērtīgo Jaunskotijas provinces ģipšu atradnēs iegūto ģipsi), tādējādi paaugstinot ražojuma kvalitāti. 1956. gadā Rīsberga jaunais uzņēmums uzsāka būvniecības ģipša plākšņu ražošanu, konkurējot ar tādiem lieliem amerikāņu ģipšu ražotājiem kā “*US Gypsum*” un “*National Gypsum*”.²⁰³ Šīs rūpnīcas straujie, konkurētspējīgie panākumi un lielie ienākumi rezultējās ar to, ka rūpnīcu piedāvājās atpirkt “*National Gypsum*”.

Paralēli ražošanas darbiem, darbu turpināja Jāņa Rīsberga būvfirma, kurā visos vadošajos amatos bija nodarbināti latvieši – N. Ūdris (uzņēmuma galvenais grāmatvedis), A. Ferliņš (iepirkšanas daļas vadītājs), Bojārs²⁰⁴ (uzņēmuma darbnīcu vadītājs).²⁰⁵ Sākot ar 1955. gadu divu gadu garumā būvfirma strādāja pie vērienīga būvprojekta realizācijas – dzīvokļu

¹⁹⁷ Lielā Jāņa cilts Longailendā. *Laiks*, 1953, 7. novembris, 6. lpp.

¹⁹⁸ Vilnis, A. Latviešu būvnieki austrumu piekrastē. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 2. lpp.

¹⁹⁹ Demonstrācija pret latviešu būvstrādniekiem Longailendā. *Laiks*, 1952, 2. janvāris, 5. lpp.

²⁰⁰ Vilnis, A. Latviešu būvnieki austrumu piekrastē. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 2. lpp.

²⁰¹ Latviešu celtā pilsētiņa 5000 cilvēkiem. *Laiks*, 1957, 29. maijs, 6. lpp.

²⁰² Rīsberga fabrika sākusi darboties. *Latvija Amerikā*, 1956, 17. novembris, 2. lpp.

²⁰³ Top 10 ASV ģipša plašu fabrika. *Laiks*, 1956, 11. janvāris, 6. lpp.

²⁰⁴ Nav izdevies atrast personas vārdu

²⁰⁵ Latviešu celtā pilsētiņa 5000 cilvēkiem. *Laiks*, 1957, 29. maijs, 6. lpp.

pilsētiņas “Robin Hills” (Brentwood, Long Island) būvniecības. Kopumā tajā tika izbūvētas 1200 ģimenes mājas, ar mājokļiem apgādājot ap 5000 cilvēku.²⁰⁶

No ģipša būvplašu rūpnīcas pārdošanas iegūtajiem līdzekļiem Jānim Rīsbergam 1958. gadā izdevās pārņemt kontroli uzņēmumā “General Builder Supply Corporation”²⁰⁷, kas nodarbojies ar būvmateriālu piegādi un ķieģeļu ražošanu.²⁰⁸ 1959. gadā Rīsbergs šo uzņēmumu pārorganizēja un pārsauca par “General Builders Corporation”. Rīsbergam kļūstot par sabiedrības “General Builders Co” prezidentu un valdes priekšsēdētāju, tās akcijas biržā bija pieaugušas no 1,25\$ līdz 5,80\$ gabalā.²⁰⁹ Strauji bija mainījies arī uzņēmuma strādnieku kontingents – tajā par galveno sarunvalodu bija kļuvusi latviešu valoda.²¹⁰

Ar šo brīdi Rīsbergs sāka iesaistīties Amerikas lielsaimniecībā, vadot jaunus būvprojektus Ņujorkas pilsētā, turpmākajos gados Longailendā uzceļot pāri par 3000 savrupmājām un ģimeņu mājām.²¹¹ Strauji pieauga būvniecības apjomi – 1959. gadā sākās darbi pie 50 miljonu dolāru vērtā būvprojekta Lindenvudas ciematā, Kvīnsā (Lindenwood Village, Queens), apbūvējot 28ha lielu gruntsgabalu ar kooperatīvām dzīvokļu mājām.²¹² Minētajā platībā tapa jauna pilsēta ar 525 kooperatīvajiem dzīvokļiem, 300 divģimeņu mājām, 20 veikaliem, tirdzniecības centru un peldbaseinu.²¹³ Bez šī būvniecības lielpasākuma, “General Builders” gatavoja vēl vienu vērienīgu būvprojektu Vudsaidā (Woodside), kas realizēts tika nākamajā gadā, uzceļot trīs 10 – 13 stāvu kooperatīvo dzīvokļu ēkas.²¹⁴ 1960. gados “General Builders” saistoties kopā ar citiem Longailendas būvprojektiem, uzcēlis 10 000 dzīvokļu vienības.²¹⁵

Tādējādi Rīsberga vadībā un ietekmē latvieši uzbūvējuši tūkstošiem dzīvojamo māju un kooperatīvo dzīvokļu Longailendā. 1950. gados Ņujorkā attīstījās latviešu būvuzņēmēju kolonija, kas īpaši izceļas uz visu pārējo ASV štatu fona. Tas izskaidrojams ar to, ka ASV pēc DP ieceļošanas likuma apstiprināšanas bija pieņemts lēmums lielāko daļu no nacionālās imigrantu kvotas (10%) novietot tieši Ņujorkas štatā.²¹⁶ Lielā imigrantu pieplūduma dēļ akūti trūka dzīvokļu, tādēļ 1940. gadu nogalē Ņujorkā strauji attīstījās ģimeņu māju būvniecība, kurā liela loma bijusi arī latviešu būvstrādniekiem un uzņēmējiem, jo īpaši Jānim Rīsbergam, kas

²⁰⁶ Latviešu celtā pilsētiņa 5000 cilvēkiem. *Laiks*, 1957, 29. maijs, 6. lpp.

²⁰⁷ No amatnieka āmura līdz Volstrītam Ņujorkā. *Laiks*, 1958, 24. decembris, 6. lpp.

²⁰⁸ Bērziņš, I. Izcilu latvieti Jāni Rīsbergu pieminot. *Laiks*, 2007, 10. novembris, 22. lpp.

²⁰⁹ 50 miljonu dolāru latviešu organizācija. *Laiks*, 1959, 3. janvāris, 6. lpp.

²¹⁰ Bērziņš, I. Izcilu latvieti Jāni Rīsbergu pieminot. *Laiks*, 2007, 10. novembris, 22. lpp.

²¹¹ Jānis Rīsbergs – 1987. g. saimnieciskās uzņēmības laureāts. *Laiks*, 1988, 23. aprīlis, 1. lpp.

²¹² Sāk īstenoties miljonu dolāru celtniecības projekts. *Laiks*, 1959, 6. jūnijs, 1. lpp.

²¹³ Bērziņš, I. Izcilu latvieti Jāni Rīsbergu pieminot. *Laiks*, 2007, 10. novembris, 22. lpp.

²¹⁴ Turpat.

²¹⁵ Jānis Rīsbergs – 1987. g. saimnieciskās uzņēmības laureāts. *Laiks*, 1988, 23. aprīlis, 1. lpp.

²¹⁶ Ņujorkas štats uzņems visvairāk DP. *Tēvzeme: Latvian Newspaper*, 1948, 5. jūnijs, 1. lpp.

šajā pelnošajā nozarē ievirzīja simtiem latviešu. Šeit ļoti iederīgs šķiet kāda raksta autora atzinums: “*Ja par cilvēces ciltstēvu uzskata Ādamu, tad latviešu būvnieku ciltstēvs Longailendā ir Jānis Rīšbergs, saukts Lielais Jānis*”.²¹⁷

Ar J. Rīšbergu nesaistīti savu apakšuzņēmumu Ņujorkā izveidojuši vēl četri latvieši – J. Putniņš, H. Karlsons, E. Vārpiņš un E. Briedis, kas kopīgiem spēkiem bija izveidojuši savu cementa lējēju firmu, kļūstot par vienu no lielākajiem šāda veida uzņēmumiem Longailendā.²¹⁸

Ar būvniecību saistītā nozarē Ņujorkā minams vēl kāda latvieša veiksmīgs saimnieciskais pasākums – Egila Hermanovska arhitektūras birojs. E. Hermanovskis saimnieciski patstāvīgs bija kļuvis jau Latvijā, kur 1941. gadā (22 gadu vecumā) bija nodibinājis pats savu mākslas galeriju un, kopā ar tēvu, arī arhitektūras biroju.²¹⁹ E. Hermanovskis ir viens no retajiem piemēriem, kad latvietim tik drīz pēc ieceļošanas jaunajā mītnes zemē izdevies darbu atrast savā specialitātē – ar saviem projektu paraugiem un skicēm viņam izdevies ieinteresēt kādas Ņujorkas arhitektu firmas pārstāvjus un jau divus mēnešus pēc ieceļošanas viņš tajā uzsāka darbu kā projektētājs.²²⁰ Nepagāja ilgs laiks un E. Hermanovskis dabūja arhitekta – plānotāja vietu kādā pazīstamā amerikāņu būvfirmā – “Luis Ostroff”. Vēlāk bagātinājis pieredzi, ieņemot galvenā plānotāja un iekštelpu dizainera amatu “Balkim Construction Co”.²²¹

Tā pēc 5 gadu darba dažādos algas darbos E. Hermanovskis bija kļuvis par patstāvīgu arhitektu, 1951. gadā nodibinot savu arhitektūras biroju.²²² Divu gadu laikā pēc E. Hermanovska projektiem uzceltas 85 dzīvojamās mājas pēc individuālajiem pasūtījumiem, tāpat arhitekts izstrādājis būvprojektus arī masveida būvniecībai dzīvojamajos rajonos Ņujorkas apkārtnē.²²³ Šķiet, ka E. Hermanovska vārds nav bijis svešs arī vietējiem arhitektiem, jo jau 1952. gadā ar viņu konsultējušies par debesskrāpju celtniecību Manhetenā.²²⁴ Kā arhitekts E. Hermanovskis piedzīvojis ļoti ražīgu mūžu projektēdams neskaitāmus komerciālos centrus, biroju telpas, veikalus, viesnīcas un restorānus Ņujorkā.²²⁵

Ziņas par latviešu uzņēmējdarbību Ņujorkā pārējās, ar celtniecību nesaistītās nozarēs trimdas presē praktiski netiek atspoguļotas. Ziņas par latviešu saimnieciskajiem pasākumiem

²¹⁷ Lielā Jāņa cilts Longailendā. *Laiks*, 1953, 7. novembris, 6. lpp.

²¹⁸ Vilnis, A. Latviešu būvnieki austrumu piekrastē. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 2. lpp.

²¹⁹ Egila Hermanovska panākumi Amerikā. *Austrālijas Latvietis*, 1981, 7. augusts, 8. lpp.

²²⁰ Darbs 18 stundas dienā. *Laiks*, 1953, 23. septembris, 6. lpp.

²²¹ Turpat.

²²² Latvietis piedalas debesskrāpju projektēšanā. *Laiks*, 1952, 12. janvāris, 6. lpp.

²²³ Darbs 18 stundas dienā. *Laiks*, 1953, 23. septembris, 6. lpp.

²²⁴ Latvietis piedalas debesskrāpju projektēšanā. *Laiks*, 1952, 12. janvāris, 6. lpp.

²²⁵ Brauna, V. Egils Hermanovskis. *Literatūra un Māksla*, 1992, 11. septembris, 2. lpp.

galvenokārt atrodamas atsevišķajā laikraksta “Laiks” slejā, kas konkrēti veltīta latviešu dzīves apskatam Ņujorkā – “Ņujorkas Chronika”. No tās iespējams konstatēt, ka Ņujorkā darbojušies divi latviešu tirdzniecības uzņēmumi – Noras un Paula Vēmaņa veikals/kafejnīca Manhetenā²²⁶, un Ričarda Egles apavu veikals un darbnīca “Royal Princess Shoes”.²²⁷ Par R. Egli 1983. gada laikrakstā lasāms, ka viņš šādai nodarbei pievērsies vēl dzīvodams Vācijā un 1947. gadā izgatavojis kāzu kurpes Anglijas princesei Elizabetei, par to saņemot princeses pateicības rakstu.²²⁸ Apstiprinājums šādam apgalvojumam gan nekur nav atrodamas. Bez šiem Ņujorkā, Bronksā 1954. gadā darbību uzsācis žurnālista Oresta Berlinga un fotogrāfa J. Prinča foto veikals un laboratorija “Princis and Berlings”.²²⁹ Savukārt 1956. gadā J. Princis izveidojis patstāvīgu uzņēmumu – laboratoriju, kurā veica filmu attīstīšanas un kopēšanas darbus.²³⁰

Bostona (Masačūsetsas štats)

Masačūsetsā laika periodā no 1948. – 1949. gadam no Eiropas bija ieceļojuši vairāk kā 4000 latviešu un puse no tiem apmetās Bostonā un tās apkaimē, kur jau bija dzīvojuši paliela veclatviešu kolonija – 1930. gados Bostonā dzīvojuši tuvu pie 8000 latviešu.²³¹ Kopumā ņemot, varētu domāt, ka Bostonā 1950. gados dzīvojuši ap 12 000 latviešu, taču presē kopējo latviešu skaitu lēš ne vairāk par 8000.²³² Šeit jāievēro, ka jebkādas objektīvas kalkulācijas par latviešu skaitu Bostonā, kā jebkurā citā latviešu apdzīvotā pilsētā ASV, nav iespējamas, jo daļa veclatviešu asimilējās, amerikanizējās, pārējie saplūda kopā ar latviešu iebraucējiem vienā sabiedriskā grupējumā. Lai arī kāds būtu precīzais latviešu skaits, tas noteikti mērojams tūkstošos un tādēļ Bostona uzskatāma par nozīmīgu latviešu centru, kurā, likumsakarīgi, izvērsusies arī aktīva latviešu uzņēmējdarbība.

Līdzīgi kā Ņujorkā, arī Bostonā būvniecība latviešu ieceļotājiem bijusi nozīmīgs pamats labklājības celšanai. Šeit gan jāatzīmē, ka, salīdzinot ar Longailendu, kur ar būvdarbiem bija saistījušies simtiem latviešu, Bostonā šis skaits 1950. gados caurmērā bijis vien pie 100.²³³ Tādēļ arī tādu, kas paši sākuši pirkt zemes gabalus, uz kuriem celt mājas vēlākai pārdošanai, nav bijis daudz – 1954. gadā Bostonā bijis ap 10 latviešu būvuzņēmēju un tie visi pamatā

²²⁶ Ņujorkas Chronika. *Laiks*, 1958, 22. marts, 2. lpp.

²²⁷ Ņujorkas Chronika. *Laiks*, 1954, 14. augusts, 7. lpp.

²²⁸ Savienotās Valstis: Ņujorka. *Latvija Amerikā*, 1983, 26. novembris, 16. lpp.

²²⁹ Ņujorkas Chronika. *Laiks*, 1954, 10. aprīlis, 6. lpp.

²³⁰ Ņujorkas Chronika. *Laiks*, 1956, 1. augusts, 7. lpp.

²³¹ Veigners, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2015. – 222. lpp.

²³² Kā dzīvo latvieši Bostonā. *Laiks*, 1950, 25. marts, 2. lpp.

²³³ Bostonas Chronika. *Laiks*, 1954, 25. septembris, 6. lpp.

nodarbinājuši latviešus.²³⁴ Lielākie būvuzņēmumi piederējuši F. Hervartam, brāļiem Arturam un Ādolfam Blūmīšiem un P. Skrējānam. Pa visiem kopā šie uzņēmumi nodarbinājuši vairāk nekā 100 cilvēku.²³⁵ Veiksmīgs būvuzņēmums piederējis arī Edgaram Eglītim, kas sezonās mēdza nodarbināt pat līdz 19 latviešu būvamatniekus.²³⁶ E. Eglītis cēlis ģimenes mājas Vinčesterā un Leksingtonā, un to cena caurmērā bijusi 20 000\$.²³⁷

Interesants saimnieciskais pasākums piederējis brāļiem Blūmīšiem, kas specializējušies māju labošanas darbos. Viņi pirkuši vecas mājas, tās pārbūvējuši un visādā veidā uzlabojuši to eksterjeru un interjeru, tādējādi nopelnot ne mazāk par tiem, kas cēluši jaunas mājas.²³⁸

Ziņas par minēto uzņēmēju darbību presē ir samērā skopas. Zināms, ka arī šeit latvieši pamatā cēluši ģimenes mājas, kuru pārdošanas cenas svārstījās no 15 000 līdz pat 35 000 dolāru.²³⁹ Lai gan Bostonā nebija pieredzēts tik vērienīgs saimnieciskais pasākums, kāds tas bijis Longailendā, minēto uzņēmēju skaits ir pietiekošs rādītājs tam, ka arī Bostonā būvniecība bijusi nozare, kas kļuvusi par atspēriena punktu latviešiem patstāvīgu saimniecisko pasākuma izveidošanai.

Bez būvuzņēmējdarbības Bostonā samērā daudz latviešu uzņēmēju bija saistījušies arī pakalpojumu sfērā, taču jāatzīst, ka lielākā daļa no šiem uzņēmumiem bijuši maza apmēra, vienpersonas pasākumi. Tā, piemēram, presē izdevies atrast 3 latviešu skaistumkopšanas salonus, kuru īpašnieces visas bijušas sievietes – Emilija Segliņa²⁴⁰, Elza Veidele²⁴¹, Milda Kručkova²⁴². Bostonā bijis viens latviešu drēbniecības uzņēmums²⁴³ un divi uzņēmumi, kas darbojušies pārtikas nozarē – F. Reinberga konditorejas preču veikals “Luna”²⁴⁴ un Freda Freidenfelda tītaru audzētava “Ja-Mer Turkey Ranch”.

Pēdējais no minētajiem piederējis veclatvietim un šeit svarīgi atzīmēt, ka Bostonā dzīvojošie veclatvieši vispār ļoti izcēlušies ar savu rosību saimnieciskajā laukā. Freda Freidenfelda uzņēmums darbību uzsāka 1945. gadā, kad tas kopā ar kādu zviedru partneri iegādājies 10ha lielu fermu Bostonas tuvumā.²⁴⁵ Audzētava gada laikā tirgū izlaida līdz pat

²³⁴ Bostonas Chronika. *Laiks*, 1954, 25. septembris, 6. lpp.

²³⁵ Latviešu namdari Bostonā. *Laiks*, 1954, 14. augusts, 6. lpp.

²³⁶ Akmentiņš, O. Klusa sezona pie latviešu namdariem Bostonā. *Laiks*, 1957, 14. augusts, 6. lpp.

²³⁷ Turpat.

²³⁸ Darbs būvniecībā klusāks arī Bostonas apkārtnē. *Laiks*, 1957, 28. decembris, 2. lpp.

²³⁹ Turpat.

²⁴⁰ Bostonas Chronika. *Laiks*, 1955, 9. novembris, 6. lpp.

²⁴¹ Turpat.

²⁴² Jauns frizieru salons Bostonā. *Latvija Amerikā*, 1957, 11. maijs, 4. lpp.

²⁴³ Bostonas Chronika. *Laiks*, 1954, 3. aprīlis, 6. lpp.

²⁴⁴ Bostonas Chronika. *Laiks*, 1958, 7. jūnijs, 5. lpp.

²⁴⁵ Latvietis – tītaru karalis. *Laiks*, 1958, 19. novembris, 2. lpp.

9000 putnu, nodrošinot uzņēmumu ar apgrozījumu, kura apmērs sasniedza pat 100 000\$ gadā.²⁴⁶

Pie veiksmīgiem veclatviešu uzņēmumiem Bostonā vēl jāmin Reiņa Kampersāla pienotava un Pētera Miezīša dārzniecības uzņēmums. Abu uzņēmumu apgrozījums mērojies miljonos, tāpēc trimdas presē šos uzņēmējus apzīmē kā “Bostonas miljonārus”.²⁴⁷ Tā kā darba mērķis nav apskatīt veclatviešu uzņēmumus, tie plašāk aprakstīti netiks. Taču tie ir pieminēšanas vērti, jo, pateicoties savai uzņēmībai, tie sekmējuši ne vien savu, bet arī desmitu latviešu ieceļotāju ekonomisko pamatu, piešķirot tiem galvojumus savos uzņēmumos.^{248,249}

Interesants un samērā netipisks bijis Lidijas Graudiņas uzņēmums – ritmikas un plastikas studija, kas, vismaz spriežot pēc presē atrodamās informācijas, bijis vienīgais šāda veida latviešu pasākums ne vien Bostonā, bet ASV kopumā. Studija darbību uzsāka jau 1949. gadā un tā nodarbojās ar bērnu fizisko audzināšanu, gādājot arī par latviešu tautas deju tradīciju izkopšanu.²⁵⁰ Studijas audzēkņi uzstājušies arī amerikāņu auditorijai un ar saviem priekšnesumiem guvuši lielu atsaucību.²⁵¹

Čikāga (Ilinoisas štats)

Arī Čikāgā kopš 19. gs. pastāvējusi veclatviešu kolonija, kuras apmērs 1930. gados sasniedza 6000 cilvēku. Taču, saskaņā ar Ilgvaru Veigneru, lielākā Čikāgā dzīvojošā veclatviešu daļa pēc Otrā pasaules kara bija daļēji amerikanizējušies un to sabiedriskā aktivitāte bija manāmi samazinājusies, katrai nākamai paaudzei aizvien vairāk atdaloties no vietējās latviešu kopienas.²⁵² Tā iemesla dēļ 1950. gados veclatviešu skaits bija sarucis līdz tūkstošim. Līdz 1950. gadam veclatviešu koloniju papildināja 5000 latviešu jaunieceļotāju, tādējādi kopējais Čikāgā dzīvojošo latviešu skaits 1950. gados varētu būt bijis ap 6000.²⁵³

Arī Čikāgā daudzi uzņēmīgākie latvieši saistījušies ar būvniecību. Kādā 1955. gada laikraksta “Laiks” izdevumā minēti četri veiksmīgi būvuzņēmēji – Vilhelms Briedis, Jānis Katlaps, Ēriks Pētersons un Edgars Bērziņš.

Lielākais no tiem bijis sportista Jāņa Katlapa apakšuzņēmums “K and L Construction Co.”, kas nodarbojies ar visāda veida cementa darbiem. Uzņēmumā strādājuši tikai latvieši –

²⁴⁶ No inkubatora līdz svētku galdam. *Laiks*, 1959, 5. decembris, 6. lpp.

²⁴⁷ Akmentiņš, O. Veclatviešu vidū. *Laiks*, 1957, 3. augusts, 5. lpp.

²⁴⁸ Bostonas Chronika. *Laiks*, 1963, 19. janvāris, 2. lpp.

²⁴⁹ Akmentiņš, O. Kad latviešu dārznieks pieņem viesus. *Laiks*, 1965, 26. maijs, 5. lpp.

²⁵⁰ Liepiņš, O. Deju vakars Bostonā. *Laiks*, 1951, 2. jūnijs, 3. lpp.

²⁵¹ Akmentiņš, O. Ritmoplastikas studija un jaunatnes teātris Bostonā. *Latvija*, 1951, 9. jūnijs, 5. lpp.

²⁵² Veigers, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2015. – 256. lpp.

²⁵³ Cik latviešu Čikāgā. *Laiks*, 1958, 27. septembris, 6. lpp.

piemēram, 1954. gadā uzņēmumā nodarbināti bijuši 13 latviešu amatnieki.²⁵⁴ Uzņēmuma straujo izaugsmi veicināja lielais pasūtījumu skaits. Paša J. Katlapa vārdiem runājot, “*Ar darbu ir tā, ka grūti visu pabeigt. Tiklīdz viens darbs pabeigts, vairāki atkal gaida. Arī pašreiz jāķeras klāt pie 230 projektiem.*”²⁵⁵ Uzņēmums darbību sekmīgi turpinājis arī 1960. gados, kad, atkarībā no sezonas, viņa uzņēmums nodarbinājis pat līdz 50 latviešu.²⁵⁶ Diemžēl uzņēmuma darbību 1967. gadā pārtrauca traģiskā J. Katlapa nāve auto katastrofā.²⁵⁷

Būvdarbu apakšuzņēmums bijis arī Ērika Pētersona un Edgara Bērziņa kopējais pasākums. Ē. Pētersons mūrniecību bija apguvis pārscološanas kursos vēl būdams Vācijā, vēlāk prasmes papildinot Čikāgā. Uzņēmums nodarbojies ar dažāda veida ķieģeļu un akmens darbiem, mūrējot kamīnus, dūmvadus, sētas u.tml.²⁵⁸ Diemžēl nekādu plašāku informāciju par šo uzņēmumu laikraksti nesniedz.

Šķiet, ka Čikāgā latviešiem piederējuši dažādi veikali, taču arī šajā gadījumā ziņām ir ļoti vispārīgs raksturs, proti, tās aprobežojas vien ar latviešu veikalu uzskaiti, nevis to aprakstīšanu. Domājams, ka tas izskaidrojams ar to, ka tie bijuši vienpersonu uzņēmumi, ar mazu apgrozījumu: “*tie nav nekādi lielie veikali ar automātiskiem durvju vērējiem, plašām un mākslīgi atvēsinātām telpām.*”²⁵⁹ Sava pārtikas veikals ir bijis Jānim Šķirmantim, Albertam Raidonim, Austrai Ozoliņai un visi pamatā koncentrējušies uz amerikāņu klientūru, jo pēc latviešu produktiem pieprasījums bijis mazs.²⁶⁰ Laimonim Lapiņam piederējusi grāmatnīca un latvisko izstrādājumu veikals²⁶¹, rakstniekam Kārlim Ķezberam – pastmarku un monētu veikals.²⁶² Čikāgā bijis arī juvelieru veikals, kuru 1953. gadā atvēruši daiļamatnieks Romāns Pētersons un sudrabkalis Augusts Tellis.²⁶³ Abi mākslinieki izstrādājuši un savā veikalā pārdevuši etnogrāfiskās rotas, tāpat arī dažādus citus daiļamatniecības izstrādājumus un grāmatas.²⁶⁴ Spriežot pēc nekrologu daudzuma un to satura periodiskajos izdevumos, A. Tellis trimdas latviešu sabiedrībā bija labi pazīstams un cienīts rotu kalējs – viņa darbi un rotas bija atrodamas ne vien ASV, bet arī Kanādā, Austrālijā, Vācijā, Zviedrijā u.c.²⁶⁵

²⁵⁴ Vīksniņa, I. Pie latviešu saimnieciskās patstāvības celmlaužiem. *Laiks*, 1954, 6. novembris, 11. lpp.

²⁵⁵ Labā vārda noslēpumi. *Laiks*, 1955, 24. septembris, 6. lpp.

²⁵⁶ Satiksmes nelaimē nogalināts būvuzņēmējs Čikāgā. *Laiks*, 1967, 15. novembris, 6. lpp.

²⁵⁷ Turpat.

²⁵⁸ Labā vārda noslēpumi. *Laiks*, 1955, 24. septembris, 6. lpp.

²⁵⁹ Latvieši “linsēklas no pelniem lasīt” neliek. *Laiks*, 1955, 18. jūnijs, 6. lpp.

²⁶⁰ Turpat.

²⁶¹ Skrastiņš, H. Latvieši Čikāgā. *Tilts*, 1958, 1. oktobris, 59. lpp.

²⁶² Kārlim Ķezberam 75 gadi. *Brīvā Latvija: Apvienotā “Londonas Avīze” un “Latvija”*, 1989, 20. marts, 2. lpp.

²⁶³ Māksla un mākslinieki. *Laiks*, 1953, 27. maijs, 3. lpp.

²⁶⁴ Vīksniņa, I. Pie latviešu saimnieciskās patstāvības celmlaužiem. *Laiks*, 1954, 6. novembris, 11. lpp.

²⁶⁵ Zaube, A. Rotkalis A. Telle mūžībā. *Laiks*, 1984, 29. septembris, 7. lpp.

Sekmīgs latvieša pasākums tirdzniecības nozarē bijis Teodoram Kriņģelim. T. Kriņģelis ar ģimeni no Zviedrijas ASV ieradās 1947. gadā, šķērsojot okeānu ar zvejas laivu. Pirmos gadus T. Kriņģelis strādājis dažādos auto labošanas darbos, līdz 1949. gadā viņš iekārtoja pats savu darbnīcu.²⁶⁶ 1954. gadā, kad lielais amerikāņu auto uzņēmums “Hudson Motor Car Company” apvienojās ar “Nash – Kelvinator Corporation” un pārtapa par akciju sabiedrību “American Motors Corporation”²⁶⁷, T. Kriņģelis kļuva par firmas “Hudson Cicero” pārstāvniecības īpašnieku, kur bez zīmola auto pārdeva arī citu firmu lietotās mašīnas, papildus veicot arī labošanas darbus. T. Kriņģeļa uzņēmumā bez amerikāņiem strādājuši arī divi latviešu mehāniķi.²⁶⁸ Lai gan uzņēmums - pārstāvniecība bija pakārtota zem lielāka amerikāņu uzņēmuma, tas tāpat presē tiek dēvēts par “latviešu uzņēmumu”, kas tā arī bijis, jo bez auto pārdošanas tajā darbojusies arī latvieša iekārtota remontdarbnīca.

Šķiet, ka 1956. gads bijis īpaši ražens Čikāgas latviešu uzņēmējiem: “*Nākuši klāt dažādi jauni latviešu pasākumi, visvairāk apdrošināšanas nozarē, un īsā laikā veseli trīs krogi; iepriekšējos gados nebija neviena.*”²⁶⁹ Taču no apdrošināšanas nozarē saistītajiem latviešiem trimdas presē izdevies atrast tikai vienu – Alfrēdu Burtnieku. A. Burtnieks bija diplomēts jurists, kas savu doktora grādu ieguva 1944. gadā, Erlangenas universitātē.²⁷⁰ Piecus gadus pēc ieceļošanas ASV izturēja valsts pārbaudījumus un kļuva par licencētu apdrošināšanas pārstāvi. A. Burtnieks darbojies neatkarīgi – savā aģentūrā, taču visu savu klientūru virzījis uz amerikāņu apdrošināšanas sabiedrību “Fireman’s Fund Group”, tādējādi strādājot minētā uzņēmuma interesēs.²⁷¹ Pamatā koncentrējies uz latviešu klientūru, lai “aizstāvētu tautiešu intereses” un palīdzētu tiem apdrošināšanas un juridiskajos jautājumos.²⁷²

Kas attiecas uz krogiem – visus trīs iepriekš minētos izdevies lokalizēt, pateicoties vienam laikraksta “Laiks” 1957. gada rakstam, kurā tie visi apskatīti vienkopus. Viens no tiem piederējis būvuzņēmējam Jānim Krīgeram. J. Krīgera restorāns un krogs “York” darbību uzsāka 1956. gadā un jau pāris mēnešos tas bija izpelnījies lielu popularitāti latviešos.²⁷³ Tai pašā gadā līdzīgu pasākumu – dzērienu veikalu un tavernu “Kentucky Lounge”, bija atvēris Teodors Oltiņš. Šādai nodarbei T. Oltiņš bija pievērsies, jo tas iesācējam neesot prasījis lielu kapitālu un pieredzi. Bez tam, tas bijis labs veids, kādā tikt pie līdzekļiem studiju apmaksāšanai.²⁷⁴ Citur

²⁶⁶ Vīksniņa, I. Pie latviešu saimnieciskās patstāvības celmlaužiem. *Laiks*, 1954, 6. novembris, 11. lpp.

²⁶⁷ Flory, J. *American Cars, 1946–1959: Every Model, Year by Year*. McFarland & Co Inc: 2008. p. 545.

²⁶⁸ Kādas mašīnas pērk latvieši? *Laiks*, 1955, 1. jūnijs, 6. lpp.

²⁶⁹ Vai citās vietās nav tāpat. *Laiks*, 1956, 29. decembris, 2. lpp.

²⁷⁰ Uz savu roku. *Latvija Amerikā*, 1955, 23. aprīlis, 8. lpp.

²⁷¹ Turpat.

²⁷² Turpat.

²⁷³ Pie latviešu kroģeriem Čikagā. *Laiks*, 1957, 20. marts, 6. lpp.

²⁷⁴ Turpat.

lasāms, ka T. Oltiņš vēl būdams Vācijā, 1949. gadā Bonnas universitātē aizstāvējis savu disertāciju un ieguvis doktora grādu agronomijā.²⁷⁵

Trešais latviešu dzērienu veikals/krogs Čikāgā piederējis operdziedātājam Valdemāram Salnam.²⁷⁶ Ņemot vērā viņa pamatnodarbošanos, arī V. Salnas gadījumā šāda nodarbe bijusi visai netipiska. V. Salnas vārds latviešiem bija pazīstams arī ārpus Čikāgas robežām – Ņujorkā un Bostonā, kur viņš regulāri organizējis savas dziedāšanas studijas audzēkņu uzstāšanās,²⁷⁷ nereti koncertējot arī pats dažādos latviešu centros ASV un Kanādā.²⁷⁸ Ne velti par V. Salnu kā kroga īpašnieku presē izteikušies kā vienu no aizņemtākajiem Čikāgas latviešiem: “*pa dienu vadīdams dziedāšanas studiju, vakarus pavadot dažādos mēģinājumos un pa nakts vidu un nedēļas nogalēs kārtojot veikala lietas.*”²⁷⁹

Īpaši izceļams un ievērojams latviešu uzņēmējs Čikāgā bijis Alfrēds Kalnājs. A. Kalnājs 1934. gadā pabeidza Latvijas Konservatoriju, kurā apguva mūzikas pedagoģiju.²⁸⁰ Rīgā viņam piederējis mākslas salons un viena no lielākajām privātajām nošu krātuvēm. 1944. gadā kopā ar ģimeni devās bēgļu gaitās uz Vāciju, kur uzturējies līdz 1948. gadam.²⁸¹ Drīz pēc ierašanās ASV, 1951. gadā Čikāgā izveidojis savu grāmatu un nošu apgādu, iekārtojot arī spiestuvi.²⁸² Tas bija pirmais šāda veida uzņēmums ASV,²⁸³ tādējādi A. Kalnājs bija arī “*pirmais, kas pakalpoja latviešu sabiedrībai ar drukātu vārdu.*”²⁸⁴ Spiestuve darbojusies vairāk nekā divdesmit gadus un šajā lielajā laika nogrieznī A. Kalnājs bija izdevis neskaitāmas latviešu autoru grāmatas, dodot iespēju publicēties arī jaunajiem censoņiem.²⁸⁵ Liela nozīme bijusi arī nošu izdevniecībai, sevišķi A. Kalnāja iecīnīto latviešu komponistu V. Dārziņa un J. Mediņa mūzikai.²⁸⁶ Šī latviešu uzņēmuma materiālā vērtība bija tikai pamats, uz kura tika radīts latviešu kultūras vērtību saglabāšanas un izplatīšanas aparāts, kas gādāja par latviešu kultūras un garīgo dzīvi visā “brīvajā pasaulē”.

²⁷⁵ Nometņu dzīve. *Latvija*, 1949, 11. janvāris, 2. lpp.

²⁷⁶ Pie latviešu kroģeriem Čikāgā. *Laiks*, 1957, 20. marts, 6. lpp.

²⁷⁷ Valdemāra Salnas audzēkņu vakars Čikāgā. *Latvija Amerikā*, 1955, 28. maijs, 5. lpp.

²⁷⁸ Valdemārs Salna pošas koncertiem. *Latvija Amerikā*, 1960, 14. septembris, 4. lpp.

²⁷⁹ Pie latviešu kroģeriem Čikāgā. *Laiks*, 1957, 20. marts, 6. lpp.

²⁸⁰ In memoriam Fil. dib. Alfrēds Kalnājs 1904 – 1999. *Laiks*, 1999, 21. augusts, 10. lpp.

²⁸¹ Turpat.

²⁸² Alfrēda Kalnāja grāmatniecībai veltītie gadi. *Latvija Amerikā*, 1962, 31. janvāris, 6. lpp.

²⁸³ Agnis, A. Pa mūža gadu kāpnēm. Grāmatniekam Alfrēdam Kalnājam 70 gadu. *Laiks*, 1974, 23. marts,

3. lpp.

²⁸⁴ Raidonis, A. Gandrīz globāls jubilārs. *Čikāgas Ziņas*, 1994, 1. marts, 16. lpp.

²⁸⁵ Alfrēda Kalnāja grāmatniecībai veltītie gadi. *Latvija Amerikā*, 1962, 31. janvāris, 6. lpp.

²⁸⁶ Agnis, A. Pa mūža gadu kāpnēm. Grāmatniekam Alfrēdam Kalnājam 70 gadu. *Laiks*, 1974, 23. marts,

3. lpp.

Klīvlenda (Ohaio štats)

Neskatoties uz to, ka Klīvlendā latviešu kolonija pastāvējusi jau kopš 19. gs. beigām, veclatviešu pasivitātes sabiedriskajā dzīvē dēļ tā pēc Otrā pasaules kara faktiski bija sākusi veidoties no jauna. 1950. gados latviešu skaits no pāris simtiem pieauga līdz ~4000.²⁸⁷

Lai gan Klīvlendā dzīvojuši salīdzinoši daudz latvieši, tur, vismaz spriežot pēc presē atrodamajām ziņām, saimnieciskā aktivitāte nav bijusi tik izteikta – presē konstatēti vien daži uzņēmumi. Visi bijuši maza apmēra, šauras klientūras pasākumi ar mazu kapitālu un, attiecīgi – arī apgrozījumu.

Pirmās ziņas par latviešu uzņēmumiem Klīvlendā lasāmas 1952. gadā, kad kā patstāvīgi latviešu uzņēmumi darbojušās divas foto studijas un viena kokapstrādes darbnīca.²⁸⁸ Pēdējo izveidojis P. Sosārs, kas, līdzīgi kā daudzi citi latviešu iebraucēji, savas gaitas ASV bija uzsācis būvniecībā. Gadu gaitā kokapstrādes darbnīca pārauga būvgaldniecības rūpnīcā “Sosahr Millwork Co.”, kas nodarbojusies ar logu un durvju izgatavošanu. P. Sosārs bijis ne vien darba devējs vietējiem strādniekiem, bet arī galvotājs dažiem no Vācijas ieceļojušajiem latviešiem.²⁸⁹

1954. gadā Klīvlendas latviešu uzņēmēju pulkam pievienojies H. Martinsons, kas atvēris maizes ceptuvi un konditoreju, kurā izstrādāja produktus “latviešu gaumē” – rupjmaizi un saldiskābo maizi.²⁹⁰ Nākamajā gadā darbu uzsāka Augusta Vestmaņa frizieru veikals.²⁹¹

Mineapolisa un Sentpola (Minesotas štats)

Mineapolisa un tās piepilsēta Sentpola – abas Minesotas štata pilsētas, dēvētas par “dvīņu pilsētām”, laikrakstā “Laiks” bieži vien apskatītas vienkopus, tādēļ arī šajā nodaļā tās atsevišķi atdalītas netiek. Mineapolisā un tās apkaimē 1950. gadu vidū dzīvojuši ~2000 latvieši.²⁹²

Abas pilsētas uz visu pārējo fona izceļas ar lielo tur dzīvojošo un strādājošo latviešu ārstu skaitu. Domājams, ka akadēmiski izglītos latviešus Mineapolisai pievilkušas tur esošās augstskolas, nozīmīgākā no kurām bijusi Minesotas universitāte. 1955. gadā Minesotas štatā dzīvojuši 18 latviešu ārsti, no kuriem 14 bija ieguvuši prakses tiesības. Sava privātprakse bijusi

²⁸⁷ Veigners, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2015. – 244. lpp.

²⁸⁸ Klīvlendas Chronika. *Laiks*, 1952, 20. augusts, 2. lpp.

²⁸⁹ Briedis, A. Pie laika upes straumes. *Laiks*, 1956, 15. augusts, 2. lpp.

²⁹⁰ Klīvlendas Chronika. *Laiks*, 1954, 29. maijs, 5. lpp.

²⁹¹ Klīvlendas Chronika. *Laiks*, 1955, 26. marts, 2. lpp.

²⁹² Veigners, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2015. – 262. lpp.

četriem – Dr. Visvaldim Nagobadam, Dr. Olgai Olavai – Veinbergai, Dr. Jānim Ponem un Dr. Teodoram Vītalam.²⁹³

Dr. Teodors Vītols ASV iecēloja 1950. gadā, kur, par spīti savai akadēmiskajai izglītībai un pieredzei, bija spiests sākt dzīvi “*atkal no pašas apakšas*” – kā kalpotājs Mineapolisas slimnīcā.²⁹⁴ Jau pēc diviem gadiem viņam izdevies iegūt ārsta licenci un viņš uzsāk ārsta darbu Anokas valsts slimnīcā, kur pievērsies tuberkulozes bakterioloģiskajai diagnostikai garīgi slimajiem pacientiem. Tiekdamies pēc patstāvības, T. Vītols pievērsās privātpraksei un īsā laikā kļuva par vadošo latviešu ārstu “*dvīņu pilsētās*”.²⁹⁵

Šajā sakarībā nevar neizcelt arī Dr. V. Nagobadu, kura profesionālā darbība ASV hokeja un ārstu aprindās bija izpelnījies īpašu slavu visas valsts un pat globālā mērogā. V. Nagobads medicīnas studijas uzsāka Latvijā, 1941. gadā, taču tās kara dēļ pārtraucis un 1944. gada rudenī tika evakuēts uz Vāciju.²⁹⁶ Studijas turpināja Tībingenas universitātē, 1950. gadā iegūstot *Dr. med. grādu*.²⁹⁷ Pēc ierašanās ASV 1952. gadā uzsāka studijas rezidentūrā²⁹⁸ un pēc ārsta licences iegūšanas veicis Minesotas universitātes izlases un ASV ledushokeja valstsvienības ārsta pienākumus.²⁹⁹ V. Nagobada darba mūžs ir bijis nopelniem bagāts – viņš ir bijis ārsts vismaz 30 ASV izlases un olimpiskām vienībām³⁰⁰, kopumā piedaloties piecās olimpiādēs.³⁰¹ Par savu mūža ieguldījumu V. Nagobads 2010. gadā tika uzņemts ASV hokeja Slavas zālē (*Hockey Hall of Fame*).³⁰²

Abās “*dvīņu pilsētās*” novērojama vēl viena salīdzinoši netipiska parādība – tur būvniecība un ar to saistītās nozares latviešu iebraucējiem nav bijusi aktuāls nodarbošanās veids. Mineapolisā bijis tikai viens būvgaldniecības uzņēmums un tas piederējis P. Zeltiņam.³⁰³

Rakstā, kas apraksta minēto uzņēmumu, netiek atklāts, kāds bijis tā starta kapitāls, taču pēc lielajiem izdevumiem spriežot, jāsecina, ka tas bijis diezgan prāvs. Bez nekustamā īpašuma iegādes un tā pārbūves izdevumiem papildus tika iegādāts viss nepieciešamais darba inventārs – koku apstrādāšanas mašīnas, elektriskie zāģi, transporta līdzekļi u.c. Uzņēmums darbību

²⁹³ Abos Misisipi krastos. *Laiks*, 1955, 14. decembris, 6. lpp.

²⁹⁴ Dārziņš, E. Teodors Vītols dzīvē un darbā. *Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienība. Apkārtraksts*, 1959, 1. aprīlis, 20. lpp.

²⁹⁵ Dārziņš, E. Teodors Vītols dzīvē un darbā. *Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienība. Apkārtraksts*, 1959, 1. aprīlis, 20. lpp.

²⁹⁶ Latvietis hokeja Olimpā. *Latvija Amerikā*, 2010, 6. novembris, 17. lpp.

²⁹⁷ Robiņš, J. LOK godazīme Dr. Visvaldim Nagobadam. *Laiks*, 2002, 19. janvāris, 24. lpp.

²⁹⁸ Turpat.

²⁹⁹ Hokeja dakteris. *Laiks*, 1976, 8. maijs, 6. lpp.

³⁰⁰ Dr. Visvaldis Georgs Nagobads - ASV ledus hokeja slavenību galerijā. *Laiks*, 2004, 10. janvāris, 24. lpp.

³⁰¹ Robiņš, J. LOK godazīme Dr. Visvaldim Nagobadam. *Laiks*, 2002, 19. janvāris, 24. lpp.

³⁰² Latvietis hokeja Olimpā. *Latvija Amerikā*, 2010, 6. novembris, 17. lpp.

³⁰³ Leiše, A. Pirmā vietā kvalitāte. *Laiks*, 1955, 5. marts, 6. lpp.

uzsāka 1954. gadā un, lai gan pieņēmis tikai individuālus pasūtījumus, jau pirmajos mēnešos piedzīvojis nerealizējamu pasūtījumu daudzumu – daļa no tiem pat bija jānoraida.³⁰⁴ Kad uzņēmuma īpašniekam vaicāja, kāpēc viņš nav pievērsies standartizētai produkcijai, viņš atbildējis – “*Masu produkcija dzenas pēc lētuma, bet ar to zaudē kvalitāti*”.³⁰⁵ Šāda nostāja noteikusi produkcijas augsto kvalitāti un attiecīgi arī cenu – lielākām virtuves iekārtām cena bijusi līdz pat 3000\$.³⁰⁶

Bez minētajiem “dvīņu pilsētās” izdevies atrast vēl trīs uzņēmumus un tie visi darbojušies pakalpojumu sfērā – Aleksandra Kārklīņa grāmatnīca, Hugo Gulbja maiznīca un māsu Laimas Liepas un Modras Kicas puķu un saldumu veikals. Trimdas presē kaut cik apmierinošas ziņas izdevies atrast vien par pēdējiem diviem.

H. Gulbis bijis maiznīcas “Baltic Bakery” īpašnieks. Kā maiznieks viņš strādājis arī Rīgā. Pēc ieceļošanas ASV 1951. gadā turpinājis strādāt savā arodā arī Ziemeļdakotā, kur, dzīvodams taupīgi, sācis iekrāt kapitālu patstāvīga uzņēmuma izveidei.³⁰⁷ Vēlāk pārcēlies uz Mineapolisu, kur 1957. gadā arī iegādājies telpas savai maiznīcai. Jaunajam uzņēmējam sīvo konkurenci vietējā tirgū izdevies pārvarēt ar plašu produkcijas klāstu, kas piesaistījusi kā amerikāņu, tā latviešu klientūru. Pieprasījums pēc latviskas gaumes izstrādājumiem (smalkmaizes, rupjmaizes, ūdenskliņģeri) audzis jau pirmajos uzņēmuma darbības mēnešos, ceļot maiznīcas kopējo apgrozījumu par 12%.³⁰⁸ H. Gulbja maiznīcai bijusi liela popularitāte “dvīņu pilsētās”, īpaši starp latviešu noņēmējiem – kad īpašnieks pēc veiksmīgiem 8 darba gadiem bija izlēmis pievērsties vīna tirdzniecībai un uzņēmumu pārdot, latvieši sākuši “*runāt un bažīgi jautāt, vai tiešam veikalū likvidēs un latvieši paliks bez savas ierastās rupjmaizes un pīrādziņiem?*”.³⁰⁹ Kāds bijis maiznīcas tālākais liktenis, trimdas laikraksti neatklāj, taču zināms, ka H. Gulbja vīna veikala pirmā gada apgrozījums sasniedzis 80 000\$.³¹⁰

1958. gadā latviešu uzņēmumu skaits “dvīņu pilsētās” pieauga par vienu – atvērās māsu Laimas Liepas un Modras Kics saldumu un puķu veikals “Daisy”. L. Liepai dārzniecība un floristika nav bijusi sveša nodarbe – šo arodu viņa bija apgūvusi vēl dzīvojot Latvijā. Pēc ierašanās ASV viņa 5 gadus³¹¹ nostrādājusi par nodaļas vadītāju kādā lielā amerikāņu dārzniecībā, kur viņa izgatavojusi ziedu pušķus dažādiem sabiedrībā pazīstamiem cilvēkiem.³¹²

³⁰⁴ Leiše, A. Pirmā vietā kvalitāte. *Laiks*, 1955, 5. marts, 6. lpp.

³⁰⁵ Turpat.

³⁰⁶ Turpat.

³⁰⁷ Kipers, H. Kā Mineapole tika pie kliņģeriem. *Laiks*, 1957, 16. martā, 6. lpp.

³⁰⁸ Turpat.

³⁰⁹ Mineapolē latviešiem sava vīntirgotava. *Latvija Amerikā*, 1964, 17. jūnijs, 5. lpp.

³¹⁰ Turpat.

³¹¹ Kipers, H. Pirmās latvietes uzņēmuma īpašnieces Dvīņu pilsētā. *Latvija Amerikā*, 1958, 31. decembris, 8. lpp.

³¹² Turpat.

Ideja par puķu veikala atvēršanu L. Liepai radusies, kad tā konstatējusi, ka latvieši visumā nav bijuši apmierināti ar amerikāņu puķu sakārtojumu, turklāt – “dvīņu pilsētās” latviešiem pašiem šādu veikalu nav bijis.³¹³ Veikals tika iekārtots kāda jaunceltņu rajona iepirkšanās centrā un pirmā darba gada laikā tas ieguvis gan latviešu, gan amerikāņu atzinību, un tā apgrozījums divkāršojies.³¹⁴

Grandrapidsa (Mičiganas štats)

Grandrapidsā, atšķirībā no iepriekš apskatītajām ASV pilsētām, latviešu kolonija sāka veidoties vien pēc Otrā pasaules kara, tādēļ tur dzīvojošo latviešu skaits bijis salīdzinoši mazāks un daudzus gadus palicis nemainīgs – 1 700.³¹⁵

Par latviešu uzņēmumiem Grandrapidsā ziņas lasāmas vienīgi laikraksta “Laiks” slejās “Grand Rapidu chronika” un diemžēl tās visas ir īsas ziņas, no kurām iespējams spriest vienīgi par uzņēmumu darbības nozarēm. No 8 presē konstatētajiem latviešu uzņēmumiem visi darbojušies pakalpojumu sfērā un 5 no tiem bijuši saistīti pārtikas preču nozarē. Pirmais latviešu saimnieciskais pasākums Grandrapidsos bijis 1954. gadā atvērtais Lilijas Flūdas latviešu ēdienu restorāns “Terass Garden”.³¹⁶ 1955. gadā tika atvērta Harija Vunges konditoreja un maiznīca, kas ar saviem ražojumiem apgādājusi vietējās slimnīcas un restorānus.³¹⁷ Nākamajos gados šiem latviešu pasākumiem pievienojušies vēl trīs veikali – Jāņa Klovana specializētais gaļas veikals³¹⁸, Elmāra Kalnaraupa³¹⁹ un Viktora Graubes³²⁰ pārtikas preču veikali. Papildus ziņas presē atrodamas vien par V. Graubes veikalu, jo tas 1980. gadā bija cietis ugunsgrēkā. Notikuma apskatā atklājas, ka tas bijis viens no visvecākajiem veikaliem Grandrapidsā, jo agrāko īpašnieku vadībā pastāvējis 65 gadus.³²¹

Bez veikaliem Grandrapidsā darbojušās arī trīs remontdarbnīcas – elektroierīču³²², apavu³²³ un auto mehānikas³²⁴.

³¹³ Kipers, H. Pirmās latvietes uzņēmuma īpašnieces Dvīņu pilsētā. *Latvija Amerikā*, 1958, 31. decembris, 8. lpp.

³¹⁴ Pirmā starp 300. *Laiks*, 1960, 9. marts, 1. lpp.

³¹⁵ Veigners, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2015. – 249. lpp.

³¹⁶ Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1954, 5. maijs, 7. lpp.

³¹⁷ Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1955, 30. novembris, 2. lpp.

³¹⁸ Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1957, 30. marts, 5. lpp.

³¹⁹ Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1956, 4. aprīlis, 5. lpp.

³²⁰ Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1958, 15. marts, 7. lpp.

³²¹ Ugunsgrēkā cietis latviešu veikals. *Latvija Amerikā*, 1980, 2. augusts, 5. lpp.

³²² Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1957, 20. jūlijs, 6. lpp.

³²³ Turpat.

³²⁴ Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1958, 6. februāris, 7. lpp.

Filadelfija (Pensilvānijas štats)

Lai gan Filadelfijā apskatītajā laika periodā dzīvojis samērā liels latviešu skaits (~1500)³²⁵, latviešu uzņēmumus periodiskajos izdevumos izdevies konstatēt vien divus. Kā pirmais izveidojies Kārļa Neimaņa un Kārļa Dannenberga pasākums – maizes ceptuve “Baltic Rye Bread”. Jau pēc uzņēmuma nosaukuma iespējams spriest, kāda bijusi saražotā produkcija – maizes izstrādājumi “eiropiešu gaumē” (rupjmaize, saldskābā maize, sausiņi, ūdenskliņģeri).³²⁶ 1951. gadā³²⁷ izveidotā ceptuve jau trīs gadu laikā bija paplašinājusi savu tirgu ārpus ASV robežām, savu produkciju piegādājot arī Kanādā un Dienvidamerikā dzīvojošajiem latviešiem.³²⁸

Filadelfijā, līdzīgi kā citās iepriekš apskatītajās pilsētās, daudzi latvieši bija saistījušies būvniecībā. Šajā nozarē 1954. gadā Filadelfijā izveidojās arī otrs latviešu saimnieciskais pasākums - Gunāra Ramiņa un Heinriha Ringa apakšuzņēmums, kas dažādiem būvuzņēmumiem algojis strādniekus atsevišķu būvdarbu veikšanai.³²⁹

Indianapolisa (Indiānas štats)

Indianapolisā, kur 1950. gados dzīvojuši ~ 1 200 latviešu³³⁰, nav bijis daudz latviešu uzņēmumu – kādā 1955. gada rakstā kopumā uzskaitīti vien 6. No tiem – divi veikali, saldskābās maizes ceptuve, radio labošanas darbnīca, frizētava un apdrošināšanas aģentūra.³³¹ Jāatzīst gan, ka par šiem uzņēmumiem laikraksti neko vairāk bez īpašnieku vārdiem un uzņēmumu adresēm nesniedz.

Atsevišķs raksts veltīts kādam citam uzņēmumam, kas iepriekš apskatītajā rakstā nav bijis iekļauts – Raimonda Bundžas un hokejista Viestura Kleinopa būvuzņēmums. Šis latviešu pasākums guvis izcilus panākumus, tādējādi izpelnoties uzmanību arī no vietējiem laikrakstiem – “*Star*”³³² un “*Indianapolis Times*”.³³³ Pēdējā par latviešu būvuzņēmējiem teikts, ka pēc ierašanās ASV tiem pa abiem kopā nav bijis “*vairāk līdzekļu kā viena āmura nopirkšanai*”.³³⁴ Sākuši savas gaitas kā būvstrādnieki, pēc pāris gadiem tie izšķīrušies par patstāvīga uzņēmuma

³²⁵ Veigners, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2009. – 261. lpp.

³²⁶ Agris, J. Maize lido. *Laiks*, 1954, 6. oktobris, 6. lpp.

³²⁷ Dienu atspīdumi. *Laiks*, 1951, 7. jūlijs, 4. lpp.

³²⁸ Agris, J. Maize lido. *Laiks*, 1954, 6. oktobris, 6. lpp.

³²⁹ Nordens, H. Vētra “nopūš” māju no pamatiem. *Laiks*, 1954, 27. oktobris, 2. lpp.

³³⁰ Veigners, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2009. – 282. lpp.

³³¹ No krasta līdz krastam. *Laiks*, 1955, 24. decembris, 2. lpp.

³³² Māksla un mākslinieki. *Laiks*, 1955, 11. maijs, 3. lpp.

³³³ No āmura līdz būvfirmai. *Laiks*, 1956, 26. maijs, 2. lpp.

³³⁴ Turpat.

izveidi un jau 1955. gadā tie bija uzcēlušī 138 mājas.³³⁵ Tās esot bijušas dārgākās klases dzīvojamās mājas, kuru cenas bijušas sākot no 30 000 līdz 100 000\$, turklāt lielāko daļu no tām bija projektējis pats V. Kleinops.³³⁶ Pēc pāris darbības gadiem, kad R. Bundža bija pārvācies uz Kaliforniju, V. Kleinops kļuva par vienīgo uzņēmuma vadītāju. 1963. gadā laikrakstā “Laiks” lasāmas ziņas par V. Kleinopa panākumiem – viņš bija kļuvis par vienu no vadošajiem būvuzņēmējiem Indianapolisā, kas pastāvīgi nodarbinājis 30 – 40 strādnieku, puse no kuriem bijuši latvieši.³³⁷

Detroitā (Mičiganas štats)

Detroitā pēc Otrā pasaules kara no Eiropas ieceļoja ~700 latviešu bēgļu. Kopā ar veclatviešiem latviešu kolonija sastāvēja no ne vairāk kā 800 cilvēkiem un šāds skaits daudz maz nemainīgs palika līdz pat 1970. gadiem.³³⁸ Informācija par latviešu uzņēmējdarbību atspoguļota faktiski vienīgi laikraksta “Laiks” speciālajās slejās, kas veltītas Detroitā dzīvojošajiem latviešiem (“Detroitas Chronika”). No tām iespējams konstatēt zināmu pasivitāti saimnieciskās darbības laukā. Uz 1957. gadu Detroitā bijuši vien 4 latviešu uzņēmumi³³⁹ - Jāņa Radziņa būvuzņēmums³⁴⁰, Haralda Pareiza mēbeļu labošanas darbnīca³⁴¹ un divas apavu labošanas darbnīcas, kas piederējušas Teodoram Ikšem³⁴² un Krišam Frīdenbergam³⁴³. Nekādas ziņas par latviešu uzņēmējdarbību Detroitā pēc 1957. gada trimdas presē neparādās.

Kopumā jāvērtē, ka saimnieciskajā laukā visintensīvākā rosība bijusi lielākajos latviešu centros – Ņujorkā, Bostonā, Čikāgā un Klīvlendā. Turklāt ar būvniecību saistīti uzņēmumi sastopami praktiski visās apskatītajās pilsētās, izņemot Grandrapidsā.

Būvniecība bija kļuvusi par pieprasītu un pelnošu nozari ASV labvēlīgo ekonomisko un no tiem izrietošo demogrāfisko rādītāju ietekmē – strauji pieauga iedzīvotāju skaits un radās nepieciešamība pēc ātra un lēta risinājuma akūtajam mājokļu trūkumam. Viljams Levits būvniecībā ieviesa jaunus konceptus un metodes, kuriem sekoja arī jaunie latviešu būvuzņēmēji un atsevišķo būvdarbu veicēji – apakšuzņēmēji.

³³⁵ No āmura līdz būvfirmai. *Laiks*, 1956, 26. maijs, 2. lpp.

³³⁶ Karjera ar 10 dol. sākumā. *Laiks*, 1963, 27. februāris, 6. lpp.

³³⁷ Turpat.

³³⁸ Veigners, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2015. – 248. lpp.

³³⁹ Detroitas Chronika. *Laiks*, 1956, 4. aprīlis, 5. lpp.

³⁴⁰ Latviešu būvfirma Detroitā. *Laiks*, 1951, 7. februāris, 2. lpp.

³⁴¹ Detroitas Chronika. *Laiks*, 1957, 16. februāris, 6. lpp.

³⁴² Detroitas Chronika. *Laiks*, 1957, 4. maijs, 6. lpp.

³⁴³ Detroitas Chronika. *Laiks*, 1956, 4. aprīlis, 5. lpp.

Būvniecības nozīme īpaši izteikti iezīmējas Ņujorkā, kur izdevies konstatēt 12 šajā nozarē saistītus latviešu būvuzņēmējus un apakšuzņēmējus. No tiem veiksmīgākais bijis Jānis Rīšbergs, kas šajā nozarē 1950. gados sekmīgi pārvaldījis četrus uzņēmumus, būvdarbos nodarbinot un ievirzot simtiem Ņujorkas apkārtnē dzīvojošo latviešu.

Kopumā no 76 ASV apskatītajiem latviešu uzņēmumiem 25 (32,9%) darbojušies būvniecības nozarē. Bez būvniecības sekundārajā sektorā darbojušies vien pāris pārtikas ražošanas uzņēmumi – kopumā izdevies konstatēt piecas maizes ceptuves/ konditorejas, kas, ņemot vērā to tirdzniecisko raksturu, tik pat labi iedalāmas arī pakalpojumu sfērā.

Terciārais sektors starp latviešu uzņēmumiem ASV pārstāvēts visvairāk. 16 no apskatītajiem uzņēmumiem bijuši dažāda veida veikali, kas tirgojuši pārtikas preces, apavus, grāmatas, pastmarkas, ziedus, juvelieru izstrādājumus un rotas u.c. Izplatītas bijušas arī dažāda veida remontdarbnīcas, kādas kopsummā konstatētas astoņas – Čikāgā (auto pārstāvniecības uzņēmums ar auto remontdarbnīcu), Grandrapidsā (elektroierīču, apavu un auto mehānikas remontdarbnīcas), Indianapolisā (radio labošanas darbnīca) un Detroitā (mēbeļu labošanas darbnīca un divas apavu labošanas darbnīcas). Ar skaistumkopšanu saistījušies pieci latviešu uzņēmēji, turklāt tikai viens no apskatītajiem saloniem piederējis vīrietim (Klīvlenda).

Pakalpojumu sfērā darbojušies arī trīs foto studijas/veikali, četras kafējnīcas/tavernas, drēbniecības uzņēmums un ritmoplastikas studija. Kā atsevišķu kategoriju varētu izdalīt uzņēmumus, kas snieguši profesionālos pakalpojumus – viens arhitektūras birojs (Ņujorkā), divi apdrošināšanas aģentūras (Čikāgā un Indianapolisā) un četras ārstu privātprakses (Mineapolisā un Sentpolā).

4. LATVIEŠU UZŅĒMĒJDARBĪBA KANĀDĀ

Laika periodā no 1946. līdz 1953. gadam, saskaņā ar Kanādas Imigrācijas departamenta ziņām, kopumā bija ieceļojuši ~ 13 000 Latvijas pilsoņu.³⁴⁴ Pēc 1953. gada turpinājās latviešu ieceļošana Kanādā, galvenokārt no ASV un Dienvidamerikas,³⁴⁵ tādēļ līdz 1959. gada vidum ieceļojošo latviešu skaits bija pieaudzis līdz 14 903.³⁴⁶ Ieceļojušajiem latviešiem pieskaitot arī to pēcnācējus, kopējais latviešu skaits uz 1959. gadu varētu būt bijis ap 17 000. No tiem lielākā daļa (2/3) dzīvojuši Ontārio provincē, savukārt provinces administratīvajā centrā Toronto dzīvojuši pāri par 8000 latviešu.³⁴⁷

Tā iemesla dēļ Toronto privātā uzņēmējdarbība izpaudusies visspilgtāk, arī salīdzinot ar ASV. To iespējams spriest ne vien pēc nesalīdzināmi lielāka latviešu uzņēmumu Toronto skaita, bet arī pēc atsevišķu laikrakstu atzinumiem – “*Tautieši no ASV vai pat Eiropas, kas viesojušies Toronto, bijuši vienprātīgi atzinumā, ka latviešu privātā saimnieciskā uzņēmība šai pilsētā izpaužas sevišķi plaši un spilgti.*”³⁴⁸ Turklāt, Kanādas gadījumā trimdas presē tiek piedāvāti arī konkrēti skaitliskie dati. Uz 1959. gadu Toronto tika uzskaitīti ap 180 latviešu uzņēmumi.³⁴⁹ Šādas kalkulācijas bijušas iespējamās tāpēc, ka Toronto aktīvi darbojusies 1952. gadā dibinātā Latviešu Saimniecisko darbinieku apvienība, kas apvienoja latviešu tirgotājus, rūpniekus un citus patstāvīgus uzņēmējus Ontārio provincē.³⁵⁰ Nedaudz atšķirīgas ziņas par latviešu uzņēmumu skaitu Toronto atrodamas kādā citā 1959. gada laikrakstā, kur, aprakstot imigrantu saimnieciskās aktivitātes kopumā, Toronto minēti vien 120 latviešu tirdzniecības, rūpniecības un amatniecības uzņēmumi, taču starp tiem nav uzskaitīti mājamatnieki (šuvēji, drēbnieki u.tml.).³⁵¹

Lai arī kāds būtu latviešu uzņēmumu skaitliskais daudzums, šajā sakarā svarīgāk būtu izdalīt konkrētas uzņēmējdarbības grupas un, līdzīgi kā tas tika darīts iepriekš apskatītajā *Archīvs XVI* kartotēkā, kategorizēt tās pēc saimnieciskās darbības sektoriem.

³⁴⁴ Veigners, I. *Latvieši Rietumzemēs*. Rīga: 2009. – 70.lpp.

³⁴⁵ Turpat.

³⁴⁶ Derums, M. Uzņēmības priekšpulks ziemeļu kaimiņos. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 11. lpp.

³⁴⁷ Turpat.

³⁴⁸ Pelašķu tēja pie latviešu “aptiekera”. *Laiks*, 1954, 1. septembris, 2. lpp.

³⁴⁹ Derums, M. Uzņēmības priekšpulks ziemeļu kaimiņos. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 11. lpp.

³⁵⁰ Saimnieciskie darbinieki sastrādā. *Laiks*, 1952, 26. novembris, 5. lpp.

³⁵¹ Gada laikā 1324 jauni imigrantu uzņēmumi, *Laiks*, 1959, 24. janvāris, 7. lpp.

4.1. Primārais sektors

Konkrēti uzņēmumi, kas darbojušies primārajā sektorā, proti, kuru produkcija iegūta no dabas resursiem (lauksaimniecība, mežsaimniecība, zvejniecība), trimdas presē parādās ļoti reti.

Par lauksaimniecību samērā vispārīgu priekšstatu sniedz vien daži raksti, taču tajos apkopotie dati dod samērā vērtīgu informāciju par latviešu saimniecībām kopumā. Lielākais latviešu lauku saimniecību skaits koncentrējies Ontārio provincē jeb t.s. “latviešu apriņķī”, kur to uz 1959. gadu bijis ap 60. Saimniecības vidēji aizņēmušas 60-80ha lielas platības un pa lielākai daļai tās piekopusas vienu nozari – gaļas putnu un gaļas/piena lopu audzēšanu, bet sastopams arī jaukts saimniekošanas veids. Graudkopība starp latviešu lauksaimniekiem nebija īpaši izplatīta, jo tai bija nepieciešamas lielas zemes platības un tātad – arī liels starta kapitāls.

Domājams, ka galvenais stimuls savas saimniecības iegūšanai bijusi nedrošība pilsētās – bezdarbs, dārgās dzīvokļu īres vai vispārējs dzīvojamās platības trūkums. Šāda nodarbošanās tādēļ īpaši aktuāla bijusi daudzbērnu ģimenēm, kurām dzīve savā lauku īpašumā nozīmēja arī dažādas saimnieciskās priekšrocības – pašnodrošinātība un patstāvība kā dzīvojamā platībā, tā arī uzturā.³⁵² Zīmīgi, ka lielākā daļa latviešu, kas aizsākuši darbību privātajā lauku saimniecībā, bijuši “iesācēji”, proti tie, kas ar lauksaimniecību Kanādā saskārušies pirmo reizi.³⁵³

Neskatoties uz samērā lielo saimniecību skaitu Kanādā, ziņas par atsevišķām lauku saimniecībām presē parādās reti un bieži vien tās plašāku informāciju par to darbību nesniedz. Reti tiek sniegtas ziņas par saimniecību kapitālu, izdevumiem un ienākumiem, tādēļ grūti spriest par tām kā pelnošiem uzņēmumiem vai kā par uzņēmumiem vispār. Salīdzinoši detalizētāka informācija sniegta par samērā netipiskiem primārā sektora uzņēmumiem, kuru darbības specifika, acīmredzot, arī noteikusi konkrēto laikrakstu ieinteresētību to aprakstīšanā un izziņāšanā.

Ļoti uzskatāms piemērs ir Ērika Augstmaņa izveidotā tabakas plantācija. Ē. Augstmanis, būdams jūrniece, 1941. gadā izkāpis Monreālas ostā, kur Otrā pasaules kara dēļ viņam nācies arī palikt. Bez jebkādām priekšzināšanām un līdzekļiem Ē. Augstmanis sācis strādāt pie kāda tabakas audzētāja Deli apkārtnē.³⁵⁴ Pēc 5 plantācijā nostrādātajiem gadiem Augstmanim bija izdevies iekrāt pietiekoši naudas, lai iegādātos 43ha (108 akru) lielu tabakas saimniecību, kuras vērtība tajā brīdī bijusi 18 500\$.³⁵⁵ Jau pēc 10 gadiem (1956. gadā)

³⁵² Latvieši Kanādā pērk farmas. *Laiks*, 1951, 28. aprīlis, 2. lpp.

³⁵³ Kalniņš, A. Kas jāiegaumē jaunajiem farmeriem Kanādā. *Laiks*, 1953, 7. oktobris, 6. lpp.

³⁵⁴ Liģeris, J. Tabaka viļņo. *Laiks*, 1956, 22. augusts, 6. lpp.

³⁵⁵ Pirms aizkūpinām savu sapņu pīpi. *Latvija Amerikā*, 1956, 15. septembris, 4. lpp.

Augstmanis savu saimniecību bija ievērojami uzlabojis un modernizējis, papildinot to ar jaunām ēkām un darba iekārtām, tādējādi paaugstinot tās vērtību līdz pat 50 000\$. Saimniecība bija pārtapusi par vienu no priekšzīmīgākajām tabakas plantācijām, ar vairāku desmitu tūkstošu dolāru ieguldījumiem un peļņu. Lauku daudzkārtējā apmigošana, ražas novākšanai nepieciešamais darba spēks un zemes mēslošana – visi šie faktori latviešu tabakas audzētājam noteica izdevumus 980\$/ha apjomā³⁵⁶, taču gūtā peļņa šos izdevumus attaisnojusi – tīrais atlikums pēc ražas novākšanas Augstmaņu ģimenei bijis 7 000 – 8000\$ gadā.³⁵⁷

Bez lauksaimniecības Kanādā liela nozīme neapšaubāmi bijusi arī mežsaimniecībai. Atsaucoties uz iepriekš rakstīto, Kanādā, būdama lielu meža masīvu zeme, liela daļa uzņemto iebraucēju sākotnēji savu darba līguma gadu pildīja tieši meža darbos. Šķīstu samērā likumsakarīgi, ja šajā nozarē attīstītos latviešu uzņēmējdarbība, taču presē šāda tendence nav novērojama.

Kā vienu no retajiem šīs nozares pārstāvjiem varētu minēt Žani Bukovski, kas kādā laikrakstā īpaši izcelts kā pirmais latvietis, kas izveidojis mežsaimniecību Ontārio provincē 1953. gadā iegādājoties 80ha lielu platību.³⁵⁸ Saimniecība peļņu guva izgatavojot zāgētus materiālus un ciedras koka stabus.³⁵⁹ 1959. gadā saimniecība paplašinājusi savu darbības areālu, jo tur Ž. Bukovskis bez mežsaimniecības reizē nodevies arī gaļas lopu un zivju audzēšanai un pārdošanai.³⁶⁰

Bez Ž. Bukovska mežsaimniecības presē atrodams vēl tikai viens šāda veida pasākums, kas gan konkrēti definēts kā uzņēmums – divu latviešu 1953. gadā dibinātais “Commercial Lumber Company”, kas vietējām zāgētavām piegādāja dažādu koku blūkus.³⁶¹ Abi latvieši saimnieciskās uzņēmības laukā uz to brīdi jau bija pazīstami – H. Ozols kā būvuzņēmējs un A. Ozoliņš kā krāsošanas darbu uzņēmējs. Abi iegādājušies 170ha lielu meža gabalu, kopumā ieguldot 10 000 \$.³⁶²

Arī par latviešu zvejniecības pasākumiem Kanādā trimdas presē ir ļoti skopas ziņas, taču šajā nozarē īpaši izceļas uzņēmums, kura darbība patiesībā apvieno visus trīs saimniecības sektorus – zvejniecību, rūpniecību un tirdzniecību. 1948. gadā darbību uzsāka divu zivkopības speciālistu A. Sējas un A. Rozes izveidotā zušu un nēģu kūpinātava. Šādai produkcijai gan sākotnēji nav bijis noiets kanādiešu tirgū, jo tie zušus un nēģus uzskatījuši vienīgi par kaitēkli,

³⁵⁶ Liģeris, J. Tabaka viņo. *Laiks*, 1956, 22. augusts, 6. lpp.

³⁵⁷ Pirms aizkūpinām savu sapņu pīpi. *Latvija Amerikā*, 1956, 15. septembris, 4. lpp.

³⁵⁸ Pirmā latviešu mežsaimniecība Ontārio. *Laiks*, 1953, 21. oktobris, 2. lpp.

³⁵⁹ Derums, M. Kādas latviešu farmas “produkcija”. *Laiks*, 1959, 15. augusts, 6. lpp.

³⁶⁰ Turpat.

³⁶¹ “Ozols un Ozoliņš” gāž ozolus un vīksnas. *Laiks*, 1954, 16. janvāris, 2. lpp.

³⁶² Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*, 1954, 6. februāris, 2. lpp.

tādēļ lielākie patērētāji bijuši Kanādas latvieši, lietuvieši un igauņi.³⁶³ Tomēr abi uzņēmēji neatlaidīgi mēģinājuši pārliecināt vietējos laikrakstus un iestādes par savas produkcijas gastronomiskajām īpašībām. Reizē ar jaunu Eiropas ieceļotāju vairošanos Toronto un Kanādā, uzņēmums iekaroja arvien plašāku tirgu.³⁶⁴ 1954. gadā uzņēmums, kas tad sāka saukties “Exclusive Delicatessen Company”, jau bija krietni paplašinājies apjomos un darbībā – tika izbūvēta plašāka zušu žāvētava un konservu darbnīca³⁶⁵, kurā bija nodarbināti 6 cilvēki.³⁶⁶ 1958. gadā uzņēmums pievērsās arī lašu žāvēšanai, kas ātri vien ieguvusi patērētāju piekrišanu – tos iepirkuši dārgākie Toronto restorāni, tāpat arī Kanādas un ASV lieltirgotāji.³⁶⁷

1954. gadā praktiski identisku uzņēmumu izveidoja Teodors Roberts Roze, kam nēģu zveja bija pazīstams arods vēl kopš Latvijas laikiem.³⁶⁸ Šķiet, ka nēģu zveja Kanādā bijusi īpaši izdevīga un pat lietderīga nodarbe, jo valdības lietpratēji bija nopūlējušies ar to iznīdēšanu. Tā iemesla dēļ T. Rozem ne vien izdevās iegūt vajadzīgās zvejas licences no atbilstošajām iestādēm, bet arī atbalstu un norādījumus par vietām, kur nēģi bija īpaši savairojušies, ar norunu “*likvidēt iespējami vairāk nēģu, par to bez atlīdzības paturot nozveju*”³⁶⁹ Tādējādi uz abpusēji izdevīgas vienošanās pamata pamazām tika izveidots jauns latviešu uzņēmums, kuram sākotnēji piesaistīti bijuši četri latvieši – jau minētais T. Roze ar dēlu Ilmāru, I. Jankovskis un A. Vismanis.³⁷⁰ Nēģu zvejošana tika uzsākta jau tā paša gada pavasarī Sogīnas upē (Saugeen River), kas ietek Hjurona ezrē (Lake Huron) pie Sauthemptonas (Southampton). Turpat netālu tika iegādāts 2ha zemes gabals, kurā tika iekārtota nēģu ceptuve. Ceptajiem nēģiem bijis plašs noiets – tos alumīnija kubliņos no Toronto transportēja tālāk uz Hamiltonu, Londonu, Kičeneru u.c.³⁷¹

4.2. Sekundārais sektors

Kanādā liela saimnieciskā aktivitāte bijusi sekundārajā sektorā – ražošanā un amatniecībā. Šajā sektorā ar būvniecību saistītie uzņēmumi bijuši visvairāk. Tas vērtējams gan pēc salīdzinoši lielā rakstu daudzuma, gan pēc atsevišķu laikrakstu atzinumiem – “šī

³⁶³ Keišs, E. Latviešu kūpināti zuši Kanādas tirgū. *Latvija*, 1950, 15. marts, 3. lpp.

³⁶⁴ Derums, M. “Ekskluzīvās delikateses” iekaro jauno pasauli. *Laiks*, 1958, 2. aprīlis, 6. lpp.

³⁶⁵ Zuši un nēģi peld uz Toronto. *Latvija Amerikā*, 1954, 21. augusts, 6. lpp.

³⁶⁶ Derums, M. “Eksklusīvi uzkožamie” no Toronto uz Vankuveru un Sanfrancisko. *Laiks*, 1954, 19. jūnijs, 6. lpp.

³⁶⁷ Derums, M. “Ekskluzīvās delikateses” iekaro jauno pasauli. *Laiks*, 1958, 2. aprīlis, 6. lpp.

³⁶⁸ Derums, M. Ontario nēģiem drūmas nākotnes izredzes. *Laiks*, 1954, 6. februāris, 6. lpp.

³⁶⁹ Turpat.

³⁷⁰ Nēģi alumīnija kubliņos. *Laiks*, 1954, 12. maijs, 6. lpp.

³⁷¹ Turpat.

(būvniecība) arī ir viena no tām nozarēm, kur visaktīvāk izpaužas šejienes tautiešu saimnieciskā uzņēmība”.³⁷² Ņemot vērā to, ka būvniecība pati par sevi aptver plašu darbības spektru, tad, lai vienkāršotu darbu ar plašo informācijas klāstu, būvniecība tika iedalīta vēl trīs atsevišķās kategorijās – būvuzņēmumi (sevī ietver visus būvdarbus), atsevišķu būvdarbu uzņēmumi jeb apakšuzņēmēji (mūrnieki, namdari, būvgaldnieki u.c.) un būvmateriālu ražošanas uzņēmumi.

Pirmās ziņas par latviešu būvuzņēmumiem Kanādā lasāmas jau 1951. gadā, minot trīs latviešu būvuzņēmējus – Arnoldu Dobeli, Arturu Gārnīti un Jāni Gobu.³⁷³

Arnolds Dobelis, kam Latvijā pašam piederējis būvju un mēbeļrūpniecības uzņēmums “Kursa”, pēc patstāvības tiesies uzreiz pēc ierašanās Kanādā – pildot iebraucēja darba līgumu (1 gadu). Jau tad viņš paralēli obligātajām darba saistībām bija pamanījies uzcelt 14 ģimenes mājas. Būvuzņēmumu viņš izveidoja kopā ar kādu citu latvieti – Arturu Gārnīti.³⁷⁴ Diemžēl vairāk ziņas par šo uzņēmumu presē nav atrodamas, tāpēc nav iespējams spriest par tā tālāko darbību.

Būvuzņēmējs Jānis Goba savukārt bijis t.s. “veclatvietis”, jo Kanādā ieceļojis jau 1928. gadā.³⁷⁵ 1950. gadā J. Goba nodibināja savu būvuzņēmumu “John Goba Limited”, kur nodarbinājis³⁷⁶ un atsevišķos gadījumos arī devis galvojumus³⁷⁷ daudziem jaunajiem latviešu ieceļotājiem. Domājams, ka tieši J. Goba bija tas, kas daudzus latviešu iebraucējus “ievirzījis” būvdarbos.

1953. gadā jau lasāmas krietni izvērstākas ziņas par kādu citu latviešu būvuzņēmēju – Haraldu Ozolu, kas šajā nozarē Toronto darbojies jau kopš 1950. gada un savu pirmo 3 darbības gadu laikā “veicis mūra darbus lielam skaitam dzīvokļu, sabiedrisku un citu būvju, kā arī pilnīgi uzcēlis kādu duci dzīvojamo mājiņu”.³⁷⁸ Turpat lasāmas ziņas, ka jaunais būvuzņēmējs 1953. gadā bija uzsācis jau vērienīgāku būvprojektu, iegādājoties 20 apbūves gabalus pilsētas austrumos, kur līdz rudenim, respektīvi 4-5 mēnešu laikā, bija plānots uzcelt 20 vienstāva ģimenes mājas. Šāda būvprojekta finansēšana notikusi ar hipotēku aizdevumu palīdzību. Pašu māju cena noteikta 13 000 dolāru apmērā, pēc iegādes pircējam pārņemot hipotēku.³⁷⁹ Šis bija pirmais šāda veida latviešu būvuzņēmums Kanādā, kas pievērsies māju sēriju būvei.

³⁷² Latvieši rosīgi būvniecībā arī Kanādā. *Laiks*, 1954, 20. janvāris, 2. lpp.

³⁷³ Keišs, E. Latviešu būvuzņēmēji Kanādā. *Laiks*, 1951, 17. februāris, 2. lpp.

³⁷⁴ Turpat.

³⁷⁵ Miris baznīcu celtnieks. *Laiks*, 1973, 11. aprīlis, 6. lpp.

³⁷⁶ Keišs, E. Latviešu būvuzņēmēji Kanādā. *Laiks*, 1951, 17. februāris, 2. lpp.

³⁷⁷ Kanadieši galvo par slimajiem. *Latvija*, 1961, 25. marts, 3. lpp.

³⁷⁸ Plašs latviešu būvuzņēmēja pasākums Toronto. *Laiks*, 1953, 20. maijs, 6. lpp.

³⁷⁹ Turpat.

Ar katru gadu ar būvniecību saistīto latviešu skaits strauji pieaug. Kā lēš kāds 1954. gada laikraksts – “*Pēc aptuvena vērtējuma, būvniecībā patstāvīgi darbojas pāri par simtu Toronto latviešu*”.³⁸⁰ Savukārt tādu, kas uzņēmušies celt veselās būves, proti, no pamatiem līdz jumtam, bijis ap piecpadsmi³⁸¹ un no tiem laikrakstā jau atkal īpašu ievēriību bija izpelnījies H. Ozols. 1954. gadā viņš strādājis jau pie jauna māju sēriju būvprojekta Skarboro rajonā (Scarborough, Toronto), kur bija plānojis uzcelt 13 pusotra stāva divģimeņu mājas.³⁸² Arī turpmākā H. Ozola darbība orientējās galvenokārt uz māju sēriju būvniecību, kas vērtības ziņā piederējušas lēto māju kategorijai – zem 18 000\$.³⁸³ 1956. gadā H. Ozols uzcēla 10 māju sēriju Skarboro pilsētas daļā.³⁸⁴ Tai pašā gadā H. Ozols izlēma pievērsties arī dārgākas klases māju būvēm – viņš bija iegādājies zemes gabalu par 20 000\$, lai uz tā uzceltu savrupmāju 90 000\$ vērtībā. Taču, kā novērojams presē, valdības kredītu ierobežojumu dēļ 1957. gads Kanādā iezīmējās kā būvniecības atslābuma periods, kas skāris arī latviešu uzņēmumus. Šo ierobežojumu dēļ strauji kritis pieprasījums pēc dzīvojamām mājām, īpaši dārgāko māju tirgū. Tādējādi H. Ozola vērienīgais savrupmājas būvprojekts piedzīvojis lielu neveiksmi – tam nebija pircēju, kā rezultātā tā 90 000\$ vietā tika pārdota vien par 59 000\$. Pēc šīs neveiksmes un lielajiem zaudējumiem H. Ozols pameta Toronto³⁸⁵, aiz sevis atstājot nenokārtotas saistības ar citiem latviešu uzņēmējiem un amatniekiem 30 000\$ apmērā.³⁸⁶ Turpmāk ziņas par H. Ozola uzņēmējdarbību presē nav sastopamas.

Bez H. Ozola lielu uzmanību presē izpelnījies arī kāds cits latviešu būvuzņēmējs – arhitekts Arvīds Krāvis. Krāvja ģimene līdz 1950. gadam dzīvoja Zviedrijā, kur Arvīds Jenšēpingā nodevies savai profesijai, strādājot vietējā arhitektu birojā un projektējot dažādas sabiedriskas celtnes. Par spīti labvēlīgajiem dzīves apstākļiem Zviedrijā, A. Kravis tomēr tiecās pēc patstāvības, tāpēc ar ģimeni devies uz Kanādu, lai varētu “*uzsākt kaut ko uz savu roku*”.³⁸⁷ Pirmos gadus A. Krāvis strādājis par namdari un no darba brīvos vakaros un nedēļas nogalēs ar draugu palīdzību pamanījies uzcelt ļoti eiropisku un modernu māju arī paša ģimenei. Tās eksterjers un interjers guvis lielu atzinību visā apkārtnē, tāpēc tika iesaukta par “*miljonāra māju*”.³⁸⁸ Nepagāja ilgs laiks līdz A. Krāvis pats pieslēdzās būvuzņēmējdarbībai, nodibinot savu firmu “*Kravis & Son*”. Uzņēmuma darbības specifika izcēlās uz pārējo būvuzņēmumu

³⁸⁰ Latvieši rosīgi būvniecībā arī Kanādā. *Laiks*, 1954, 20. janvāris, 2. lpp.

³⁸¹ Turpat.

³⁸² Turpat.

³⁸³ Derums, M. Jauna pilsētnieku “suga”. *Laiks*, 1956, 28. jūlijs, 6. lpp.

³⁸⁴ Turpat.

³⁸⁵ Latvieši aizjūrā. *Latvija*, 1957, 23. decembris, 3. lpp.

³⁸⁶ Saimnieciskie darbinieki bez protokolu grāmatas. *Laiks*, 1958, 25. janvāris, 6. lpp.

³⁸⁷ Derums, M. No 40.000 dolariem uz augšu. *Laiks*, 1955, 30. jūlijs, 6. lpp.

³⁸⁸ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 28. februāris, 2. lpp.

fona, jo specializējies vienīgi uz dārgās klases savrupmājām un individuālajiem pasūtījumiem. Tādējādi “Kravis & Son” projektētās un būvētās mājas visas bija augstākajā cenu kategorijā – sākot no 40 000\$ uz augšu (4.2.1. att.).³⁸⁹ Ar šo saimniecisko pasākumu A. Kravis veiksmīgi apvienoja sevī kā arhitektu – projektētāju, tā arī uzņēmēju – darba izpildītāju.

Līdzīga rakstura uzņēmums bijis arī 1956. gadā Kārļa Arnolda un Eduarda Gulbja dibinātais “Arnold Construction Co. Ltd.” Tāpat kā “Kravis & Sons” tas specializējies uz individuāli pasūtītiem māju būvprojektiem, kuru cena bijusi sākot no 25 000\$.³⁹⁰ 1957. gadā Toronto, kur vēl joprojām bija liels lētās kategorijas māju un dzīvokļu trūkums, pēc piecu gadu plānošanas uzsākts vērienīgs 50 miljonu dolāru projekts jaunu dzīvojamo rajonu izbūvei Toronto apkaimē.³⁹¹ Vienā no tiem – Gildvudā (*Guildwood Village*), pirmā posma apbūvei tiesības vienas mājas projektēšanai un būvniecībai piešķirtas arī minētajam “Arnold Construction Co. Ltd.” Ēkas projektēšanai pieaicināts bija latviešu arhitekts Eižens Janišs, kā rezultātā tapa “*patiesi moderna, gaumīga un reizē praktiska māja*”³⁹², kas guvusi lielu piekrišanu vietējā sabiedrībā. Diemžēl jau 1958. gadā lasāmas ziņas, ka “Arnold Construction Co.” samilzušo parādu dēļ bankrotējis.³⁹³

Būvniecības nozarē bez būvuzņēmumiem lielākā skaitā bijuši arī būvniecības apakšuzņēmumi (subkontraktori), kas uzņemušies atsevišķu būvdarbu veikšanu – mūrnieki, namdari, būvgaldnieki, krāsotāji, vadu licēji, elektriķi, apkures iekārtotāji u.tml.³⁹⁴ Apstiprinājums šādas nodarbes izplatībai atrodams kādā citā laikrakstā, kur kopējais latviešu būvdarbu uzņēmēju skaits Toronto tiek lēsts ap 28.³⁹⁵ Neraugoties uz šīs nozares izplatību, konkrētas ziņas atrodamas vien par dažiem latviešu apakšuzņēmumiem.

Kā pirmo varētu minēt latviešu apkures uzņēmumu “Everlast Heating Company”. Tā īpašnieki Aleksandrs Rasa un Osvalds Ivans sākotnējā darbība izpaudās instalācijas darbos, visas detaļas pasūtīt no citiem uzņēmējiem. Uzņēmums piegādājis un uzstādījis visāda veida eļļas un gāzes apkures ietaises (ūdens un gaisa sistēmas), ūdens sildītājus un gaisa klimata ierīces privātām un komerciālām ēkām.³⁹⁶

Apakšuzņēmumu kategorijā iedalāmi arī divi citi latviešu pasākumi – jau iepriekš minētā būvuzņēmēja H. Ozola mūrniecības uzņēmums “Harold’s Bricklayers” un E. Ābeles

³⁸⁹ Derums, M. No 40.000 dolariem uz augšu. *Laiks*, 1955, 30. jūlijs, 6. lpp.

³⁹⁰ Derums, M. “Paraugpilsētiņas paraugmāju paraugielā”. *Laiks*, 1957, 25. septembris, 6. lpp.

³⁹¹ Turpat.

³⁹² Turpat.

³⁹³ Bankrotējis būvuzņēmums. *Latvija Amerikā*, 1958, 4. oktobris, 8. lpp.

³⁹⁴ Derums, M. No pirmās “piparbodītes” līdz modernai fabrikai. *Laiks*, 1962, 3. janvāris, 5. lpp.

³⁹⁵ Derums, M. Uzņēmības priekšpulsks ziemeļu kaimiņos. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 11. lpp.

³⁹⁶ “NO CALORIAS...”. *Laiks*, 1959, 2. septembris, 6. lpp.

namdaru uzņēmums “E. Abele’s Carpentry”.³⁹⁷ Lai gan par šiem uzņēmumiem nekas daudz presē nav teikts, zināms, ka tie savstarpēji sadarbojušies, veicot darbus tajos pašos objektos.^{398,399} Būtiski atzīmēt, ka abi uzņēmumi nodarbinājuši lielu skaitu latviešu strādnieku – 1954. gadā E. Ābeles firmā strādājuši 26, savukārt H. Ozola – 50 latvieši.⁴⁰⁰

Kā apakšuzņēmums darbojusies latvieša Paula Tillinga kokapstrādāšanas fabrika “Tilling’s Windows, Ltd.”, kas specializējusies logu izgatavošanā. P. Tillingam uzņēmējdarbība nebija sveša lieta – Latvijā tam piederējis slēpju ražošanas uzņēmums.⁴⁰¹ Jaunā uzņēmuma pamats ielikts jau 1950. gadā, kad kopā ar galdniekiem Jāzepu Noviku un Vili Matuševicu īrējuši kādu vecu noliktavu (130m²)⁴⁰², kurā tie ierīkojuši galdniecības darbnīcu slēpju un galdiņu izgatavošanai.⁴⁰³ Taču uzsākto pasākumu un iecerētos plānus pārtrauca Korejas karš.⁴⁰⁴ Uzņēmumu no kraha paglāba jau iepriekš minētais būvuzņēmējs “veckanādiētis” J. Goba, piesaistot P. Tillingu kā apakšuzņēmēju kādas ēkas iekšējās izbūves izstrādāšanai par 3000\$.⁴⁰⁵ Ar šo brīdi P. Tillings savu darbību pārorientēja uz būvgaldniecību, uzņemoties logu izgatavošanu. 1954. gadā uzņēmums strauji auga – darbība tika pārcelta uz plašākām telpām (930m²), nodarbināja ap 30 strādnieku (no tiem trešdaļa bija latvieši) un gada apgrozījums pārsniedza 150 000\$.⁴⁰⁶ Nākamajā gadā lielais pieprasījumu daudzums noteica vajadzību pārcelties uz divreiz lielākām telpām (1850m²), darbinieku skaits bija pieaudzis līdz pat 46 cilvēkiem, savukārt apgrozījums – dubultojies.⁴⁰⁷ Uzņēmumā gādāts bijis ne vien par produkcijas kvalitāti, bet arī par uzņēmuma darbiniekiem – uzņēmums bijis viens no nedaudziem Kanādā, kas nosedzis daļu no strādnieku dzīvības apdrošināšanas maksājumiem.⁴⁰⁸ Domājams, ka tieši labvēlīgie darba apstākļi noteikuši produkcijas kvalitāti un tās lielo pieprasījumu. Tomēr, par spīti straujajiem sasniegumiem un lielajam uzņēmuma potenciālam, tas savu darbību pārtraucis 1961. gadā, piesakot bankrotu.⁴⁰⁹ Iemesli un apstākļi, kuru iespaidā notikusi tik pēkšņa uzņēmuma darbības pārtraukšana, presē atklāti netiek. Neraugoties uz finansiālajām neveiksmēm, jāsecina, ka Paula Tillinga uzņēmums ir lielisks latviešu uzņēmības un ekonomiskās iniciatīvas piemērs.

³⁹⁷ Derums, M. “Pilsēta labākai dzīvošanai”. *Laiks*, 1954, 6. oktobris, 6. lpp.

³⁹⁸ No zeļļa par meistarū un uzņēmēju, *Latvija Amerikā*, 1954, 16. jūnijs, 6. lpp.

³⁹⁹ Derums, M. “Pilsēta labākai dzīvošanai”. *Laiks*, 1954, 6. oktobris, 6. lpp.

⁴⁰⁰ Turpat.

⁴⁰¹ Derums, M. Kā pa zāgu zobiem. *Laiks*, 1956, 18. janvāris, 6. lpp.

⁴⁰² Trīs vīri kāpj miljonu kalnā. *Latvija Amerikā*, 1956, 14. janvāris, 4. lpp.

⁴⁰³ Derums, M. Kā pa zāgu zobiem. *Laiks*, 1956, 18. janvāris, 6. lpp.

⁴⁰⁴ Latviešu uzņēmēji Toronto zelta jūdzē. *Latvija Amerikā*, 1954, 24. decembris, 10. lpp.

⁴⁰⁵ Derums, M. Kā pa zāgu zobiem. *Laiks*, 1956, 18. janvāris, 6. lpp.

⁴⁰⁶ Latviešu uzņēmēji Toronto zelta jūdzē. *Latvija Amerikā*, 1954, 24. decembris, 10. lpp.

⁴⁰⁷ Trīs vīri kāpj miljonu kalnā. *Latvija Amerikā*, 1956, 14. janvāris, 4. lpp.

⁴⁰⁸ Turpat.

⁴⁰⁹ Toronto Ziņas. *Latvija Amerikā*, 1961, 29. aprīlis, 8. lpp.

Ar logu izgatavošanu nodarbojies vēl cits latviešu uzņēmums – “Allflex Co”, kas specializējies alumīnija logu un durvju izgatavošanā. Uzņēmumu 1953. gadā nodibināja četri uzņēmīgi latvieši – Aleksandrs Zelmenis, Alfreds Vidners, Kārlis Fogels un Rūdolfs Valdmanis.⁴¹⁰ Būtiski atzīmēt, ka uzņēmums darbību uzsācis bez jebkāda pamatkapitāla – tā finansiālā bāze bijusi izdevīgs kredīts.⁴¹¹ Arī šis uzņēmums ļoti strauji attīstījies – jau pirmajā darbības gadā uzņēmuma ražojumi bija iekarojuši vietējo tirgu un pasūtījumu skaits pārsniedzis realizējamus apjomus. Uzņēmuma pirmā gada ienākumi bija pārsnieguši 100 000\$.⁴¹² Jaunā uzņēmuma popularitāte un pasūtījumu apjoms bijis tik liels, ka rezultējās ar kāda cita liela kanādiešu alumīnija logu rūpnīcas bankrotu.⁴¹³ Sākotnējais uzņēmuma darbinieku skaits bijis 25, taču jau 1956. gada presē lasāmas ziņas, ka tas eksistenci nodrošinājis 60 ģimenēm.⁴¹⁴ Līdzīga progresija novērojama arī apgrozījumā - uz 1956. gadu tas bija trīskāršojies – 350 000\$.⁴¹⁵ Pēc 1956. gada ziņas par uzņēmumu darbību vairs nav sastopamas, tāpēc nav iespējams spriest par tā tālāko darbību un likteni.

Šajā kategorijā minams vēl kāds uzņēmums, kas gan oriģināli piederējis kanādiešiem – “Asphalt Service, Ltd.”. Uzņēmums nodarbojies ar visāda veida būvmateriālu (grīdu, sienu un griestu apšuvumu, asfalta, linoleja un plastikas plākšņu, krāsu u.c.) tirdzniecību, uzņemoties arī darbu veikšanu.⁴¹⁶ Šajā uzņēmumā darbu pēc ieceļošanas Kanādā bija atradis latvietis Alberts Kreslovskis, pēc gada uzņēmumam pievienojušies vēl divi latvieši, kas visi pēc pāris gadiem kļuva par uzņēmuma īpašniekiem. Kā notikusi šī uzņēmuma pārņemšana, laikraksts neatklāj. Toties zināms, ka ar latviešu iesaistīšanos uzņēmuma pārvaldīšanā, tā apgrozījumi ik gadu auguši par 20%.⁴¹⁷

Par krāsotāju uzņēmumiem no preses iespējams spriest vien to, ka latviešu būvamatnieku vidū tādu ir bijis daudz. Kā vienu no uzņēmējiem šajā sakarībā min Bruno Pūriņu, kura uzņēmums bez krāsošanas darbiem nodarbojies arī ar grīdu likšanu un restorānu dekorēšanu⁴¹⁸, reizēm nodarbinot līdz 12 strādnieku.⁴¹⁹

Kas attiecas uz būvmateriālu ražošanas uzņēmumiem, šajā kategorijā īpaši izdalāma Fēliksa Ruņģa cementa izstrādājumu rūpnīca. F. Ruņģis būvdarbu un būvmateriālu ražošanas

⁴¹⁰ Latviešu uzņēmēji Toronto zelta jūdzē. *Latvija Amerikā*, 1954, 24. decembris, 10. lpp.

⁴¹¹ Logi un durvis no stikla un alumīnija. *Latvija Amerikā*, 1954, 24. janvāris, 6. lpp.

⁴¹² Latviešu uzņēmēji Toronto zelta jūdzē. *Latvija Amerikā*, 1954, 24. decembris, 10. lpp.

⁴¹³ Logi un durvis no stikla un alumīnija. *Latvija Amerikā*, 1954, 24. janvāris, 6. lpp.

⁴¹⁴ Derums, M. trīs “Jurģi”, kas apliecina augšanu. *Laiks*, 1956, 24. marts, 2. lpp.

⁴¹⁵ Turpat.

⁴¹⁶ Derums, M. No slotas līdz firmas vadītāja krēslam, *Laiks*, 1959, 11. februāris, 6. lpp.

⁴¹⁷ Turpat.

⁴¹⁸ Toronto Chronika. *Laiks*, 1951, 10. marts, 5. lpp.

⁴¹⁹ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 13. maijs, 2. lpp.

un tirdzniecības uzņēmumu bija izveidojis jau Vācijā, tur nodarbināams līdz 100 cilvēku.⁴²⁰ Acīmredzot, Vācijā uzsāktā uzņēmība bija izveidojusi bagātīgu kapitālu, jo 1952. gadā F. Ruņģis okeānu šķērsoja kopā ar savas fabrikas iekārtu, kuras kopējā vērtība bijusi apm. 60 000\$.⁴²¹ Jau tajā pašā gadā F. Ruņģis bija apņēmis turpināt Vācijā iesākto darbību, īrējot kādu pamestu īpašumu Trafalgarā. Tomēr sākums nav bijis viegls – trūka līdzekļu darbības uzsākšanai, turklāt nācās pārorientēties uz vietējās būvniecības īpatnībām – “*būvprasībām*”.⁴²² Nākamajā gadā F. Ruņģis uzsāka betona un izdedžu būvbloku ražošanu, kas jau pēc gada piesaistīja lielāko kanādiešu būvfirmu klientūru. Starp noņēmējiem nav trūcis arī latviešu būvuzņēmēju – būvblokus un cementu no F. Ruņģa iepirkuši jau minētie Jānis Goba un Haralds Ozols, tāpat arī “*Androvičs, Jankēvics, Langenfelds, Kāpostiņš, Pusvācietis, Puntulis, Karlos un citi.*”⁴²³ Bez būvblokiem uzņēmums pievērsies arī vairāku citu būvmateriālu ražošanai – cementa ķieģeļi, grīdu plāksnes, porainais betons un porainā ģipša starpsienu paneļus. Porainā ģipša starpsienu paneļi tika izgatavoti pēc īpašas, Vācijā nopirktas receptes, kas tos padarīja ne vien vieglus, bet arī ugunsizturīgus.⁴²⁴ Šādus paneļus bez F. Ruņģa Kanādā neviens cits ražojis nebija un tas, domājams, arī noteicis uzņēmuma konkurētspēju vietējā tirgū.

Ar ugunsdrošas būvprodukcijas ražošanu saistāms vēl kāds latvietis – ķīmiķis Arnolds Jankovskis. Pēc līguma nostrādāšanas sanatorijā⁴²⁵, 1948. gadā A. Jankovskis kā ķīmiķa palīgs uzsāka darbu rūpnīcā “Ocean Chemicals, Ltd.”, kas ražoja ķīmikālijas kaitēkļu apkaršanai lauksaimniecībā.⁴²⁶ Jau nākamajā gadā viņš bija pārņēmis galvenā ķīmiķa amatu un uzsācis intensīvu pētniecisko darbu ugunsdrošas krāsas formulas izgudrošanai. Pēc trīs mēnešiem formula tika atklāta un pēc vairākkārtīgām pārbaudēm ieguva arī speciālistu atzinumu.⁴²⁷ Laika gaitā, uz A. Jankovska pētījumu un darba augļu pamata, ugunsdrošo krāsu ražošana kļuva par uzņēmuma galveno darbības nozari, bet pats atklājējs 1954. gadā kļuva par uzņēmuma tehnisko vadītāju un vienu no līdzīpašniekiem.⁴²⁸ Pēc A. Jankovska formulas ražotā krāsa bija piemērota ne tikai viegli uzliesmojošiem būvmateriāliem, bet arī dzelzs konstrukcijām, aizsargājot tās no kritiskās temperatūras sasniegšanas.⁴²⁹ Šādi rādītāji piesaistījuši klientūru kā no privātajiem uzņēmumiem, tā arī no valdības iestādēm (t.sk. Kanādas Aizsardzības ministrija).

⁴²⁰ Derums, M. “Deviņu burtu” produkts Kanādas tirgum. *Laiks*, 1955, 21. septembris, 6. lpp.

⁴²¹ Ar fabrikas iekārtu pāri okeānam. *Laiks*, 1952, 23. augusts, 2. lpp.

⁴²² Derums, M. “Deviņu burtu” produkts Kanādas tirgum. *Laiks*, 1955, 21. septembris, 6. lpp.

⁴²³ Turpat.

⁴²⁴ Turpat.

⁴²⁵ Derums, M. Pirmajā vietā savā nozarē Kanādā... *Laiks*, 1958, 10. maijs, 6. lpp.

⁴²⁶ Turpat.

⁴²⁷ Derums, M. Jauni panākumi un jauna pieredze. *Laiks*, 1955, 15. oktobris, 6. lpp.

⁴²⁸ Turpat.

⁴²⁹ Derums, M. Pirmajā vietā savā nozarē Kanādā... *Laiks*, 1958, 10. maijs, 6. lpp.

Būvniecība nebūt nebija vienīgā nozare sekundārajā sektorā, kurā izpaudusies latviešu uzņēmība. Latvieši pievērsušies ne vien māju būvei un tām nepieciešamo būvmateriālu ražošanai, bet arī māju un dzīvokļu iekārtošanai – mēbeļgaldniecībai. Šajā sakarībā izdalāmi trīs veiksmīgi latviešu uzņēmēji – Arnolds Kazāks, Eduards Kubis un Uldis Āboliņš.

Būvinženieris Arnolds Kazāks pirmos 6 trimdas gadus pavadīja Zviedrijā, kur bija nodibinājis pats savu projektēšanas biroju, kurā nostrādāja apmēram divus gadus līdz izceļošanai uz Kanādu.⁴³⁰ 1950. gadā, pārceldamies uz Monreālu, A. Kazāks līdzī bija atvedis arī mēbeļgaldniecības iekārtas, lai jaunajā mītnes vietā varētu turpināt darbību savā nozarē.⁴³¹ Dzīvi Kanādā viņš uzsāka, strādājot par inženieri “Aluminium Co of Canada Ltd.” (ALCAN).⁴³² Paralēli algas darbam A. Kazāks nodibināja dzīvokļu iekārtu uzņēmumu “AKA WORK”, kas specializējies modernā un skandināvu stila mēbeļu ražošanā.⁴³³ Uzņēmums mēbeles izstrādājis tikai uz individuālajiem pasūtījumiem un tās tika projektētas atbilstoši klienta dzīvokļa/mājas iekārtojumam. Tādējādi uzņēmums orientējies uz augstākās klases klientūru – virtuves iekārtas cena varējusi sasniegt pat 14 000\$.⁴³⁴ Neapšaubāmi, uzņēmuma darbība bijusi sekmīga. Kā lēš laikraksts – 1956. gadā uzņēmumā nodarbināti bijuši vairāki arhitekti un 12 dažādu tautību strādnieki, savukārt apgrozījums esot pārsniedzis 200 000\$.⁴³⁵ Pēc pāris veiksmīgi novadītiem darba gadiem, uzņēmums turpināja darbību A. Kazāka dēlu vadībā.⁴³⁶

Otrs latviešu mēbeļgaldniecības uzņēmums – Eduarda Kubja un Ulza Āboliņa dibinātais “Ultraline Cabinetmakers”. Uzņēmuma tehniskais vadītājs E. Kubis būvniecību apguvis Augsburgas tehnikumā, Vācijā, kur iepazinies arī ar savu nākotnes kompanjonu – U. Āboliņu. Nokārtojot kredīta jautājumus, uzņēmums darbību uzsāka 1957. gada janvārī un jau pēc pāris mēnešu darbības radusies vajadzība paplašināties – maijā tas pārcēlies uz plašākām telpām, nodarbinādams 11 cilvēku, kas visi bijuši ieceļotāji.⁴³⁷ Uzņēmums pieņēmis galvenokārt individuālus pasūtījumus dzīvokļu, veikalu, atsevišķu uzņēmumu biroja iekārtu izbūvei, tāpat arī sīkus pasūtījumus atsevišķām mēbelēm. Vienīgā sēriju produkcija bijusi “Hi-Fi” skaņu iekārtu mēbeles, kas sastādījušas 1/3 no visiem pasūtījumiem.⁴³⁸ Starp klientiem bijuši arī latviešu uzņēmēji – būvuzņēmējs J. Goba, K. Pīlāgs u.c.⁴³⁹ Nākamo divu gadu laikā bija

⁴³⁰ Pilpe, V. Būvinženieris Arnolds Kazaks (Kasak) Aizsaulē. *Akadēmiskā Dzīve*, 1987, 1. janvāris, 112. lpp.

⁴³¹ Skrastiņš, I. 200.000 dolāru uzņēmums bez reklāmas. *Laiks*, 1956, 7. aprīlis, 2. lpp.

⁴³² Būvinženieris Arnolds Kazaks (Kasak) Aizsaulē *Akadēmiskā Dzīve*, Nr. 29 01.01.1987.

⁴³³ Kur un ko dara? *Tehnikas Apskats*, 1956, 1. oktobris, 18. lpp.

⁴³⁴ Skrastiņš, I. 200.000 dolāru uzņēmums bez reklāmas. *Laiks*, 1956, 7. aprīlis, 2. lpp.

⁴³⁵ Kur un ko dara? *Tehnikas Apskats*, 1956, 1. oktobris, 18. lpp.

⁴³⁶ Būvinženieri Arnoldu Kazāku pieminot. *Laiks*, 1986, 15. marts, 6. lpp.

⁴³⁷ Derums, M. Četros mēnešos izaudzis uzņēmums. *Laiks*, 1957, 5. jūnijs, 5. lpp.

⁴³⁸ Derums, M. Piecos gados 5000 mūzikas skapju. *Laiks*, 1962, 4. aprīlis, 5. lpp.

⁴³⁹ Turpat.

paplašinājušās uzņēmuma telpas un personāls, nodarbinot 25 cilvēkus.⁴⁴⁰ Uzņēmumam augot, auga arī tā apgrozījums – 1962. gadā lasāmas ziņas, ka “Ultraline Cabinetmakers” mēneša apgrozījums sasniedzis pat 20 000\$.⁴⁴¹

Sekundārajā sektorā kā atsevišķu kategoriju iespējams izdalīt rokdarbu darbnīcas, kuras orientējušās uz krietni šaurāku klientūru. Šeit minamas apģērbu, apavu un cepuru darbnīcas, kuru kopējais skaits uz 1959. gadu bijis 12.⁴⁴² Tāpat arī dažādas daiļamatniecības darbnīcas – rotkaļu, audēju, keramiķu⁴⁴³, juvelieru⁴⁴⁴. Starp tiem bijuši arī tādi, kas laika gaitā pārtapuši par ražojošiem uzņēmumiem. Tā, piemēram, tekstilnieka Rūdolfā Koda austuve, kas no mazas audēja darbnīcas kādā Hamiltonas mājas pagrabā 3 gadu laikā pārtapa par rūpnīcu “Weaving and Knitting Co.” Tā ražojusi vilnas un neilona galvas un kakla lakatiņus, neilona rokas somas un dažāda veida tepiķus, saražoto produkciju tālāk pārdodot vietējiem tirdzniecības namiem Monreālā, Toronto un Hamiltonā.⁴⁴⁵

Šajā kategorijā īpaši varētu izdalīt aksesuāru darbnīcas, kas uz visu iepriekš apskatīto uzņēmumu fona izceļas ar to, ka to dibinātāji un īpašnieki bieži vien bijušas sievietes. Šeit minama Martas Švernas plīvuru un dāmu cepuru darbnīca/firma “Marthas – Veils Accessories”, kas “*pratusi iekarot saviem ražojumiem noietu visos lielākajos Kanādas preču namos.*”⁴⁴⁶ M. Švernes pirmo sešu mēnešu apgrozījums esot sasniedzis 7000\$.⁴⁴⁷ Nākamajā gadā M. Švernes uzņēmums paplašinājies, pārpērkot kādai kanādiei piederošu cepuru salonu un atverot tur savu veikalu.⁴⁴⁸

Sekundārajā sektorā kā atsevišķu kategoriju jāizdala pārtikas rūpniecība. Kā lasāms kādā 1959. gada laikrakstā – “[Kanādā] pārtikas un delikatešu nozarei pieder 13 veikali vai darbnīcas”.⁴⁴⁹ Presē izdevies atrast dažus pārtikas rūpniecības uzņēmumu piemērus – maiznīcas/konditorejas (piemēram, Arvīda Vilpora “The Little Home Bakery”⁴⁵⁰), tāpat uzņēmumi, kas specializējušies delikatešu⁴⁵¹, gaļas⁴⁵² un zivju⁴⁵³ produktu izgatavošanā. Taču īpaši šeit jāizceļ Voldemāra Celmiņa saldumu rūpnīca “Expert Candy”.

⁴⁴⁰ Derums, M. Dīvos gados trīs adreses. *Laiks*, 1959, 11. marts, 6. lpp.

⁴⁴¹ Derums, M. Piecos gados 5000 mūzikas skapju. *Laiks*, 1962, 4. aprīlis, 5. lpp.

⁴⁴² Derums, M. Uzņēmības priekšpulks ziemeļu kaimiņos. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 11. lpp.

⁴⁴³ Derums, M. Vai no daiļamatniecības iespējams eksistēt. *Laiks*, 1957, 17. aprīlis, 6. lpp.

⁴⁴⁴ Derums, M. Pulksteņmeistara stāsts. *Laiks*, 1954, 6. janvāris, 6. lpp.

⁴⁴⁵ Latviešu ražoto somu laikmets. *Laiks*, 1956, 29. septembris, 6. lpp.

⁴⁴⁶ Martas Švernes cepuru salonā. *Latvija Amerikā*, 1953, 18. novembris, 5. lpp.

⁴⁴⁷ Turpat.

⁴⁴⁸ Dāmas gatavojas rudens sezonai. *Latvija Amerikā*, 1954, 18. septembris, 8. lpp.

⁴⁴⁹ Derums, M. Uzņēmības priekšpulks ziemeļu kaimiņos. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 11. lpp.

⁴⁵⁰ Mājas, maize un tabaka. *Laiks*, 1954, 29. decembris, 6. lpp.

⁴⁵¹ Iepriekš apskatītais A. Rozes uzņēmums “Exclusive Delicatessen Company”

⁴⁵² Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 4. aprīlis, 2. lpp.

⁴⁵³ Iepriekš apskatītā T.R. Rozes nēģu ceptuve

Voldemārs Celmiņš pēc darba līguma nokalpošanas meža darbos devās uz Monreālu, kur sācis strādāt savā vecajā arodā kādā saldumu rūpnīcā.⁴⁵⁴ 1948. gadā ļoti pieticīgos apstākļos, par meža darbos nopelnītajiem līdzekļiem kopā ar A. Pušpuru sācis irēt kādas bankrotējušas saldumu rūpnīcas telpas, lai tur ierīkotu savu saldumu darbnīcu.⁴⁵⁵ Sākums jaunajam uzņēmumam “Expert Candy” bijis grūts, jo bija “jāiekaro vietējais tirgus” sīvas konkurences apstākļos. To jaunie uzņēmēji mēģinājuši panākt, savā produkcijā ieviešot Kanādā netipiskus saldumus, piemēram – Latvijā iecienītās “gotiņas” un “vēzīšus”.⁴⁵⁶ Taču šādam piedāvājumam nebija noieta, tādēļ nācies pieskaņoties un pievērsties kanādiešu tirgū visvairāk “ejošajām” šķirnēm⁴⁵⁷ - šokolādes izstrādājumiem. Pateicoties ražojumu augstajai kvalitātei, apgrozījums pieaudzis ar katru gadu un 1959. gadā tiek uzcelta jauna, 1850m² liela šokolādes rūpnīca⁴⁵⁸, kas regulāri tiek paplašināta, līdz 1966. gadā tās platība bija dubultojusies.⁴⁵⁹ Ne velti V. Celmiņa pasākums presē atzīmēts kā “*izcils latvieša uzņēmības paraugs*”⁴⁶⁰ – sākdam ar 1000\$ kapitālu tas kopā ar savu kompanjonu bija izveidojis uzņēmumu, kura vērtība 1962. gadā bija sasniegusi 700 000\$.⁴⁶¹

4.3. Terciārais sektors

Ļoti izplatīti bijuši terciārā sektora uzņēmumi, proti, tie, kas nodarbojušies ar pakalpojumu sniegšanu. Šajā kategorijā ietilpst dažāda veida veikali, remontdarbnīcas, skaistum kopšanas saloni, spiestuves, transporta un pārvadājumu, dažādu iekārtu instalācijas uzņēmumi, apdrošināšanas un nekustamo īpašumu biroji.

Šķiet, ka lielākais vairums terciārā sektorā saistīto latviešu uzņēmumu bijuši tirdzniecībā. Kanādā darbojušies dažāda veida veikali/darbnīcas, kurus varētu klasificēt pēc pārdotās produkcijas – pārtikas, puķu, elektropreču.

Pirmie latviešu pārtikas veikali Kanādā izveidojušies jau 1950. gadu sākumā un ar katru gadu to skaits strauji pieauga – 1952. gadā Toronto tādu bijis 3⁴⁶², 1955. gadā jau 16.⁴⁶³ Cik latviešu pārtikas veikalu bijis Kanādā kopumā, neviens laikraksts neatklāj. Jāatzīst, ka ziņas par

⁴⁵⁴ Skrastiņš, I. No mežstrādnieka līdz 400 tūkt. dol. saldumrūpnīcai. *Laiks*, 1959, 7. janvāris, 6. lpp.

⁴⁵⁵ Derums, M. Latviešu Lieldienu zaķi ne tikai Kanadai. *Laiks*, 1966, 6. aprīlis, 5. lpp.

⁴⁵⁶ Vairdotis, J. Izcils latvieša uzņēmības paraugs. *Latvija Amerikā*, 1966, 26. februāris, 4. lpp.

⁴⁵⁷ Derums, M. Latviešu Lieldienu zaķi ne tikai Kanadai. *Laiks*, 1966, 6. aprīlis, 5. lpp.

⁴⁵⁸ Skrastiņš, I. No mežstrādnieka līdz 400 tūkt. dol. saldumrūpnīcai. *Laiks*, 1959, 7. janvāris, 6. lpp.

⁴⁵⁹ Derums, M. Latviešu Lieldienu zaķi ne tikai Kanadai. *Laiks*, 1966, 6. aprīlis, 5. lpp.

⁴⁶⁰ Vairdotis, J. Izcils latvieša uzņēmības paraugs. *Latvija Amerikā*, 1966, 26. februāris, 4. lpp.

⁴⁶¹ Derums, M. Uzņēmums ar pusmiljona gada apgrozījumu. *Laiks*, 1962, 29. septembris, 6. lpp.

⁴⁶² Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1952, 14. maijs, 2. lpp.

⁴⁶³ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1955, 17. decembris, 2. lpp.

veikalu darbību presē parādās bieži, taču tās lielākoties ir pārāk vispārīgas un īsas, lai varētu izveidot daudz maz kvalitatīvu apkopojumu. No aplūkotajiem laikrakstiem iespējams spriest, ka īpaši izplatīti bijuši delikatešu veikali – Toronto pat bijusi iela (Roncesvalles), kas gadiem ilgi bijusi slavena ar daudziem latviešu delikatešu veikaliem.⁴⁶⁴ Delikatešu veikali galvenokārt specializējušies uz eiropiešu⁴⁶⁵, arī latviešu^{466, 467} gaumei atbilstošiem produktiem un tātad – orientējušies uz iebraucēju klientūru. Uz to norāda arī veikalu nosaukumi, piemēram – “Little Europa”⁴⁶⁸ un “Little Riga”⁴⁶⁹. Bez delikatešu veikaliem Kanādā bijuši arī daudzi latviešu preču veikali – “*Liekas, ka drīz varēsīm iepirkties tikai pie saviem tautiešiem, nemērojot nemaz garus ceļa gabalus*”⁴⁷⁰; “*pie Anšmita uz Parlamenta ielas var dabūt visretākos latviešu gardumus, pie Kūlaiņa Vidmer ielā vēl tīri siltus zušus, pie Pavasara smaržīgus pīrādziņus, K. Kristapsons raujas pa savu “desu konditoreju” (..)*”⁴⁷¹

Par puķu veikaliem informācija ir salīdzinoši konkrētāka un izvērstāka. Puķu tirdzniecības loma latviešu uzņēmējdarbībā atklājas kādā 1955. gada laikrakstā – “*Starp pārējās latviešu privātuzņēmības nozarēm puķu tirdzniecība ierindojas vienā no nākošajām vietām aiz būvniecības un pārtikas tirdzniecības, un Toronto nedaudzos gados kļuvusi par tādu kā latviešu “puķu tirdzniecības centru”*”.⁴⁷² Ja 1955. gadā Toronto bijuši četri latviešu puķu veikali,⁴⁷³ tad 1960. gadā to bijis jau desmit.⁴⁷⁴ Vecākais no tiem – “Lotuss”, kas, šķiet, bijis arī pirmais latviešu – jaunkanādiešu veikals Toronto.⁴⁷⁵

Veikalu “Lotus” 1950. gadā nodibināja Hedviga Pētersone un A. Zvirbule.⁴⁷⁶ Abām latvietēm puķu nozarē jau bijusi pieredze – A. Zvirbulei Rīgā piederējis puķu veikals “Arkadijs”, savukārt H. Pētersone vajadzīgās iemaņas guvusi, strādājot puķu veikalos gan Latvijā, gan Zviedrijā, gan Kanādā. Praktiskās zināšanas H. Pētersone papildinājusi, izejot floristikas kursus Gvelfas Lauksaimniecības Augstskolā.⁴⁷⁷ Pēc divu gadu pastāvēšanas A. Zvirbule uzņēmumu pameta, H. Pētersonei kļūstot par vienīgo īpašnieci.⁴⁷⁸ Pēc tam sekoja

⁴⁶⁴ No delikatesēm uz importētām filmām. *Latvija Amerikā*, 1981, 2. maijs, 5. lpp.

⁴⁶⁵ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 19. decembris, 2. lpp.

⁴⁶⁶ Jauns latviešu delikatešu veikals. *Latvija Amerikā*, 1953, 1. augusts, 3. lpp.

⁴⁶⁷ Latviešu rosība Roncesvalles ielā. *Latvija Amerikā*, 1960, 10. februāris, 2. lpp.

⁴⁶⁸ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1952, 26. jūlijs, 2. lpp.

⁴⁶⁹ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 19. decembris, 2. lpp.

⁴⁷⁰ Drīzumā mēs iepirsimies tikai latviešu veikalos. *Latvija Amerikā*, 1954, 24. janvāris, 4. lpp.

⁴⁷¹ Turpat.

⁴⁷² Derums, M. Sarkanās rozes uz Labradoru. *Laiks*, 1955, 21. decembris, 6. lpp.

⁴⁷³ Turpat.

⁴⁷⁴ Puķes ledū un 3000 līgavu buķetes. *Laiks*, 1960, 10. decembris, 6. lpp.

⁴⁷⁵ Pirmā latviešu veikala Toronto 3 gadi. *Latvija Amerikā*, 1953, 12. decembris, 5. lpp.

⁴⁷⁶ Latvieši pasaules plašumā. *Laiks*, 1951, 24. janvāris, 2. lpp.

⁴⁷⁷ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 28. novembris, 2. lpp.

⁴⁷⁸ Pirmā latviešu veikala Toronto 3 gadi. *Latvija Amerikā*, 1953, 12. decembris, 5. lpp.

uzņēmuma paplašināšana un modernizēšana, tādējādi bez baltiešu un vāciešu klientiem pamazām gūstot lielāku atsaucību arī no kanādiešiem. Klientūras paplašināšanos veicināja uzņēmuma globālais raksturs, kas ar telegrāfa starpniecību ziedus piegādājis arī uz ārvalstīm – ASV, Eiropu, arī Austrāliju.⁴⁷⁹ Šķiet, ka 1960. gadu sākumā uzņēmums nonācis kāda cita latvieša – Arvīda Tīruma īpašumā.⁴⁸⁰

A. Zvirbulei aizejot no “Lotusa” latviešu puķu veikalu skaits Toronto bija pieaudzis par vienu – 1953. gadā A. Zvirbule kļuva par liela, kopš 1910. gada pastāvoša kanādiešu puķu veikala līdzīpašnieci.⁴⁸¹ Interesanti, taču jau nākamajā mēnesī lasāmas ziņas, ka A. Zvirbule izstājusies arī no šī pasākuma, savu daļu pārdodot kādai citai latvietei – Zojai Plēsums.⁴⁸² Jauniebraucēju piesaistīšana uzņēmumam bijusi ekonomisku interešu vadīta, jo veikala īpašniece vēlējusies paplašināt klientūru ar iebraucējiem, kas, šķiet, arī izdevies.⁴⁸³ Pēc 8 sekmīgiem darbības gadiem uzņēmums tika pārdots itāļiem.⁴⁸⁴

1954. gadā Toronto latviešu puķu veikalu skaits bija pieaudzis līdz trim – agrākās “Lotusa” darbinieces⁴⁸⁵ Elga Lazda un Mirdza Čube bija pārpirkušas kādu jau 15 gadus pastāvējušu veikalu, to pārveidojušas un tur iekārtojušas savu – “Calla Floris”.⁴⁸⁶ Abas veikala īpašnieces veikalam nepieciešamās zināšanām ieguvušas speciālos kursus Gvelfas Augstskolā un Čikāgā, ASV.⁴⁸⁷ Šādā sastāvā uzņēmums veiksmīgi darbojies 10 gadus, līdz to iegādājies no Brazīlijas ieceļojušais Kārlis Sveilis.⁴⁸⁸

No apskatītajiem piemēriem izriet būtiska atziņa – puķu nozare deva iespēju saimnieciskajā darbībā izpausties arī sievietēm. Turklāt, visi trīs apskatītie puķu veikali bijuši ne vien sieviešu pārvaldīti, bet arī dibināti. Tas ir svarīgi tāpēc, ka iepriekš apskatītajos uzņēmumos sievietes kā uzņēmējas nav figurējušas vispār.

Starp latviešu veikaliem izplatīti bijuši arī elektropreču veikali, kas, šķiet, lielākoties gadījumu darbību uzsākuši kā elektroierīču remontdarbnīcas. Trimdas presē izdevies atrast piecus šajā nozarē saistītus latviešu pasākumus un, lai gan par tiem sniegtās ziņas ir ļoti īsas un

⁴⁷⁹ Derums, M. Sarkanās rozes uz Labradoru. *Laiks*, 1955, 21. decembris, 6. lpp.

⁴⁸⁰ Derums, M. Sākās ar puķēm un uzkodēm. *Laiks*, 1964, 9. maijs, 6. lpp.

⁴⁸¹ Toronto puķu veikala Iris līdzīpašniece ir latviete Z. Plēsuma. *Latvija Amerikā*, 1954, 10. aprīlis, 6. lpp.

⁴⁸² Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1953, 19. decembris, 2. lpp.

⁴⁸³ Toronto puķu veikala Iris līdzīpašniece ir latviete Z. Plēsuma. *Latvija Amerikā*, 1954, 10. aprīlis, 6. lpp.

⁴⁸⁴ Kanadā. *Latvija Amerikā*, 1962, 14. februāris, 4. lpp.

⁴⁸⁵ Derums, M. Sarkanās rozes uz Labradoru. *Laiks*, 1955, 21. decembris, 6. lpp.

⁴⁸⁶ Veikali aug kā sēnes. *Laiks*, 1954, 24. novembris, 6. lpp.

⁴⁸⁷ Kanadā. *Latvija Amerikā*, 1954, 24. novembris, 2. lpp.

⁴⁸⁸ Derums, M. Ziedi un māksla septiņās valodās. *Laiks*, 1964, 3. oktobris, 6. lpp.

vispārīgas, tām visām ir vienojošs konteksts – to īpašnieki attiecīgajā specialitātē ieguvuši nepieciešamo izglītību vietējās izglītības iestādēs.

Tā, piemēram, Alfrēda Eglīša pasākums – radio un televīzijas aparātu remontdarbnīca un veikals Toronto, izveidots pēc tam, kad uzņēmējs bija guvis speciālas zināšanas, izmācoties vietējā koledžā (“Radio College of Canada”), tādējādi papildinot iepriekš Austrijā gūtās radiotehniķa prasmes uz zināšanas.⁴⁸⁹ A. Eglītis Kanādā ar ģimeni bija ieradies 1952. gadā un sākotnēji strādājis kādā kanādiešu televīzijas rūpnīcā “Admiral”. Viņa remontdarbnīca, kas Toronto bija pirmais šāda veida latviešu pasākums, darbību uzsāka paša dzīvoklī, līdz 1956. gadā viņam radās iespēja darbību pārcelt īrētās telpās, tad arī paplašinoties līdz tirdzniecībai.⁴⁹⁰ Domājams, ka kapitāls uzņēmējdarbības paplašināšanai bija radies no remontdarbnīcā nopelnītajiem līdzekļiem, taču nekāda informācija par to laikrakstos nav sniegta.

1957. gadā darbību šajā nozarē uzsāka radio tehniķis Juris Jaunzems, kas savā mājā Skarboro (Scarboro) bija iekārtojis radio, skaņu aparātu un televīzijas uztvērēju darbnīcu “Latvelectronics”.⁴⁹¹ Arī J. Jaunzems bija beidzis kursus “Radio College of Canada”.⁴⁹² Tajā pašā gadā elektroierīču nozarei pievērsies arī Žanis Jakobsons, nodibinot “Express TV Service”. Arī Ž. Jākobsons bija izgājis nepieciešamos televīzijas tehniķu kursus.⁴⁹³

1958. gadā elektroierīču nozarei bija pievienojies Valdis Torgans, nodibinot “General Electronics”, kas specializējies radio aparātu labošanā un tirdzniecībā.⁴⁹⁴ 1959. gadā radio un televīzijas nozarē darbojošos uzņēmumu skaits Toronto pieaudzis līdz pieciem Geronimam Ezeriņam nodibinot savu veikalu un darbnīcu “Ezerins TV – Radio”. G. Ezeriņš pirms uzņēmuma atvēršanas bija izgājis vajadzīgos aroda kursus “International Correspondence School”.⁴⁹⁵

Ar tirdzniecību saistīto uzņēmumu vidū atsevišķi iespējams izdalīt latviešu nekustamo īpašumu pirkšanas un pārdošanas birojus. Šķiet, ka ar nekustamo īpašumu tirdzniecību 1950. gados Kanādā bija saistījies prāvs skaits latviešu. Kā lasāms kādā 1957. gada laikrakstā: “Kādreiz latviešu aģentu skaits Toronto sniedzās pāri 30, bet tagad nostabilizējies uz apm. 20.”⁴⁹⁶ Vairāki bija nodibinājuši arī savus uzņēmumus.

Šajā saimniecības nozarē pirmo patstāvīgo latviešu uzņēmumu nodibinājis Bruno Pūriņš, kas Kanādā no Vācijas ieradies 1948. gadā. Līguma gadu B. Pūriņš nostrādājis meža

⁴⁸⁹ Derums, M. Viņš neveiksmi pārvērta ieguvumā. *Laiks*, 1956, 16. jūnijs, 6. lpp.

⁴⁹⁰ Turpat.

⁴⁹¹ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1957, 27. novembris, 2. lpp.

⁴⁹² Turpat.

⁴⁹³ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1957, 28. decembris, 2. lpp.

⁴⁹⁴ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1958, 27. augusts, 2. lpp.

⁴⁹⁵ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1959, 16. decembris, 2. lpp.

⁴⁹⁶ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1957, 22. jūnijs, 2. lpp.

darbos, pēc tam pievērsies krāsošanas darbiem, nodibinot jau iepriekš minēto krāsošanas darbu uzņēmumu. Ar laiku B. Pūriņš pievērsies nekustamajiem īpašumiem, strādājot par vidutāju kanādiešu firmās.⁴⁹⁷ Lai varētu nodibināt patstāvīgu nekustamo īpašumu pārdošanas uzņēmumu bija nepieciešama brokera licence, kuras iegūšanai bijusi nepieciešama oficiālu vidutāju pārbaudījumu nokārtošana. Šos pārbaudījumus izturējis, B. Pūriņš savu licenci ieguvis 1952. gadā, kamēr trīs citi latviešu censoņi šajos pārbaudījumos bija izkrituši.⁴⁹⁸ Jau pašā uzņēmuma darbības sākumposmā tajā bija nodarbināti 7 aģenti – pārdevēji, no kuriem 3 bijuši latvieši.⁴⁹⁹ Pāris mēnešu laikā uzņēmuma darbinieku skaits bija pieaudzis līdz 24, nodarbinot jau 14 latviešus.⁵⁰⁰ 1955. gadā par B. Pūriņa kolēģi kļuvis Pēteris Galvāns un abi kopīgi nodibinājuši jaunu nekustamo īpašumu biroju, kas saucies “Purins – Galvan Real Estate”⁵⁰¹, taču tas darbojies vien nepilnu gadu.⁵⁰²

1957. gadā Toronto darbojušies jau četri licencēti latviešu biroji – Arnolda Bērziņa, agrākā B. Pūriņa firmas aģenta⁵⁰³ Oskara Perro, Alfrēda Meijera un Edgara Ozoliņa.⁵⁰⁴ No minētajiem, ziņas presē atrodamas vien par O. Perro uzņēmumu – tas darbību uzsācis pēc brokera licences iegūšanas 1954. gadā⁵⁰⁵ un jau 1956. gadā birojs paplašinājis savas telpas Toronto un iekārtojis filiāli Ontario “latviešu aprīņķī”, kopumā nodarbinādams 11 aģentus, no kuriem 6 bijuši latvieši.⁵⁰⁶

Kā nākamo ar pakalpojumu sniegšanu saistīto uzņēmumu kategoriju varētu izdalīt dažāda veida remontdarbnīcas. No šejienes diezgan organisku tematisko pāreju nodrošina kāds preses ziņojums: “torontiešu saimnieciskā rosība neizpaužas tikai smalku uzkožamo, puķu un māju pārdošanas nozarē, kur pēdējā laikā radies visvairāk jaunu uzņēmumu, šejienes latviešu saimnieciskie darbinieki nule uzsākuši “ofensīvu tehniskā frontē”.”⁵⁰⁷ Šeit īpaši jāizceļ autoremontu nozare. Pats vecākais latviešu uzņēmums šajā nozarē piederējis Aleksandram Dīzenbaham, kas pēc iebraukšanas Kanādā 1949. gadā bija nokārtojies nepieciešamos auto mehāniķa pārbaudījumus un jau pēc diviem gadiem⁵⁰⁸ atvēris arī savu auto remontdarbnīcu “Alex Garage”.⁵⁰⁹ Darbnīca veikusi visa veida vieglo un smago mašīnu labošanas, krāsošanas

⁴⁹⁷ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 13. maijs, 2. lpp.

⁴⁹⁸ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1952, 3. maijs, 2. lpp.

⁴⁹⁹ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 13. maijs, 2. lpp.

⁵⁰⁰ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 28. novembris, 2. lpp.

⁵⁰¹ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1955, 3. septembris, 2. lpp.

⁵⁰² Kanādā. *Latvija Amerikā*, 1956, 21. marts, 2. lpp.

⁵⁰³ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1954, 8. septembris, 2. lpp.

⁵⁰⁴ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1957, 22. jūnijs, 2. lpp.

⁵⁰⁵ Veikali aug kā sēnes. *Laiks*, 1954, 24. novembris, 6. lpp.

⁵⁰⁶ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1956, 26. maijs, 2. lpp.

⁵⁰⁷ “Trīs Laimoņi tankstacijā”. *Laiks*, 1955, 9. marts, 6. lpp.

⁵⁰⁸ Turpat.

⁵⁰⁹ Kas ir dzīve bez labas automašīnas? *Latvija Amerikā*, 1958, 2. augusts, 2. lpp.

un virsbūves darbus, kurus izpildījuši latviešu automehāniķi.⁵¹⁰ 1955. gadā lasāmas ziņas, ka darbnīca paplašinājusi ne vien savas darbības fiziskās telpas, bet arī darbības areālu, atverot savu benzīntanku – “B/A Service Products”.⁵¹¹

Tajā pašā gadā auto nozarei savstarpēji nesaistīti pievērsušies vēl trīs latvieši – visi vārdā Laimonis. Pirmais, Laimonis Brants, līdzīgi kā A. Dīzenbahs, auto remontdarbniecību apvienojis ar benzīna tirdzniecību, nomādams “Joy Oil Co. Ltd” benzīntanku. Arī L. Brants savas uzņēmēja gaitas uzsācis vien divus gadus pēc ieceļošanas Kanādā.⁵¹² Pārējie divi Laimoņi – Laimonis Marovskis un Laimonis Alders, tad pat nodibinājuši savu autoremontdarbniecību “Leaside Auto Service”. Pēc pāris gadu darbības abi pārtraukuši partnerattiecības, katrs nodibinot patstāvīgu uzņēmumu – “Alders Esso Service” un “Laimon’s Auto Service”.⁵¹³

Pie darbniecības kategorijas pakalpojuma sfērā atsevišķi iespējams izdalīt arī apģērbu darbnīcas, kur pirmie latviešu uzņēmības soļi novērojami sākot ar 1953. gadu, kad A. Caunītis kopā ar P. Kupci Monreālā atvēruši savu dāmu un kungu uzvalku šūšanas, labošanas, presēšanas un tīrīšanas darbnīcu.⁵¹⁴ Tajā pašā gadā līdzīgs latviešu saimnieciskais pasākums izveidots arī Toronto – Voldemāra Adītāja un Ausekļa Jansona apģērbu darbnīca un ķīmiskā tīrītava “Federal Cleaners and Custom Tailors”.⁵¹⁵ Šis uzņēmums, pirms tas nonācis latviešu vadībā, pastāvējis jau 25 gadus⁵¹⁶, kas atkal ir piemērs bieži novērotajai latviešu uzņēmēju tendencei ne tikai dibināt jaunus, bet arī pārņemt jau pastāvošus vietējos uzņēmumus. “Federal Cleaners and Custom Tailors” sevišķu vērību veltījis klientu ātrai apkalpei un piegādei.⁵¹⁷ Domājams, ka tieši tādā veidā uzņēmumam izdevies piesaistīt plašu klientūru, īpaši latviešu.⁵¹⁸ Apģērbu darbnīca piederējusi arī drēbniekam Albertam Silavam, kas darbību uzsācis sava paša dzīvoklī, līdz 1955. gadā tam radusies iespēja un līdzekļi pārcēlies uz jaunām, īrētām telpām, kur viņš papildus iekārtojās arī ķīmisko tīrītavu.⁵¹⁹

Pie pakalpojumu sniegšanas nozares pieder arī latviešu arhitektūras biroji, kādi Kanādā uz 1959. gadu bijuši divi.⁵²⁰ Lai gan arhitektūras nozarē saistīto diplomēto arhitektu un uzņēmumu skaits nav bijis liels, tie īpaši izceļami sava profesionālā rakstura dēļ. Spriežot pēc

⁵¹⁰ Kas ir dzīve bez labas automašīnas? *Latvija Amerikā*, 1958, 2. augusts, 2. lpp.

⁵¹¹ “Trīs Laimoņi tankstacijā”. *Laiks*, 1955, 9. marts, 6. lpp.

⁵¹² Turpat.

⁵¹³ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1962, 30. jūnijs, 2. lpp.

⁵¹⁴ Dienu atspīdumi. *Laiks*, 1953, 22. jūlijs, 6. lpp.

⁵¹⁵ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 29. decembris, 2. lpp.

⁵¹⁶ Turpat.

⁵¹⁷ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 28. novembris, 2. lpp.

⁵¹⁸ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1954, 12. jūnijs, 2. lpp.

⁵¹⁹ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1955, 27. aprīlis, 2. lpp.

⁵²⁰ Derums, M. Uzņēmības priekšpulks ziemeļu kaimeiņos. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 11. lpp.

presē atrodamās informācijas, Ontārio provincē dzīvojuši 9 diplomēti latviešu arhitekti, taču viņu profesionālo uzņēmējdarbību ierobežojusi Kanādas arodtiesību piešķiršanas iestāžu politika, kas “uz Eiropas arhitektiem, izņemot Anglijā studijas beigušos, raugās ar lielu neuzticību”.⁵²¹ Pirmais, kas izturējis visus nepieciešamos pārbaudījumus, bijis latviešu Dr. arch.⁵²² Eižens Janišs, kas tad arī nodibinājis pirmo latviešu arhitektu biroju. Ar arhitektūras nozares vietējo specifiku E. Janišs iepazinies, strādājot kanādiešu uzņēmumā “Page and Heele”, kur pāris gadu laikā paguvis izprojektēt lielu skaitu sabiedrisku celtnu – Prinča Edvarda koledžu (Prince Edward Collegiate Institute) Pikstonā, Etobikokas koledžu (Etobicoke Collegiate Institute) Toronto, neredzīgo institūtu Brentfordā un daudz citu skolu un biroju namu.⁵²³ 1955. gadā E. Janišs atvēris savu arhitektūras biroju, kurā aktīvi darbojies 45 gadus.⁵²⁴ Jau pirmajos patstāvīgās darbības gados E. Janišs strādājis pie vērienīga pasūtījuma, projektējot viesnīcu “Golden Riviera” Lieltoronto. Pēc E. Janiša projekta tika uzcelts arī uz to brīdi modernākais ārstniecības centrs Kanādā – “Toronto Professional Building”⁵²⁵ jeb Toronto Profesiju nams (4.3.1. att.). 45 darbības gados pēc E. Janiša projektiem Kanādā tika uzceltas dažādas biroju ēkas, privātmājas, bibliotēkas, komerciāli centri, slimnīcas u.c.⁵²⁶ Turklāt, savā arhitektūras birojā E. Janišs devis iespēju profesionāli attīstīties arī vietējiem latviešu arhitektiem un tehniskajiem zīmētājiem – gan graduētajiem, gan studējošajiem.⁵²⁷

1957. gadā savu arhitektūras biroju atvēris arī Visvaldis Upenieks, kas, atšķirībā no E. Janiša, savu akadēmisko grādu bija ieguvis vietējā izglītības iestādē – Toronto universitātē.⁵²⁸ Pirmais V. Upenieka vērienīgais projekts bijis 8 stāvu biroja ēka, kuras griesti tika izgatavoti no dzelzsbetona plātnēm, kas tam laikam bijusi ļoti novatoriska konstrukcijas tehnika.⁵²⁹ Šīs ēkas celtniecība izmaksājusi 1 miljonu dolāru. Savukārt jau 1959. gadā lasāmas ziņas par V. Upenieka “dižprojektu” - viņš bijis autors komerciālo ēku kompleksam Hamiltonā – “Terminal Towers” (att. 4.3.2.). V. Upenieka projekts sastāvējis no 24 stāvu biroju debesskrāpja, viesnīcas un tirdzniecības nama, un tā kopējās izmaksas pārsniegušas 20 milj. dolāru.⁵³⁰ Paredzētais ēkas augstums (90m) gan krietni pārsniedzis pilsētas būvnoteikumos noteiktos apmērus (36m),⁵³¹

⁵²¹ Derums, M. Latviešu arhitekti Kanādā ciņā par arodtiesībām. *Laiks*, 1954, 20. novembris, 6. lpp.

⁵²² Gubiņa, I. Eižena Janiša diženie gadi. *Latvija Amerikā*, 2001, 30. jūnijs, 3. lpp.

⁵²³ Derums, M. Pēc latviešu arhitekta projekta cels 1 milj. dolaru viesnīca. *Laiks*, 1956, 23. maijs, 6. lpp.

⁵²⁴ Roze, A. Dr. Eiženu Janišu pieminot. *Latvija Amerikā*, 2004, 17. aprīlis, 13. lpp.

⁵²⁵ Modernākais ārstniecības centrs Kanādā. *Laiks*, 1962, 18. aprīlis, 6. lpp.

⁵²⁶ Roze, A. Dr. Eiženu Janišu pieminot. *Latvija Amerikā*, 2004, 17. aprīlis, 13. lpp.

⁵²⁷ Derums, M. Pēc latviešu arhitekta projekta cels 1 milj. dolaru viesnīca. *Laiks*, 1956, 23. maijs, 6. lpp.

⁵²⁸ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1957, 9. februāris, 2. lpp.

⁵²⁹ Kad mājas astotā stāva griestus izgatavo uz zemes... *Laiks*, 1958, 17. decembris, 6. lpp.

⁵³⁰ Latviešu arhitekts – autors 20.000 milj. dolaru celtnai Hamiltonā. *Latvija Amerikā*, 1959, 21. novembris, 8. lpp.

⁵³¹ Latviešu projektētais mazais Rokfelleras. *Laiks*, 1959, 28. novembris, 6. lpp.

tādēļ paredzēto 24 stāvu vietā uzbūvēti tika vien 14.⁵³² Lai gan presē nav atrodamas ziņas par viņa tālāko darbību, no pieejamās informācijas jāsecina, ka V. Upenieks, tāpat kā E. Janišs, uzskatāms par lielisku latviešu profesionālās uzņēmības piemēru.

Pakalpojumu nozarē atsevišķi izdalāmi latviešu skaistumkopšanas saloni, kādu Kanādā uz 1959. gadu bijis 13.⁵³³ Šeit īpaši rosīgas bijušas sievietes – piemēram, visiem sešiem trimdas presē atrastajiem skaistumkopšanas saloniem (laika periodā no 1953. līdz 1959. gadam) īpašnieces bijušas sievietes – Vijas Grimbas “Model Beauty Parlour”⁵³⁴, Ērikas Miltiņas “Little Beauty Salon”⁵³⁵, Olgas Intas “Olgas Beauty Salon”⁵³⁶, Apolonijas Veteras “Venus Beauty Salon”⁵³⁷, L. Lazdiņas⁵³⁸ un E. Trīnītes⁵³⁹ dāmu frizētavas. Jāatzīst gan, ka par šo nozari presē sniegtā informācija aprobežojas ar īpašnieces vārdu un, atsevišķos gadījumos, uzņēmuma/salona nosaukumu, tādēļ nekādu plašāku aprakstu par to sniegt nevar.

Sievietes – uzņēmējas tēls izpaužas vēl kādā pavisam neparastā nozarē – farmācijā. Elzas Galdiņas aptieka “Galdins’ Drugs” savā būtībā ir unikāls uzņēmums, jo tas Kanādā un, šķiet, visā Ziemeļamerikā apskatītajā laika periodā ir bijis vienīgais šāda veida latviešu pasākums.⁵⁴⁰ E. Galdiņa savu maģistra grādu farmācijā ieguvusi Latvijas Universitātē, taču visās emigrācijas zemēs (Anglija un Kanāda) tā savas zināšanas daudzkārtīgi papildinājusi, iegūstot arī vajadzīgās farmācijas praktizēšanas licences.⁵⁴¹ Kas ir īpaši interesanti, E. Galdiņa savā aptiekā nodarbinājusi arī kanādiešus – vienu farmaceitu un divus pasūtījumu piegādātājus.⁵⁴² Aptiekā zāles tika izgatavotas pēc Eiropas aptieku prakses un bez zālēm tajā varēja iegādāties arī Latvijā iecienītas ārstniecības tējas un garšvielas.⁵⁴³

Kopumā trimdas laikrakstos izdevies atrast 66 latviešu uzņēmumus Kanādā, turklāt, šķiet, lielākā daļa no tiem atradušies Toronto. Jāatzīst gan, ka to nevar apgalvot pavisam droši, jo daži no apskatītajiem uzņēmumiem nemaz netiek piesaistīti kādai konkrētai pilsētai, tādēļ nav iespējams tos lokalizēt.

Apskatītie uzņēmumi pārstāvējuši visus darbības sektorus, taču vismazāk to ir bijis primārajā sektorā (4.1. tabula). Ontārio provincē uz 1959. gadu bijušas 60 lauku saimniecības.

⁵³² Terminal Towers. Pieejams: <https://www.emporis.com/buildings/113387/terminal-towers-hamilton-canada> [aplūkots 14.03.2019.]

⁵³³ Derums, M. Uzņēmības priekšpulks ziemeļu kaimiņos. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 11. lpp.

⁵³⁴ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 29. decembris, 2. lpp.

⁵³⁵ No krasta līdz krastam. *Laiks*, 1954, 7. aprīlis, 2. lpp.

⁵³⁶ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1958, 7. maijs, 2. lpp.

⁵³⁷ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1957, 9. oktobris, 2. lpp.

⁵³⁸ Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1956, 29. februāris, 2. lpp.

⁵³⁹ Kanādā. *Latvija Amerikā*, 1959, 28. oktobris, 2. lpp.

⁵⁴⁰ Pelašķu tēja pie latviešu “aptiekera”. *Laiks*, 1954, 1. septembris, 2. lpp.

⁵⁴¹ Turpat.

⁵⁴² Atvērta pirmā latviešu aptieka Toronto. *Latvija Amerikā*, 1954, 25. augusts, 4. lpp.

⁵⁴³ Pelašķu tēja pie latviešu “aptiekera”. *Laiks*, 1954, 1. septembris, 2. lpp.

Neskatoties uz lielo skaitu, ziņas par atsevišķām lauku saimniecībām presē parādās reti un bieži vien tās nekādu konkrētu informāciju par to darbību nesniedz, tāpēc grūti spriest par tām kā pelnošiem uzņēmumiem. Primārajā sektorā trimdas presē izdevies konstatēt piecus latviešu uzņēmumus – tabakas plantāciju, divas mežsaimniecības un divas zivsaimniecības.

Sekundārajā sektorā izdevies konstatēt 25 latviešu uzņēmumus (*4.1. tabula*), no kuriem absolūtais vairākums (12) darbojušies ar būvniecību saistītās nozarēs, kuras sīkāk iespējams sadalīt būvuzņēmumos, apakšuzņēmumos un būvmateriālu ražošanas uzņēmumos. Tie lielākoties bijuši vienpersonu vai divu partneru uzņēmumi, kuru īpašnieki arodu apguvuši uz vietas Kanādā. Lai gan izdevies konstatēt vien 5 latviešu būvuzņēmumus, ņemot vērā latviešu aktivitāti konkrētajā nozarē, to varētu būt bijis arī krietni vairāk. Latviešu būvuzņēmumi Kanādā galvenokārt orientējušies uz vidusmēra ģimeņu klientūru, būvējot lētās kategorijas sērijveida mājas, taču bijuši arī tādi, kas pievērsušies augstākās klases māju būvniecībai. Toronto bijuši arī 28 apakšuzņēmumi, taču tādus trimdas presē izdevies konstatēt vien 7 – apkures, mūrniecības, namdaru, grīdu licēju un krāsotāju apakšuzņēmumi, un divi logu izgatavošanas uzņēmumi. Ar būvmateriālu ražošanu saistītos uzņēmumus izdevies atrast vien divus – cementa izstrādājumu un ugunsdrošo krāsu ražojošās rūpnīcas. Ar ražošanu nodarbojušies vēl divi mēbeļgaldniecības uzņēmumi, četras rokdarbu darbnīcas un pieci pārtikas rūpniecības uzņēmumi.

Terciārajā sektorā darbojušies 54,5% (36 uzņēmumi) no visiem apskatītajiem uzņēmumiem (*4.1. tabula*), turklāt lielākā daļa (20) saistījušies ar tirdzniecību – dažādi pārtikas, puķu un elektropreču veikali (15), tāpat arī nekustamo īpašumu tirdzniecības biroji (5). Toronto latviešiem piederējuši arī divi arhitektūras biroji, kas abi ir profesionālās uzņēmējdarbības piemēri.

Izplatīti bijuši skaistumkopšanas saloni – tādus trimdas presē izdevies atrast sešus, taču, šķiet, ka Kanādā kopumā to bijis vismaz 13, turklāt visi apskatītie piederējuši sievietēm. Ar sievietēm saistāmi arī visi četri apskatītie puķu veikali un viena aptieka, tādējādi, sievietēm piederējuši 16% no visiem 66 apskatītajiem uzņēmumiem. Ņemot vērā aplūkotojā laikā (1950. gadi) pastāvošos ierobežojumus darba tirgū, šāda intensīva sieviešu aktivitāte uzņēmējdarbībā ir īpaši izceļama.

SECINĀJUMI

Pēc Otrā pasaules kara rietumu sabiedroto bruņoto spēku pārvaldītājā teritorijā no Latvijas nonāca ap 171 000 personu. Skaitliski mazāks latviešu bēgļu pieplūdums bija arī Austrijā, Beļģijā, Dānijā un Zviedrijā. Starp latviešu bēgļiem bijuši daudzi augsti izglītoti cilvēki, akadēmisku un radošu jomu pārstāvji – ārsti, arhitekti, mākslinieki, rakstnieki, mūziķi u.c. Bēgļu nometnēs algota darba iespēju nebija, tādēļ bezdarba māktajās nometnēs plauka daudzveidīgi intensīva kultūras dzīve. Pieticīgie nometņu apstākļi nebija šķērslis ne izglītībai, ne radošajai izpausmei.

1940. gadu nogalē sākās aktīva bēgļu emigrēšana uz citām rietumu zemēm, kā rezultātā apmēram 45 000 latviešu nonāca ASV, 20 000 Austrālijā, 19 000 Kanādā, 17 000 Anglijā un ap 15 000 palika Vācijā. Lielai daļai ASV un Kanādā nonākušajiem latviešiem pirmie dzīves gadi izrādījušies neparasti smagi. Jaunās mītnes zemes bija kara neskartas, ar svešām paražām, tiesiskām, sociālām, politiskām un ekonomiskām sistēmām.

Aktīvās emigrācijas un demogrāfisko apstākļu ietekmē ASV un Kanādā par akūtu problēmu kļuva mājokļu trūkums, ar ko pirmajos gados saskārušies arī latviešu iecelotāji. Pielāgošanos un integrēšanos apgrūtināja arī pastāvošā valodas barjera un krasās sociālā stāvokļa pārmaiņas. Akadēmiski izglītotajiem speciālistiem un kvalificētiem profesiju pārstāvjiem nācies strādāt sev neierastos darbos, piemēram – mežsaimniecībā, raktuvēs, rūpnīcās, lauksaimniecībā, māsaimniecībā u.tml.

Taču, par spīti visām pastāvošajām grūtībām, latvieši samērā ātri spējuši pielāgoties jaunajiem apstākļiem un celt savu labklājības līmeni. Bieži vien tas nozīmēja jaunu profesiju un arodu apgūšanu, taču nereti, pārskolojoties vietējās izglītības iestādēs, izdevies atjaunot savu karjeru iepriekš apgūtās nozarēs.

Par atsevišķo latviešu labklājības līmeņa pieaugumu liecina liels uzņēmumu skaits. Bakalaura darba izstrādes procesā periodiskajos izdevumos kopumā izdevies atrast 142 latviešu uzņēmumu. No tiem 76 bijuši ASV un 66 – Kanādā (*4.1. tabula*).

ASV absolūtais vairākums 60,5% (46 uzņēmumi) apskatīto uzņēmumu darbojušies terciārajā sektorā, proti, pakalpojumu sfērā, turklāt izplatītākā nodarbošanās bijusi dažāda veida veikalu pārvaldīšana (21% no visiem ASV apskatītajiem uzņēmumiem). Līdzīgs sadalījums novērojams arī Kanādā, kur pakalpojumu sfērā bija saistījušies 54,5% (36) no visiem apskatītajiem uzņēmumiem (*4.1. tabula*). Pārdotā produkcija bijusi daudz maz līdzīga abās apskatītajās valstīs – tā pamatā bijusi pārtika, ziedi, dažādi daiļamatniecības izstrādājumi u.tml. Savukārt Kanādā novērojama tendence tirgot arī dažāda veida delikateses eiropiešu gaumē, tādējādi pārtikas tirdzniecībā pamatā orientējoties uz iebraucēju klientūru.

Terciārajā sektorā pārstāvētas arī dažādas latviešu remontdarbnīcas, kas nodarbojušās ar auto, elektroierīču, apavu un mēbeļu labošanu. Tādu ASV periodiskajos izdevumos izdevies atrast astoņas, savukārt Kanādā – četras (visas bijušas autoremontdarbnīcas).

Terciārajā sektorā īpaši izceļami puķu veikali un skaistumkopšanas saloni, jo tie abās apskatītajās valstīs pamatā piederējuši sievietēm. Tā, piemēram, visi četri periodiskajos izdevumos konstatētie puķu veikali Toronto piederējuši sievietēm. Savs puķu veikals piederējis arī latvietēm Mineapolisā. ASV sievietes pārvaldījušas četrus skaistumkopšanas salonus (Bostonā un Indianapolisā), savukārt Kanādā – sešus (Toronto).

Atsevišķi jāizdala saimnieciskie pasākumi, kas nodarbojušies ar profesionālo pakalpojumu sniegšanu. Šīs kategorijas uzņēmumu īpašnieki bijuši attiecīgajā jomā izglītoti un viņu darbību leģitimēja attiecīgo valsts iestāžu piešķirtas licences un atļaujas. ASV gadījumā trimdas presē izdevies atrast septiņus šāda tipa uzņēmumus – viens arhitektūras birojs (Ņujorkā), divas apdrošināšanas aģentūras (Čikāgā un Indianapolisā) un četras ārstu privātprakses (Mineapolisā un Sentpolā). Savukārt Kanādā (Toronto) latviešiem piederējuši divi arhitektūras biroji.

ASV no visiem apskatītajiem uzņēmumiem 39,5% (30) darbojušies sekundārajā sektorā (rūpniecībā un amatniecībā), savukārt Kanādā – 38% (25) (*4.1. tabula*). Spriežot pēc procentuālā sadalījuma, domājams, ka sekundārā sektora uzņēmumi ASV un Kanādā bijuši vienlīdz izplatīti.

Sekundārajā sektorā gan ASV, gan Kanādā izplatītākā bijusi amatniecība, ar ko salīdzinoši labās izpeļņas dēļ jau pirmajos gados bija saistījušies daudzi latviešu iebraucēji. Laika gaitā amatniecība daudziem no algas darba izvērtās saimnieciskā pasākumā, jo īpaši tas novērojams būvniecības nozarē.

Abās apskatītajās valstīs būvuzņēmēji galvenokārt nodarbojušies ar lētu sērijveida ģimenes māju celtniecību, taču atsevišķos gadījumos pievērsušies arī individuāliem augstākās klases māju pasūtījumiem. Izplatīti bija arī apakšuzņēmumi, kas nodarbojušies ar atsevišķu būvdarbu veikšanu – mūrniecība, krāsošana, būvgaldniecība u.tml. Pavisam droši būvniecības nozīmi iespējams saistīt ar 1940. gados pastāvošo mājokļu trūkumu, kas noteica lielo pieprasījumu un, attiecīgi, arī šajā nozarē saistīto uzņēmumu augsto peļņu.

Domājams, ka būvniecības augstās peļņas potenciāls noteicis šīs nozares pārstāvju skaita regulāru pieaugumu, kas pastiprinājis arī konkurenci. Jo īpaši tas novērojams 1950. gadu nogalē, kad parādās ziņas arī par bankrotējušiem latviešu uzņēmumiem. Kā piemēru varētu minēt divus latviešu uzņēmumus Kanādā – Kārļa Arnolda būvuzņēmumu “Arnold Construction Co. Ltd.” un Paula Tillinga apakšuzņēmumu “Tilling’s Windows, Ltd.”. Ekonomiskās konjunktūras šūpošanos veiksmīgi pārvarējuši tie uzņēmumi, kas savā darbībā spējuši apvienot

vairākas specialitātes, tādējādi nosakot savu neatkarību vietējā tirgū. Šeit kā piemērs jāmin Jānis Rīšbers (Ņujorka), kas pārvaldījis četrus būvniecības nozarē saistītus uzņēmumus, tādējādi nodrošinoties ar patstāvīgu būvmateriālu sagādi un būvdarbu izpildi.

Sekundārā sektora ražojošie uzņēmumi ASV trimdas presē konstatēti vien pieci un tie visi bijuši pārtikas ražošanas uzņēmumi – maizes ceptuves/ konditorejas. Savukārt Kanādā ar ražošanu saistīto uzņēmumu bijis krietni vairāk. Tā, piemēram, pārtikas rūpniecībā sastopami uzņēmumi, kas specializējušies arī delikatesu, gaļas un zivju produktu izgatavošanā. Kanādā latviešiem piederējušas arī dažādas apģērbu, cepuru, apavu, tāpat arī daiļamatniecības darbnīcas.

Neskatoties uz to, ka daudzi latviešu ieceļotāji jaunajās mītnes zemēs līguma nosacījumus pildījuši attālākos lauku reģionos, lielākā daļa pēc darba līguma termiņa beigām pārcēlušies uz dzīvi pilsētās. Domājams, ka šo tendenci var saistīt arniecīgo uzņēmumu skaitu primārajā sektorā – Kanādā konstatēti vien pieci uzņēmumi, savukārt ASV tādu nav konstatēts vispār (4.1. tabula). Šķiet, ka lauksaimniecības un zvejniecības nozīme starp latviešiem nebija pieaugusi arī 1970. gados. Ja bakalaura darbā iegūtos datus par latviešu uzņēmējdarbību 1950. gados salīdzina ar *Archīvs* redakcijas iegūtajiem datiem, tad atklājas, ka Ziemeļamerikā kopumā no visiem toreiz 563 apzinātajiem uzņēmumiem vien 27 jeb 5% bija saistījušies primārajā sektorā. (1. tabula)

Paralēles ar šiem 1970. gadu datiem iespējams savilkt arī attiecībā uz sekundāro un terciāro sektoru. Ja visus bakalaura darbā apzinātos uzņēmumus pēc darbības sektoriem kategorizē vienkopus, tad no 142 uzņēmumiem 57,8% (82) darbojušies terciārajā sektorā, savukārt 38,7% (55) pārstāvējuši sekundāro sektoru (4.1. tabula). Līdzīgs procentuālais sadalījums novērojams arī *Archīvs* datos, kur terciārajā sektorā no 563 bija darbojušies 53% (301), savukārt sekundārajā – 42% (235) (1. tabula). No šejienes iespējams secināt, ka latviešu uzņēmējdarbībā laika periodā no 1950. līdz 1970. gadiem darbības rakstura tendences palika nemainīgas un pakalpojumu sfēra turpināja ieņemt galveno lomu. Mainījusies bija vien uzņēmējdarbības intensitāte.

Grūtāk spriest par latviešu uzņēmējdarbību sekmējošajiem faktoriem. No apskatītajiem laikrakstiem izdevies noskaidrot, ka latvieši līdzekļus sava saimnieciskā pasākuma uzsākšanai ieguvuši ļoti dažādos veidos. Lielāka apmēra uzņēmumi, kuru darbībai bija nepieciešama dažādu ierīču, tehnikas un aprīkojumu iepirkšana, domājams, starta kapitālu ieguvuši ar kredītu un hipotēku palīdzību. Mazākiem uzņēmumiem (remontdarbnīcām, daiļamatniecības darbnīcām u.tml.) līdzekļi darbības uzsākšanai bieži vien iegūti no iekrājumiem iepriekšējos algas darbos. Retāk sastopami tādi uzņēmēji, kas jaunajā mītnes zemē turpinājuši jau iepriekš Eiropā uzsāktu saimniecisko darbību un, tāpat, izdevumus uzņēmuma atjaunošanai vismaz

daļēji noseguši no pašu līdzekļiem. Domājams, ka galvenais iemesls, kas veicinājis uzņēmējdarbību, bija latviešu nemitīgā tiekšanās pēc patstāvības un centieni finansiāli nostabilizēties.

Aplūkojot visus bakalaura darba ietvaros apzinātos latviešu uzņēmumus kopumā, nevar neizcelt, cik ļoti plašs ir bijis latviešu uzņēmēju darbības spektrs. Latvieši saistījušies neparasti daudzās nozarēs, sākot ar mazāku vienpersonu remontdarbnīcu pārvaldīšanu, beidzot ar lieliem būvuzņēmumiem, kas nodarbinājuši desmitiem cilvēku un apgrozījuši tūkstošiem, dažos gadījumos pat miljoniem dolāru. Latvieši ar savu uzņēmīgumu varējuši pierādīt, ka ieceļotāji ir svarīgi ASV un Kanādas saimniecībā un ekonomikā ne tikai kā patērētāji, bet arī kā ražotāji, kas nodarbinājuši ne vien citus ieceļotājus, bet arī vietējos kanādiešus un amerikāņus.

Tas, ka latviešu uzņēmēji ar algotu darbu apgādājuši arī citus svešumā nonākušos latviešus un atsevišķos gadījumos pat bijuši viņu galvotāji, norāda uz to, ka latviešu kopienai svešumā jau pirmajos pēckara gados bija izveidojies stingrs savstarpējās palīdzības un atbalsta pamats.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra

1. Bockley, M.K. *A Historical Overview of Refugee Legislation: The Deception of Foreign Policy in the Land of Promise*. North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation, Fall 1995, Vol 21 (1). 263 p.
2. Dunsdorfs, E. (red) *Archīvs. Raksti par latviskām problēmām*. 15. sēj. Melbourne: Impress Printing Pty. Ltd., 1975. 320 lpp.
3. Dunsdorfs, E. (red) *Archīvs. Raksti par latviskām problēmām*. 16. sēj. Melbourne: Impress Printing Pty. Ltd., 1976. 256 lpp.
4. Dunsdorfs, E. (red) *Archīvs. Raksti par latviskām problēmām*. Satura sēj. Melburna: Bridge Printing Pty. Ltd. 1992. 216 lpp.
5. Eastes, V. M. H. *The Illusion of Peace: The Fate of the Baltic Displaced Persons, 1945-1952*: Master's thesis. College Station: Texas A&M University, Department of History, 2007. 128 p.
6. Ērglis, Dz. *Latvijas Centrālās Padomes vēstures nezināmās lappuses*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2003. 232 lpp.
7. Flory, J. *American Cars, 1946–1959: Every Model, Year by Year*. McFarland & Co Inc: 2008. 1047 p.
8. Glaeser, E. *Triumph of the City: How Our Best Invention Makes Us Richer, Smarter, Greener, Healthier and Happier*. New York: Penguin Press, 2011. 338 p.
9. Jēgers, B. *Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfija 1940 – 1960*. (2). Sundbyberg: Daugava, 1972. 408 lpp.
10. Jundzis, T., Zemītis, G. (red). *Latvieši un Latvija*. III sējums. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013. 480 lpp.
11. Kļaviņa, D., Brancis, M. (sast.) *Konferences “Trimda, kultūra nacionālā identitāte” referātu krājums*. Rīga: Preses nams, 2004. 624 lpp.
12. Kraulis, R. *Jaunaustrālieši*. Rīga: Junda, 1998. 199 lpp.
13. Kundars, A. (red.) *Latvieši Kanādā*. Toronto: Valters Ziedīņš, 1952. 99 lpp.
14. Lamberga, D. (sast.) *Latviešu māksla trimdā*. Rīga: Neputns, 2013. 278 lpp.
15. Lapacinska, V. *Latviešu tautskolas Vācijas trimdā 1945. – 1950*. Drukātava, 2008. 155 lpp.
16. Lācis, V. *Latviešu zemes un tautas vēsture*. Rīga: Vieda, 2006. 665 lpp.

17. Nollendorfs, V. (red.) *Latvija zem Padomju Savienības un nacionālsociālistiskās Vācijas varas*. Rīga: Latvijas Okupācijas muzeja biedrība, 2012. 211 lpp.
18. Plakans, A. *Historical Dictionary of Latvia*. European Historical Dictionaries, No. 19. Lanham, Md.& London: The Scarecrow Press, 1997. 193 p.
19. Rapa, S. (lit.red.) *Latviešu trimdas loma Latvijas neatkarības idejas uzturēšanā*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2011. 278 lpp.
20. Rozītis, J. *Displaced Literature. Images of Time and Space in Latvian Novels Depicting the first Years of the Latvian Postwar Exile*: Dissertation. Stockholm: Stockholm University, Studies in Baltic Languages, 2005. 313 p.
21. Saleniece, I. (atb. red.) *Vēsture: avoti un cilvēki. XXII zinātniskie lasījumi. Vēsture XVII*. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014. 504 lpp.
22. Silkalns, E. *Latvieši trimdā*. Rīga: Izglītība, 1996. 53 lpp.
23. Stradiņš, J. (galv. red.). *Latvija un latvieši*. II sējums. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2018. 735 lpp.
24. Tichovskis, H. *Latviešu trimdas desmit gadi*. Toronto: Astras apgāds, 1954. 368 lpp.
25. Veigners, I. *Latvieši ārzemēs*. Rīga: Latvijas Enciklopēdija, 1993. 380 lpp.
26. Veigners, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2009. 980 lpp.
27. Veigners, I. *Latvieši rietumzemēs*. Rīga: 2015. 900 lpp.
28. Walker, C. *UNRRA and Aid: DP and Medical Relief in Post-War Europe*. University of Limerick. 46 p.
29. Žīgure, A. V., *Viņi. Svešos pagalmos*. Jumava, 2012. 247 lpp.

Preses izdevumi

1. "Manam mūžam pietiks". *Laiks*, 1953, 11. novembris, 6. lpp.
2. "NO CALORIAS...". *Laiks*, 1959, 2. septembris, 6. lpp.
3. "Ozols un Ozoliņš" gāž ozolus un vīksnas. *Laiks*, 1954, 16. janvāris, 2. lpp.
4. "Trīs Laimoņi tankstacijā". *Laiks*, 1955, 9. marts, 6. lpp.
5. "Westward Ho". *Latvija*, 1947, 23. maijs, 1. lpp.
6. 1000 latviešu būvamatnieki pārveido Longailendu. *Laiks*, 1956, 7. janvāris, 6. lpp.
7. 50 miljonu dolāru latviešu organizācija. *Laiks*, 1959, 3. janvāris, 6. lpp.
8. Abos Misisipi krastos. *Laiks*, 1955, 14. decembris, 6. lpp.

9. Agnis, A. Pa mūža gadu kāpnēm. Grāmatniekam Alfrēdam Kalnājam 70 gadu. *Laiks*, 1974, 23. marts, 3. lpp.
10. Agris, J. Maize lido. *Laiks*, 1954, 6. oktobris, 6. lpp.
11. Akmentiņš, O. Kad latviešu dārznieks pieņem viesus. *Laiks*, 1965, 26. maijs, 5. lpp.
12. Akmentiņš, O. Klusa sezona pie latviešu namdariem Bostonā. *Laiks*, 1957, 14. augusts, 6. lpp.
13. Akmentiņš, O. Ritmoplastikas studija un jaunatnes teātris Bostonā. *Latvija*, 1951, 9. jūnijs, 5. lpp.
14. Alfrēda Kalnāja grāmatniecībai veltītie gadi. *Latvija Amerikā*, 1962, 31. janvāris, 6. lpp.
15. Ancāns, S. Laukstrādnieka darbs un dzīve Kanādā. *Meža Vēstis*, 1948, 1. augusts, 12. lpp.
16. Apspriež uzņemšanu Kanādā. *Nedēļas apskats. Latvian weekly news..* 1947, 7. marts, 2. lpp.
17. Ar fabrikas iekārtu pāri okeānam. *Laiks*, 1952, 23. augusts, 2. lpp.
18. Arī tāpēc dzīve dārga. *Laiks*, 1954, 21. jūlijs, 8. lpp.
19. ASV dzīves apstākļi. *Latvju Ziņas*, 1946, 21. augusts, 3. lpp.
20. Atvērta pirmā latviešu aptieka Toronto. *Latvija Amerikā*, 1954, 25. augusts, 4. lpp.
21. Austrālija uzņems DP? *Latviešu ziņas*, 1946, 30. novembris, 3. lpp.
22. Bankrotējis būvuzņēmums. *Latvija Amerikā*, 1958, 4. oktobris, 8. lpp.
23. Bērziņš, I. Izcilu latvieti Jāni Rīsbergu pieminot. *Laiks*, 2007, 10. novembris, 22. lpp.
24. Bostonas Chronika. *Laiks*, 1954, 25. septembris, 6. lpp.
25. Bostonas Chronika. *Laiks*, 1954, 3. aprīlis, 6. lpp.
26. Bostonas Chronika. *Laiks*, 1955, 9. novembris, 6. lpp.
27. Bostonas Chronika. *Laiks*, 1958, 7. jūnijs, 5. lpp.
28. Bostonas Chronika. *Laiks*, 1963, 19. janvāris, 2. lpp.
29. Brauna, V. Egils Hermanovskis. *Literatūra un Māksla*, 1992, 11. septembris, 2. lpp.
30. Briedis, A. Pie laika upes straumes. *Laiks*, 1956, 15. augusts, 2. lpp.
31. Būvinženieri Arnoldu Kazāku pieminot. *Laiks*, 1986, 15. marts, 6. lpp.
32. Cik latviešu Čikagā. *Laiks*, 1958, 27. septembris, 6. lpp.
33. Cik latviešu Ņujorkā? *Latvija Amerikā*, 1961, 19. aprīlis, 5. lpp.
34. Darba dzīve. *Laiks*, 1950, 11. oktobris, 2. lpp.
35. Darba dzīve. *Laiks*, 1950, 30. septembris, 2. lpp.
36. Darba dzīve. *Laiks*, 1950, 6. septembris, 2. lpp.
37. Darba dzīve: Darba iespējas un atalgojumi Vašingtonas pilsētā un Virdžīnijā. *Laiks*, 1950, 23. septembris, 2. lpp.

38. Darba dzīve: Ņujorka (N.Y.). *Laiks*, 1950, 9. septembris, 2. lpp.
39. Darbs 18 stundas dienā. *Laiks*, 1953, 23. septembris, 6. lpp.
40. Darbs būvniecībā klusāks arī Bostonas apkārtnē. *Laiks*, 1957, 28. decembris, 2. lpp.
41. Dāmas gatavojas rudens sezonai. *Latvija Amerikā*, 1954, 18. septembris, 8. lpp.
42. Dārziņš, E. Teodors Vītols dzīvē un darbā. *Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienība. Apkārtraksts*, 1959, 1. aprīlis, 20. lpp.
43. Demonstrācija pret latviešu būvstrādniekiem Longailendā. *Laiks*, 1952, 2. janvāris, 5. lpp.
44. Derums, M. “Deviņu burtu” produkts Kanadas tirgum. *Laiks*, 1955, 21. septembris, 6. lpp.
45. Derums, M. “Ekskluzīvās delikateses” iekaro jauno pasauli. *Laiks*, 1958, 2. aprīlis, 6. lpp.
46. Derums, M. “Eksklusīvi uzkožamie” no Toronto uz Vankuveru un Sanfrancisko. *Laiks*, 1954, 19. jūnijs, 6. lpp.
47. Derums, M. “Paraugpilsētiņas paraugmāju paraugielā”. *Laiks*, 1957, 25. septembris, 6. lpp.
48. Derums, M. “Pilsēta labākai dzīvošanai”. *Laiks*, 1954, 6. oktobris, 6. lpp.
49. Derums, M. Četros mēnešos izaudzis uzņēmums. *Laiks*, 1957, 5. jūnijs, 5. lpp.
50. Derums, M. Divos gados trīs adreses. *Laiks*, 1959, 11. marts, 6. lpp.
51. Derums, M. Jauna pilsētnieku “suga”. *Laiks*, 1956, 28. jūlijs, 6. lpp.
52. Derums, M. Jauni panākumi un jauna pieredze. *Laiks*, 1955, 15. oktobris, 6. lpp.
53. Derums, M. Kā pa zāģu zobiem. *Laiks*, 1956, 18. janvāris, 6. lpp.
54. Derums, M. Kādas latviešu fārmās “produkcija”. *Laiks*, 1959, 15. augusts, 6. lpp.
55. Derums, M. Latviešu architekti Kanadā ciņā par arodtiesībām. *Laiks*, 1954, 20. novembris, 6. lpp.
56. Derums, M. Latviešu Lieldienu zaķi ne tikai Kanadai. *Laiks*, 1966, 6. aprīlis, 5. lpp.
57. Derums, M. No 40.000 dolariem uz augšu. *Laiks*, 1955, 30. jūlijs, 6. lpp.
58. Derums, M. No pirmās “piparbodītes” līdz modernai fabrikai. *Laiks*, 1962, 3. janvāris, 5. lpp.
59. Derums, M. No slotas līdz firmas vadītāja krēslam, *Laiks*, 1959, 11. februāris, 6. lpp.
60. Derums, M. Ontario nēģiem drūmas nākotnes izredzes. *Laiks*, 1954, 6. februāris, 6. lpp.
61. Derums, M. Pēc latviešu architekta projekta cels 1 milj. dolaru viesnīcu. *Laiks*, 1956, 23. maijs, 6. lpp.
62. Derums, M. Piecos gados 5000 mūzikas skapju. *Laiks*, 1962, 4. aprīlis, 5. lpp.
63. Derums, M. Pirmajā vietā savā nozarē Kanadā... *Laiks*, 1958, 10. maijs, 6. lpp.

64. Derums, M. Pulksteņmeistara stāsts. *Laiks*, 1954, 6. janvāris, 6. lpp.
65. Derums, M. Sarkanās rozēs uz Labradoru. *Laiks*, 1955, 21. decembris, 6. lpp.
66. Derums, M. Sākās ar puķēm un uzkodēm. *Laiks*, 1964, 9. maijs, 6. lpp.
67. Derums, M. trīs "Jurģi", kas apliecina augšanu. *Laiks*, 1956, 24. marts, 2. lpp.
68. Derums, M. Uzņēmības priekšpulks ziemeļu kaimiņos. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 11. lpp.
69. Derums, M. Viņš neveiksmi pārvērta ieguvumā. *Laiks*, 1956, 16. jūnijs, 6. lpp.
70. Derums, M. Ziedi un māksla septiņās valodās. *Laiks*, 1964, 3. oktobris, 6. lpp.
71. Detroitas Chronika. *Laiks*, 1956, 4. aprīlis, 5. lpp.
72. Detroitas Chronika. *Laiks*, 1957, 16. februāris, 6. lpp.
73. Detroitas Chronika. *Laiks*, 1957, 4. maijs, 6. lpp.
74. Dibinās stipendiju fondu Kanādas latviešu studentiem. *Latvija*, 1949, 16. novembris, 9. lpp.
75. Dienu atspīdumi. *Laiks*, 1951, 7. jūlijs, 4. lpp.
76. Dienu atspīdumi. *Laiks*, 1953, 22. jūlijs, 6. lpp.
77. DP problēma. *Nedēļas apskats*. 1946, 23. novembris, 1. lpp.
78. Dr. Visvaldis Georgs Nagobads - ASV ledus hokeja slavenību galerijā. *Laiks*, 2004, 10. janvāris, 24. lpp.
79. Dreimanis P. Darbs un alga Kanādā. *Nedēļas Apskats*. *Latvian weekly news*, 1949, 3. maijs, 4. lpp.
80. Dreimanis, P. Turības problēma trimdā. *Latvija – Brīvā Balss*, 1951, 8. augusts, 5. lpp.
81. Drīzumā mēs iepirksimies tikai latviešu veikalos. *Latvija Amerikā*, 1954, 24. janvāris, 4. lpp.
82. Dzīve Amerikā. *Trīs zvaigznes*, 1946, 1. decembris, 30. lpp.
83. Dzīve pēc meiniešu gudrības. *Laiks*, 1951, 15. decembris, 2. lpp.
84. Egila Hermanovska panākumi Amerikā. *Austrālijas Latvietis*, 1981, 7. augusts, 8. lpp.
85. Eglītis, A. Lepnību vai amerikānisku domāšanu. *Laiks*, 1950, 9. septembris, 2. lpp.
86. Eglītis, A. Tilts uz praktisko dzīvi. *Laiks*, 1951, 21. marts, 2. lpp.
87. Emigrācijas iespējamības. *Latvija*, 1947, 18. marts, 4. lpp.
88. Gada laikā 1324 jauni imigrantu uzņēmumi, *Laiks*, 1959, 24. janvāris, 7. lpp.
89. Gaidāma sekmīga būssezona. *Laiks*, 1952, 5. aprīlis, 2. lpp.
90. Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1954, 5. maijs, 7. lpp.
91. Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1955, 30. novembris, 2. lpp.
92. Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1956, 4. aprīlis, 5. lpp.
93. Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1957, 20. jūlijs, 6. lpp.

94. Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1957, 30. marts, 5. lpp.
95. Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1958, 15. marts, 7. lpp.
96. Grand Rapidu Chronika. *Laiks*, 1958, 6. februāris, 7. lpp.
97. Grib strādāt, bet darbā neņem. *Latviešu ziņas*, 1948, 4. augusts, 2. lpp.
98. Gubiņa, I. Eižena Janiša diženie gadi. *Latvija Amerikā*, 2001, 30. jūnijs, 3. lpp.
99. Hokeja dakteris. *Laiks*, 1976, 8. maijs, 6. lpp.
100. Ieceļojuši jau 18.000 latviešu. *Latvija*, 1950, 1. jūnijs, 1. lpp.
101. In memoriam Fil. dib. Alfreds Kalnājs 1904 – 1999. *Laiks*, 1999, 21. augusts, 10. lpp.
102. Jauni emigrācijas projekti. *Nedēļas apskats. Latvian weekly news*. 1947, 13. janvāris, 1. lpp.
103. Jauns frizieru salons Bostonā. *Latvija Amerikā*, 1957, 11. maijs, 4. lpp.
104. Jauns latviešu delikatešu veikals. *Latvija Amerikā*, 1953, 1. augusts, 3. lpp.
105. Jānis Rīšbergs – 1987. g. saimnieciskās uzņēmības laureāts. *Laiks*, 1988, 23. aprīlis, 1. lpp.
106. Kad mājas astotā stāva griestus izgatavo uz zemes... *Laiks*, 1958, 17. decembris, 6. lpp.
107. Kalniņš, A. Kanādas trūkumi. *Latvju Ziņas*, 1948, 23. oktobris, 4. lpp.
108. Kalniņš, A. Kas jāiegaumē jaunajiem farmeriem Kanadā. *Laiks*, 1953, 7. oktobris, 6. lpp.
109. Kanadā. *Latvija Amerikā*, 1954, 24. novembris, 2. lpp.
110. Kanadā. *Latvija Amerikā*, 1956, 21. marts, 2. lpp.
111. Kanadā. *Latvija Amerikā*, 1959, 28. oktobris, 2. lpp.
112. Kanadā. *Latvija Amerikā*, 1962, 14. februāris, 4. lpp.
113. Kanadieši galvo par slimajiem. *Latvija*, 1961, 25. marts, 3. lpp.
114. Kanāda – topoša lielvalsts. *Latvija*, 1947, 4. marts, 5. lpp.
115. Kanādas darba piedāvājums medicīnas un tehniskām profesijām. *Latvija*, 1947. 7. marts, 2. lpp.
116. Kanādas laukos un pilsētās. *Latvju Vārds*, 1949, 22. jūlijs, 7. lpp.
117. Karjera ar 10 dol. sākumā. *Laiks*, 1963, 27. februāris, 6. lpp.
118. Kas ir dzīve bez labas automašīnas? *Latvija Amerikā*, 1958, 2. augusts, 2. lpp.
119. Kā 100 vīri 12 mēnešos uzceļ 50 mājas un nopelna 500 000 dolarus. *Laiks*, 1950, 2. decembris, 6. lpp.
120. Kā dzīvo latvieši Bostonā. *Laiks*, 1950, 25. marts, 2. lpp.
121. Kā latvieši Viskonsinā tiek pie dzīvokļiem. *Laiks*, 1950, 11. februāris, 2. lpp.

122. Kādas izredzes viņiem Kanādā. Nedēļas Apskats. Latvian weekly news, 1948, 1. oktobris, 3. lpp.
123. Kādas mašīnas pērk latvieši? *Laiks*, 1955, 1. jūnijs, 6. lpp.
124. Kāpēc cilvēkiem, kas vecāki par 40 gadiem grūti atrast darbu. *Laiks*, 1950, 17. jūnijs, 2. lpp.
125. Kāpēc jauniecelotāji necenšas kļūt farmeri, *Laiks*, 1950, 22. novembris, 2. lpp.
126. Kārlim Ņezberam 75 gadi. *Brīvā Latvija: Apvienotā "Londonas Avīze" un "Latvija"*, 1989, 20. marts, 2. lpp.
127. Keišs, E. Latviešu būvuzņēmēji Kanādā. *Laiks*, 1951, 17. februāris, 2. lpp.
128. Keišs, E. Latviešu kūpināti zuši Kanadas tirgū. *Latvija*, 1950, 15. marts, 3. lpp.
129. Kipers, H. Kā Mineapole tika pie kliņģeriem. *Laiks*, 1957, 16. martā, 6. lpp.
130. Kipers, H. Pirmās latvietes uzņēmuma īpašnieces Dvīņu pilsētā. *Latvija Amerikā*, 1958, 31. decembris, 8. lpp.
131. Klīvlendas Chronika. *Laiks*, 1952, 20. augusts, 2. lpp.
132. Klīvlendas Chronika. *Laiks*, 1954, 29. maijs, 5. lpp.
133. Klīvlendas Chronika. *Laiks*, 1955, 26. marts, 2. lpp.
134. Krolls, O. Darba apstākļi Čikāgā. *Laiks*, 1950, 11. oktobris, 2. lpp.
135. Kur un ko dara? *Tehnikas Apskats*, 1956, 1. oktobris, 18. lpp.
136. Kūla, N. Pirmie trimdas gadi piektajā kontinentā. *Treji vārti*, 1981, 1. maijs, 37. lpp.
137. Labā vārda noslēpumi. *Laiks*, 1955, 24. septembris, 6. lpp.
138. Latvieši "linsēklas no pelniem lasīt" neliek. *Laiks*, 1955, 18. jūnijs, 6. lpp.
139. Latvieši aizjūrā. *Latvija*, 1957, 23. decembris, 3. lpp.
140. Latvieši Kanādā pērk farmas. *Laiks*, 1951, 28. aprīlis, 2. lpp.
141. Latvieši pasaules plašumā. *Laiks*, 1950, 29. jūlijs, 2. lpp.
142. Latvieši pasaules plašumā. *Laiks*, 1951, 24. janvāris, 2. lpp.
143. Latvieši pasaulē. *Austrālijas Latvietis*, 1954, 6. februāris, 2. lpp.
144. Latvieši rosīgi būvniecībā arī Kanādā. *Laiks*, 1954, 20. janvāris, 2. lpp.
145. Latvieši sēņu farmās: pirmie latviešu ārsti iegūst aroda tiesības Kanādā. *Laiks*, 1950, 6. decembris, 2. lpp.
146. Latviešu arhitekts – autors 20.000 milj. dolaru celtnei Hamiltonā. *Latvija Amerikā*, 1959, 21. novembris, 8. lpp.
147. Latviešu būvfirma Detroitā. *Laiks*, 1951, 7. februāris, 2. lpp.
148. Latviešu celtā pilsētiņa 5000 cilvēkiem. *Laiks*, 1957, 29. maijs, 6. lpp.
149. Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1952, 14. maijs, 2. lpp.
150. Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1952, 3. maijs, 2. lpp.

151. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1953, 13. maijs, 2. lpp.
152. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1953, 19. decembris, 2. lpp.
153. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1953, 29. decembris, 2. lpp.
154. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1954, 12. jūnijs, 2. lpp.
155. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1954, 8. septembris, 2. lpp.
156. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1955, 17. decembris, 2. lpp.
157. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1955, 27. aprīlis, 2. lpp.
158. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1955, 3. septembris, 2. lpp.
159. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1956, 26. maijs, 2. lpp.
160. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1956, 29. februāris, 2. lpp.
161. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1957, 22. jūnijs, 2. lpp.
162. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1957, 27. novembris, 2. lpp.
163. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1957, 28. decembris, 2. lpp.
164. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1957, 9. februāris, 2. lpp.
165. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1957, 9. oktobris, 2. lpp.
166. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1958, 27. augusts, 2. lpp.
167. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1958, 7. maijs, 2. lpp.
168. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1959, 16. decembris, 2. lpp.
169. Latviešu dzīve Kanadā. *Laiks*, 1962, 30. jūnijs, 2. lpp.
170. Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 4. aprīlis, 2. lpp.
171. Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 13. maijs, 2. lpp.
172. Latviešu dzīve Kanādā. *Laiks*, 1953, 28. februāris, 2. lpp.
173. Latviešu dzīve Kanādā. *Latvju Ziņas*, 1949, 22. septembris, 4. lpp.
174. Latviešu namdari Bostonā. *Laiks*, 1954, 14. augusts, 6. lpp.
175. Latviešu projektēts mazais Rokfellera. *Laiks*, 1959, 28. novembris, 6. lpp.
176. Latviešu ražoto somu laikmets. *Laiks*, 1956, 29. septembris, 6. lpp.
177. Latviešu rosība Roncesvalles ielā. *Latvija Amerikā*, 1960, 10. februāris, 2. lpp.
178. Latviešu uzņēmēji Toronto zelta jūdzē. *Latvija Amerikā*, 1954, 24. decembris, 10. lpp.
179. Latviešu uzņēmums ar 1,5 milj. dolaru apgrozījumu gadā. *Laiks*, 1951, 28. aprīlis, 3. lpp.
180. Latvietis – tītaru karalis. *Laiks*, 1958, 19. novembris, 2. lpp.
181. Latvietis hokeja Olimpā. *Latvija Amerikā*, 2010, 6. novembris, 17. lpp.
182. Latvietis piedalas debesskrāpju projektēšanā. *Laiks*, 1952, 12. janvāris, 6. lpp.
183. Leiše, A. Pirmā vietā kvalitāte. *Laiks*, 1955, 5. marts, 6. lpp.
184. Lielā Jāņa cilts Longailendā. *Laiks*, 1953, 7. novembris, 6. lpp.

185. Liepiņš, O. Deju vakars Bostonā. *Laiks*, 1951, 2. jūnijs, 3. lpp.
186. Liģeris, J. Tabaka viļņo. *Laiks*, 1956, 22. augusts, 6. lpp.
187. Logi un durvis no stikla un aluminiņa. *Latvija Amerikā*, 1954, 24. janvāris, 6. lpp.
188. Martas Švernes cepuru salonā. *Latvija Amerikā*, 1953, 18. novembris, 5. lpp.
189. Mājas, maize un tabaka. *Laiks*, 1954, 29. decembris, 6. lpp.
190. Māksla un mākslinieki. *Laiks*, 1953, 27. maijs, 3. lpp.
191. Mineapolē latviešiem sava vīntirgotava. *Latvija Amerikā*, 1964, 17. jūnijs, 5. lpp.
192. Miris baznīcu celtnieks. *Laiks*, 1973, 11. aprīlis, 6. lpp.
193. Modernākais ārstniecības centrs Kanadā. *Laiks*, 1962, 18. aprīlis, 6. lpp.
194. Nēģi aluminiņa kubliņos. *Laiks*, 1954, 12. maijs, 6. lpp.
195. No amatnieka āmura līdz Volstrītam Ņujorkā. *Laiks*, 1958, 24. decembris, 6. lpp.
196. No āmura līdz būvfirmai. *Laiks*, 1956, 26. maijs, 2. lpp.
197. No delikatesēm uz importētām filmām. *Latvija Amerikā*, 1981, 2. maijs, 5. lpp.
198. No inkubatora līdz svētku galdam. *Laiks*, 1959, 5. decembris, 6. lpp.
199. No krasta līdz krastam. *Laiks*, 1950, 27. maijs, 2. lpp.
200. No krasta līdz krastam. *Laiks*, 1954, 7. aprīlis, 2. lpp.
201. No krasta līdz krastam. *Laiks*, 1955, 24. decembris, 2. lpp.
202. No krasta līdz krastam: Indianapole (Ind.). *Laiks*, 1951, 8. septembris, 2. lpp.
203. No zeļļa par meistarū un uzņēmēju, *Latvija Amerikā*, 1954, 16. jūnijs, 6. lpp.
204. Nometņu dzīve. *Latvija*, 1949, 11. janvāris, 2. lpp.
205. Nordens, H. Vētra “nopūš” māju no pamatiem. *Laiks*, 1954, 27. oktobris, 2. lpp.
206. Ņujorkas Chronika. *Laiks*, 1954, 10. aprīlis, 6. lpp.
207. Ņujorkas Chronika. *Laiks*, 1954, 14. augusts, 7. lpp.
208. Ņujorkas Chronika. *Laiks*, 1956, 1. augusts, 7. lpp.
209. Ņujorkas Chronika. *Laiks*, 1958, 22. marts, 2. lpp.
210. Ņujorkas štats uzņems visvairāk DP. Tēvzeme: *Latvian Newspaper*, 1948, 5. jūnijs, 1. lpp.
211. Ozola, M. Darba un dzīvokļu iespējas Kanādā. *Latvju Vārds*, 1949, 22. decembris, 3. lpp.
212. Par tautu, tēvuzemi un kultūru. *Laiks*, 1951, 21. jūlijs, 1. lpp.
213. Pelašķu tēja pie latviešu “aptiekera”. *Laiks*, 1954, 1. septembris, 2. lpp.
214. Pie latviešu kroģeriem Čikagā. *Laiks*, 1957, 20. marts, 6. lpp.
215. Pilpe, V. Būvinženieris Arnolds Kazaks (Kasak) Aizsaulē. *Akadēmiskā Dzīve*, 1987, 1. janvāris, 112. lpp.
216. Pirmā latviešu mežsaimniecība Ontārio. *Laiks*, 1953, 21. oktobris, 2. lpp.

217. Pirmā latviešu veikala Toronto 3 gadi. *Latvija Amerikā*, 1953, 12. decembris, 5. lpp.
218. Pirmā starp 300. *Laiks*, 1960, 9. marts, 1. lpp.
219. Pirms aizkūpinām savu sapņu pīpi. *Latvija Amerikā*, 1956, 15. septembris, 4. lpp.
220. Plašs latviešu būvuzņēmēja pasākums Toronto. *Laiks*, 1953, 20. maijs, 6. lpp.
221. Projektē latviešu izvietojumu ASV. *Latviešu ziņas: Latvijas News*, 1946, 22. maijs, 2. lpp.
222. Puķes ledū un 3000 līgavu buķetes. *Laiks*, 1960, 10. decembris, 6. lpp.
223. Raidonis, A. Gandrīz globāls jubilārs. *Čikāgas Ziņas*, 1994, 1. marts, 16. lpp.
224. Rītums, H. No krasta līdz krastam: Grand – Rapids (Mich). *Laiks*, 1951, 25. aprīlis, 2. lpp.
225. Rīsberga fabrika sākusi darboties. *Latvija Amerikā*, 1956, 17. novembris, 2. lpp.
226. Robiņš, J. LOK godzīme Dr. Visvaldim Nagobadam. *Laiks*, 2002, 19. janvāris, 24. lpp.
227. Roze, A. Dr. Eiženu Janišu pieminot. *Latvija Amerikā*, 2004, 17. aprīlis, 13. lpp.
228. Rudzis, A. Kanādas piedāvājuma vērtējums. *Latvija*, 1947, 11. marts, 1. lpp.
229. Saimnieciskie darbinieki bez protokolu grāmatas. *Laiks*, 1958, 25. janvāris, 6. lpp.
230. Saimnieciskie darbinieki sastrādā. *Laiks*, 1952, 26. novembris, 5. lpp.
231. Satiksmes nelaimē nogalināts būvuzņēmējs Čikagā. *Laiks*, 1967, 15. novembris, 6. lpp.
232. Savienotās Valstis: Ņujorka. *Latvija Amerikā*, 1983, 26. novembris, 16. lpp.
233. Sāk īstenoties miljonu dolāru celtniecības projekts. *Laiks*, 1959, 6. jūnijs, 1. lpp.
234. Sākas DP izceļošana. *Latviešu balss Austrijā*, 1947, 5. aprīlis, 7. lpp.
235. Skrastiņš, H. Latvieši Čikagā. *Tilts*, 1958, 1. oktobris, 59. lpp.
236. Skrastiņš, I. 200.000 dolāru uzņēmums bez reklāmas. *Laiks*, 1956, 7. aprīlis, 2. lpp.
237. Skrastiņš, I. No mežstrādnieka līdz 400 tūkt. dol. saldumrūpniecībai. *Laiks*, 1959, 7. janvāris, 6. lpp.
238. Skroderis, J. Uzņēmumi un arodbiedrības. *Laiks*, 1950, 11. oktobris, 2. lpp.
239. Studiju iespējas Kanādā. *Latvju Vārds*, 1949, 22. jūlijs, 6. lpp.
240. Šilde. Ā. Sociālas dzīves pārvērtības. *Tēvzeme: Latvian Newspaper*. 1947, 23. jūlijs, 1. lpp.
241. Tikai fizisks darbs. *Latviešu vēstnesis*, 1946, 13. jūlijs, 1. lpp.
242. Top 10 ASV ģipša plašu fabrika. *Laiks*, 1956, 11. janvāris, 6. lpp.
243. Toronto Chronika. *Laiks*, 1951, 10. marts, 5. lpp.
244. Toronto puķu veikala Iris līdzīpašniece ir latviete Z. Plēsuma. *Latvija Amerikā*, 1954, 10. aprīlis, 6. lpp.
245. Toronto Ziņas. *Latvija Amerikā*, 1961, 29. aprīlis, 8. lpp.

246. Trīs vīri kāpj miljonu kalnā. *Latvija Amerikā*, 1956, 14. janvāris, 4. lpp.
247. Ugunsgrēkā cietis latviešu veikals. *Latvija Amerikā*, 1980, 2. augusts, 5. lpp.
248. Uz savu roku. *Latvija Amerikā*, 1955, 23. aprīlis, 8. lpp.
249. Uzņēmība. *Laiks*, 1950, 6. maijs, 2. lpp.
250. Vai citās vietās nav tāpat. *Laiks*, 1956, 29. decembris, 2. lpp.
251. Vairdotis, J. Izcils latvieša uzņēmības paraugs. *Latvija Amerikā*, 1966, 26. februāris, 4. lpp.
252. Valdemāra Salnas audzēkņu vakars Čikāgā. *Latvija Amerikā*, 1955, 28. maijs, 5. lpp.
253. Vanders, J. No krasta līdz krastam: Linkolna (Nebr.). *Laiks*, 1950, 27. septembris, 2. lpp.
254. Veikali aug kā sēnes. *Laiks*, 1954, 24. novembris, 6. lpp.
255. Vilnis, A. Latviešu būvnieki austrumu piekrastē. *Laiks*, 1959, 7. novembris, 2. lpp.
256. Viņus grūti ieinteresēt. *Nedēļas Apskats. Latvian weekly news*, 1949, 24. maijs, 3. lpp.
257. Vīksniņa, I. Pie latviešu saimnieciskās patstāvības celmlaužiem. *Laiks*, 1954, 6. novembris, 11. lpp.
258. Zaube, A. Rotkalis A. Telle mūžībā. *Laiks*, 1984, 29. septembris, 7. lpp.
259. Zuši un nēģi peld uz Toronto. *Latvija Amerikā*, 1954, 21. augusts, 6. lpp.
260. Zvērins, A. Darbs ceļ vīru. *Latvija – Brīvā Balss*, 1951, 25. augusts, 8. lpp.

Interneta resursi

1. Nollendorfs, V. *Nebeidzamais mūža darbs*. Pieejams:
https://jaunagaita.net/jg260/JG260_gramatas_Nollendorfs.htm
[aplūkots 01.05.2019.]
2. *Displaced Persons Act of 1948. (Public law 80 - 774)*. Pieejams:
<http://library.uwb.edu/Static/USimmigration/62%20stat%201009.pdf>
[aplūkots 07.05.2019.]
3. *Toronto latviešu biedrība*. Pieejams:
<http://rlb.lv/latviesu-organizacijas-un-skolas-arzemes/toronto-latviesu-biedriba>
[aplūkots 02.03.2019.]
4. *United States (USA) GDP – Gross Domestic Product*. Pieejams:
<https://countryeconomy.com/gdp/usa?year=1975>
[aplūkots 15.03.2019.]
5. *Population and Area (Historical Censuses)*. Pieejams:
<https://www2.census.gov/prod2/statcomp/documents/1991-02.pdf>

[aplūkots 26.04.2019.]

6. *Terminal Towers*. Pieejams:

<https://www.emporis.com/buildings/113387/terminal-towers-hamilton-canada>

[aplūkots 14.03.2019.]

PIELIKUMI

1. pielikums. Tabulas.

1. tabula

Archīvs redakcijas savākto datu apkopojums⁵⁴⁴

Kontinents	Lauksaimniecība un zvejniecība		Rūpniecība un amatniecība		Pakalpojumi		Kopā	
	Skaitis	%	Skaitis	%	Skaitis	%	Skaitis	%
Ziemeļamerika	27	5	235	42	301	53	563	100
Dienvidamerika	88	48	71	39	24	13	183	100
Eiropa	18	16	28	24	69	60	115	100
Austrālija un Jaunzēlande	72	12	290	50	218	38	580	100
Kopā	205	14,2	624	43,3	612	42,5	1441	100

1.1. tabula

Latviešu bēgļi pēc nodarbinātības jomām⁵⁴⁵

nodarbinātības joma	skaitis	% (no 120,000)
<i>kultūras jomas pārstāvji</i>	1 58 17	13%
<i>uzņēmēji</i>	1984	1,65%
<i>kvalificēti aroda strādnieki (rūpniecībā, būvniecībā u.c.)</i>	1 24 85	10,4%
<i>lauksaimnieki</i>	1 55 53	12,9%
<i>mājsaimniecībā nodarbinātie (galvenokārt sievietes)</i>	1 35 77	11,3%
<i>vienkārša darba strādnieki</i>	900	0,75%

⁵⁴⁴ Dunsdorfs, E. (red) *Archīvs. Raksti par latviskām problēmām*. 16. sēj. – 10. lpp.

⁵⁴⁵ Tichovskis, H. *Latviešu trimdas desmit gadi*. Toronto: Astras apgāds, 1954. – 298. lpp.

ASV tautas skaitīšanas dati no 1790. gada līdz 1990. gadam⁵⁴⁶

No. 1. Population and Area: 1790 to 1990

[Area figures represent area on indicated date including in some cases considerable areas not then organized or settled, and not covered by the census. Total area figures for 1790-1970 have been recalculated on the basis of the remeasurement of States and counties for the 1980 census. The land and water area figures for past censuses have not been adjusted and are not strictly comparable with the total area data for comparable dates because the land areas were derived from different base data, and these values are known to have changed with the construction of reservoirs, draining of lakes, etc. Density figures are based on land area measurements as reported in earlier censuses]

CENSUS DATE	RESIDENT POPULATION				AREA (square miles)		
	Number	Per square mile of land area	Increase over preceding census		Gross	Land	Water
			Number	Percent			
CONTERMINOUS U.S. ¹							
1790 (Aug. 2)	3,929,214	4.5	(X)	(X)	891,364	864,746	24,065
1800 (Aug. 4)	5,308,483	6.1	1,379,269	35.1	891,364	864,746	24,065
1810 (Aug. 6)	7,239,881	4.3	1,931,398	36.4	1,722,685	1,681,828	34,175
1820 (Aug. 7)	9,638,453	5.5	2,398,572	33.1	1,792,552	1,749,462	38,544
1830 (June 1)	12,866,020	7.4	3,227,567	33.5	1,792,552	1,749,462	38,544
1840 (June 1)	17,069,453	9.8	4,203,433	32.7	1,792,552	1,749,462	38,544
1850 (June 1)	23,191,876	7.9	6,122,423	35.9	2,991,655	2,940,042	52,705
1860 (June 1)	31,443,321	10.6	8,251,445	35.6	3,021,295	2,969,640	52,747
1870 (June 1)	² 39,818,449	² 13.4	8,375,128	26.6	3,021,295	2,969,640	52,747
1880 (June 1)	50,155,783	16.9	10,337,334	26.0	3,021,295	2,969,640	52,747
1890 (June 1)	62,947,714	21.2	12,791,931	25.5	3,021,295	2,969,640	52,747
1900 (June 1)	75,994,575	25.6	13,046,861	20.7	3,021,295	2,969,834	52,553
1910 (Apr. 15)	91,972,266	31.0	15,977,691	21.0	3,021,295	2,969,565	52,822
1920 (Jan. 1)	105,710,620	35.6	13,738,354	14.9	3,021,295	2,969,451	52,936
1930 (Apr. 1)	122,775,046	41.2	17,064,426	16.1	3,021,295	2,977,128	45,259
1940 (Apr. 1)	131,669,275	44.2	8,894,229	7.2	3,021,295	2,977,128	45,259
1950 (Apr. 1)	150,697,361	50.7	19,028,086	14.5	3,021,295	2,974,726	47,661
1960 (Apr. 1)	178,464,236	60.1	27,766,875	18.4	3,021,295	2,968,054	54,207
UNITED STATES							
1950 (Apr. 1)	151,325,798	42.6	19,161,229	14.5	3,618,770	3,552,206	63,005
1960 (Apr. 1)	179,323,175	50.6	27,997,377	18.5	3,618,770	3,540,911	74,212
1970 (Apr. 1)	³ 203,302,031	³ 57.4	23,978,856	13.4	3,618,770	³ 3,540,023	³ 78,444
1980 (Apr. 1)	226,545,805	64.0	23,243,774	11.4	3,618,770	3,539,289	79,481
1990 (Apr. 1)	248,709,873	70.3	22,164,068	9.8	3,787,425	3,536,342	⁴ 251,083

Bakalaura darbā apskatīto latviešu uzņēmumu sadalījums pēc darbības
sektoriem

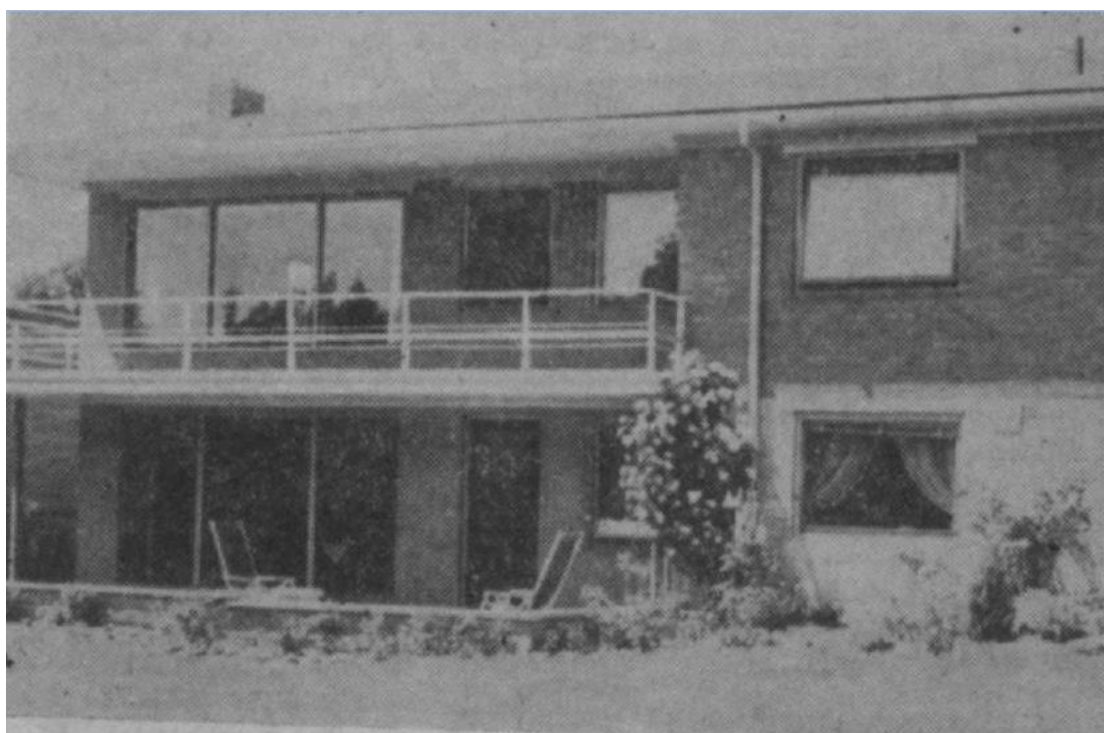
Valsts	Lauksaimniecība un zvejniecība		Rūpniecība un amatniecība		Pakalpojumi		Kopā	
	Skaitis	%	Skaitis	%	Skaitis	%	Skaitis	%
ASV	-	-	30	39,5	46	60,5	76	100
Kanāda	5	7,5	25	38	36	54,5	66	100
Kopā	5	3,5	55	38,7	82	57,8	142	100

⁵⁴⁶ Population and Area (Historical Censuses). Pieejams:

<https://www2.census.gov/prod2/statcomp/documents/1991-02.pdf> [aplūkots 26.04.2019.]

3.1. att. J. Rīsberga celto sērijveida ģimenes māju skats Aislipē, Longailendā⁵⁴⁷

4.2.1. att. Skats uz vienu no arhitekta A. Kravja projektētajām un celtajām ģimenes mājām (J. Kreiļa uzņēmums).⁵⁴⁸

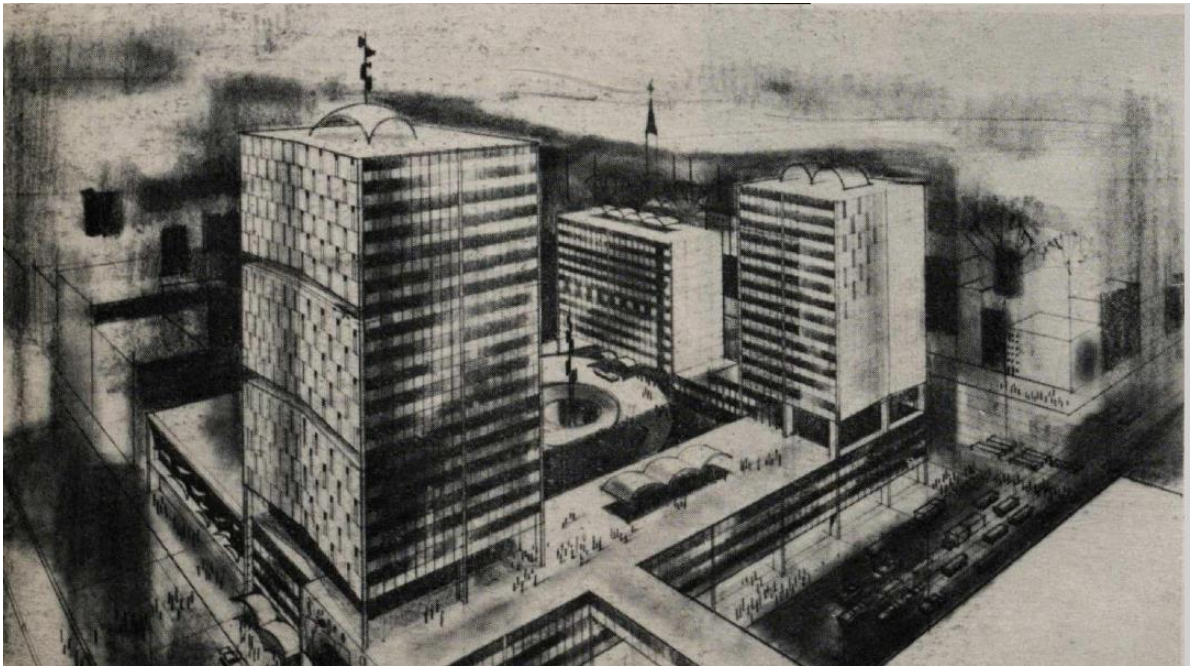
⁵⁴⁷ Lielā Jāņa cils Longailendā. *Laiks*, 1953, 7. novembris

⁵⁴⁸ Derums, M. No 40.000 dolariem uz augšu. *Laiks*, 1955, 30. jūlijs, 6. lpp.

4.3.1. att. Pēc arhitekta E. Janiša projekta celtais Toronto Profesiju nams⁵⁴⁹

⁵⁴⁹ Toronto Profesiju nams. *Jaunā Gaita*, 1965. gads

4.3.2. att. Arhitekta V. Upenieka projektētais komerciālo ēku komplekss Hamiltonā –
“Terminal Towers”⁵⁵⁰

⁵⁵⁰ Biroju nams Toronto. *Arhitekts*, 1960, 1. janvāris, 14. lpp.

Bakalaura darbs “Latviešu uzņēmējdarbība ASV un Kanādā: atspoguļojums trimdas presē (1949.-1959.g.)” izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātē
Vēstures un arheoloģijas nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Marija Krivošeina / / 27.05.2019.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai:

Vadītājs: Dr. hist., docents Jānis Ķeruss / / 27.05.2019.

Recenzents: Dr. hist., asoc. prof. Lilita Zemīte

Darbs iesniegts Vēstures un filozofijas fakultātē 27.05.2019.

Studiju metodiķe:

Darbs aizstāvēts Bakalaura studiju programmas “Vēsture” gala pārbaudījumu komisijas sēdē

____.____.2019. protokola Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretāre: _____ /lekt. E.Guččika/